

LASTENKOTIARJEN KOKEMUSTEN MERKITYKSET AIKUI- SUUDEN TOIMINNOISSA JA SOSIAALISISSA SUHTEISSA

Narratiivinen tutkimus 1960 - 70-luvuilla huostaanotettuina olleista lapsista

MARJO AITTOKALLIO

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Lokakuu 2014

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

AITTOKALLIO, MARJO: Lastenkotikokemusten merkitykset aikuisuuden toiminnoissa ja sosiaalisissa suhteissa. Narratiivinen tutkimus 1960 - 70-luvuilla huostaanotettuina olleista lapsista

Pro gradu -tutkielma, 80 s., 1 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Valokivi, Heli

Lokakuu 2014

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on selvittää 1960 - 70-luvuilla lastenkodissa asuneiden lastenkotiarjen kokemusten merkityksiä ja lastenkodista aikuisuuden arkeen siirtyneitä asioita. Tutkimuksen tarkoitus on lisätä haastateltujen näkökulmasta tietoa niistä lastenkotiarjen merkityksistä, joita he kokemuksilleen antavat ja mitkä merkityksen saaneet kokemukset ovat siirtyneet osaksi heidän arkeaan. Tarkoitus on lisätä myös lastensuojelutyötä tekeville tietoa siitä, miten perheeseen tehty interventio vaikuttaa vuosikymmenien jälkeen lastenkodissa sijoitettuna olleen elämässä.

Tutkimus on kvalitatiivinen. Tutkimusaineisto kerätään haastattelemalla 1960 - 70-luvuilla lastenkodissa asuneita henkilöitä. Heitä pyydetään kertomaan lastenkodin arjesta ja siitä muodostuneista kokemuksista. Lisäksi pyydetään kertomaan, mitä kokemukset merkitsevät heille ja miten merkityksiä saaneet kokemukset mahdollisesti siirtyvät osaksi heidän aikuisuuden toimintojaan ja sosiaalisia suhteitaan. Menetelminä käytetään narratiivisen haastattelun ja teemahaastattelun yhdistelmää, jolloin haastattelut kulminoituvat lastenkotiarjesta muodostettuihin teemoihin. Tutkimuksen keskeinen käsite on arki. Aineisto analysoidaan ja kirjoitetaan narratiivisesti.

Tutkimustuloksista ilmenee, että haastateltavien kokemuksilleen antamat merkitykset liittyvät lastenkodista lähtemisen jälkeiseen vaiheeseen, lastenkodin kaverisuhteisiin ja sukulaissuhteisiin, omaan vanhemmuuteen sekä itseä koskevan tiedon saantiin. Lastenkodista lähdön jälkeisen oman elämän aloittaminen itsenäistymisen ja sosiaalisen tuen puutteen vuoksi on varsin hankalaa. Lastenkodissa kuitenkin vierailtiin sijoituksen jälkeen. Siellä käytiin tapaamassa kavereita ja sieltä sai tukea omiin arjen tarpeisiin, kuten päivällisen tai yösijan. Siten lastenkoti toimi lapsuudenkodin korvikkeena. Lastenkotiaikana säilyneet sisarus- ja sukulaissuhteet sekä siellä syviksi muodostuneet ystävyysuhteet siirtyivät myös aikuisuuden ihmissuhteiksi. Sen sijaan sisarus- ja sukulaissuhteet, joita sijoitusaikana ei ylläpidetty, ovat jääneet varsin hauraiksi myös aikuisuudessa. Jotkut lastenkodin säännöt siirtyivät sovelletusti haastateltujen omien lasten rajoiksi. Omien lasten kasvatuksessa myös oikeudenmukaisuuden toteutumisella on keskeinen merkitys, koska haastatelluilla itsellään on kokemuksia lastenkodissa tapahtuneesta epäoikeudenmukaisuudesta. Lisäksi lapsuusajan epätietoisuus itseä koskevista asioista jätti tarpeen selvittää niitä aikuisuudessa.

Tutkimuksen perusteella sosiaalityön pitäisi kertoa lapselle häntä itseään koskevat asiat hänen kehitystään vastaavalla tavalla, jotta lapsen epätietoisuus ja virheelliset tulkinnat sekä niiden haitallinen vaikutus itsetunnon olle ovat mahdollisia minimoida. Sisaruksien tulee sijoittaa samaan sijaishuoltoon paikkaan ja sukulaissuhteiden ylläpidosta pitää huolehtia, jotta läheissuhteet muodostuvat läpi elämän kestäviksi. Aikuisena niiden rakentaminen on haasteellista, mikäli sisaruksilla ei ole yhdessä elettyä lapsuutta ja sukulaisyhteydenpidon laiminlyönti on aiheuttanut kokemuksen ulkopuolisuudesta. Sosiaalityön pitäisi lisäksi huolehtia, että lapsen tukitoimet sijoituksen jälkeen ovat riittävät.

Avainsanat: Lastensuojelun sosiaalityö, lastenkoti, arki, kokemukset, narratiivisuus, merkitykset

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

AITTOKALLIO, MARJO: The meanings of everyday life experiences in a children's home in adult life activities and social relations. Narrative research about the children taken into custody in 1960's and 1970's.

Master's Thesis, 80 pages, 1 appendix page

Social Work

Supervisor: Valokivi, Heli

October 2014

The aim of this master's thesis is to study the meanings given to everyday life experiences of children's homes by their inmates, and things adopted from the children's home to their adult life. The study strives for information about the meanings the interviewees have given to their everyday life experiences of children's homes, and which experiences have become a part of their adult life. It is my intent to give child welfare professionals more information about how an intervention directed to a family affects for decades the life of a child placed in a children's home.

This is a qualitative study. The data has been collected by interviewing people lived in children's homes in 60's and 70's. They were asked to tell about everyday life in a children's home and their own experiences, about the meanings of their experiences, and how their experiences have possibly become a part of their adult life activities and social relations. The method is a combination of narrative interviews and theme interviews, and the interviews have been confined to themes of everyday life in a children's home. Everyday life is an essential concept in this study. The material has been analysed and written narratively.

The meanings the interviewees have given to their experiences are related to the period after leaving a children's home, to friendships in a children's home and family connections, to one's own parenting, and getting information concerning one's own affairs. The beginning of one's adult life after leaving a children's home is challenging because of lacking independence and social support. The interviewees visited their children's homes after leaving to see their friends, and they got support, such as a dinner or a bed for a night. Thus a children's home was in place of a childhood home. Sibling and family relationships that were kept up in a children's home, as well as close friendships formed there, lasted to adulthood, whereas relationships that were not kept up remained thin in adulthood. The interviewees adapted and used some rules of their children's homes as limits for their own children. Fairness is essential for the interviewees when parenting, because they have had experiences of injustice in children's homes. Remaining uninformed of one's own affairs as a child also caused a need to find things out in adulthood.

On grounds of this study it is apparent that professionals working within social services should inform the child of his/her own affairs, taking the developmental level of the child into consideration and to minimize the child's uncertainty and erroneous interpretations, and their injurious effects on the child's self-esteem. Siblings must be placed in the same place, and the maintenance of the family relations should be taken care of, in order to build close relationships for a lifetime. It is challenging to build relations later, if siblings have not spent their childhood together, and if contacts with family have been neglected, which has led to feeling like an outsider. Social services should also take care of sufficient post-placement support.

Keywords: Social work of child welfare, everyday life, children's home, experiences, narrative

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	3
3 LASTENSUOJELU ENNEN JA NYT	7
3.1 Lastensuojelun kehittämistä 1960 - 70-luvuilla	7
3.2 Nykytilanne	9
3.3 Lastensuojelutoimenpiteet	10
3.3.1 Vuoden 1936 lastensuojelulain huolto- ja suojelutoimenpiteet	10
3.3.2 Vuoden 1983 lastensuojelulain sisältöä	12
3.4 Sijoituspaikkana lastenkoti	12
4 ARKI JA ARKIELÄMÄ SEKÄ LASTENKODIN ARKI	15
4.1 Arki ja arkielämä	15
4.2 Lasten arki ja suojaavat tekijät	16
4.3 Lastenkodin arki - rutiineja ja sääntöjä	18
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
5.1 Tutkimuksen tehtävä	21
5.2 Aineiston hankinta	22
5.3 Aineiston analyysi	25
5.4 Tutkimuksen luotettavuus	30
5.5 Tutkimuksen eettisyys	31
6 TARINA LASTENKODIN ARJESTA 1960 - 70-LUVUILLA	33
7 MERKITYKSELLISET LASTENKOTIKOKEMUKSET AIKUISUUDEN ARJESSA	40
7.1 Tiedonsaannin tarve	40
7.2 Lastenkodin yhteisöllisyys ja ystävyys-suhteet	42
7.2.1 Aikuisuuteen siirtyneet kaverisuhteet	42
7.2.2 Oma aktiivisuus ja toisista huolehtiminen	45
7.3 Lapselle tärkeät sukulaissuhteet	46
7.3.1 Sisarussuhteiden pysyvyyden merkitys	46
7.3.2 Sukulaissuhteiden rakentuminen	48
7.4 Kasvatukselliset kokemukset ja oma vanhemmuus	50
7.4.1 Oman menneisyyden korjaamista omien lasten kasvatuksessa	50
7.4.2 Lapsuudenkokemuksista kertominen omille lapsille	52
7.4.3 Isämällin puuttuminen lapsuudessa	54
7.4.4 Lastenkodin säännöt ja omille lapsille asetetut rajat	55
7.4.5 Koettu epäoikeudenmukaisuus ja väärä suhteessa omien lasten kohteluun	57
7.5 Lastenkodista lähtö ja itsenäistyminen	60
7.5.1 Ilman tukea maailmalle	60
7.5.2 Lähdön jälkeiset vierailut lastenkodissa	63
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	66
LÄHTEET	74
LIITE 1: Tutkimuslupa haastateltavilta	80

1 JOHDANTO

Yhteiskunnassa muodostetaan erilaisista marginaaliryhmistä kategorioita. Samalla näistä ihmisryhmistä tuotetaan stereotypioita. Törrönen (1999) kuvaa, että stereotypiat lastenkodissa asuvista lapsista ja heidän elämästään tuottavat pahimmillaan yhteiskunnasta eristämisen piirteitä. Kielteinen näkemys perustuu lapsen elämäntilanteeseen ja käsitykseen hänen tulevaisuudestaan. (Törrönen 1999, 18 - 19). Lastensuojelun kentällä kuulee puhuttavan ylisukupolvisuudesta, jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan, että entisten lastensuojeluasiakkaiden menneisyys näyttäytyy heidän elämässään siten, että myös heidän lapsensa tarvitsevat lastensuojelun palveluita. Bardy (1989, 9) tulkitsee, että lastensuojelun merkitystä on vaikea erottaa muista elämään vaikuttavista tekijöistä, kun puhutaan entisten huostaanotettujen elämässä selviytymisestä. Yhteiskunnallisen keskustelun tiimoilta kiinnostuin aiheesta ja halusin selvittää, miten lastenkodissa asuneet ovat selviytyneet aikuisuuden arjessaan.

Tässä tutkielmassa selvitän, mitä merkityksiä 1960 - 70-luvuilla huostaanotettuina olleet antavat lastenkotiarjen kokemukselliseen ja miten merkityksen saaneet kokemukset ovat siirtyneet osaksi heidän aikuisuuden toimintojaan ja sosiaalisia suhteitaan. Kohderyhmäksi valitsin kyseisen ryhmän, koska he ovat elämänkaaren siinä vaiheessa, että heidän omat lapsensa ovat mahdollisesti aikuistuneet ja muuttaneet lapsuudenkodistaan pois. Tällöin heillä on kokemuksia sekä omasta lapsuudesta että heidän lastensa lapsuudesta.

Lastenkodissa 1960 - 70-luvuilla asuneista on tehty vähän tutkimuksia. Sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyönä parhaillaan käynnistellään selvitystä sijaishuollossa vuosina 1937 - 83 olleiden lasten kokemista epäkohdista ja vääryyksistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 3 - 4, 9.) Raporttini aluksi kerron niistä aikaisemmista tutkimuksista, joita käytän oman tutkimuksen yhteydessä. Sen jälkeen kerron lastensuojelun historiasta, 1960 - 70-luvuilla voimassa olleesta lastensuojelulaista ja lastenkodista sijaishuoltopaikkana sekä jonkin verran myös nykytilanteesta. Sitten avaan tutkimuksen keskeisen käsitteen, joka on arki. Kuvaan myös kyseiseltä ajanjaksolta lastenkodin arkeen liittyviä toimintoja ja sosiaalisia suhteita.

Raportin Tutkimuksen toteutus -luku sisältää kuvauksen tutkimuksen tehtävästä, aineiston hankinnasta ja analyysistä. Tutkimus on kvalitatiivinen. Aineiston hankinnan menetelminä käytän teema-haastattelun ja narratiivisen haastattelumenetelmän yhdistelmää. Aineiston analyysi on narratiivinen. Lisäksi lukuun sisältyvät tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden pohdiskelu.

Raportin seuraavassa vaiheessa kuvaan lastenkodin kontekstia 1960 - 70-luvuilla. Se on tarina, jonka kokosin haastattelemini henkilöiden tarinoista ja ajan yhteiskunnallisesta keskustelusta. Tarinan tarkoituksena on auttaa lukijaa ymmärtämään tuon ajan lastenkodin kontekstia seuraavaa lukua silmällä pitäen. Siinä analysoin haastateltujen lastenkotikokemuksilleen antamia merkityksiä ja niiden siirtymistä aikuisuuden arkeen. Merkitykset kiinnittyvät huostaanottoa ja sijoitusta koskevan tiedon saantiin, lastenkodin kaveri- ja sukulaissuhteisiin, omaan vanhemmuuteen sekä lastenkodista lähtemisen vaiheeseen. Raportin lopuksi teen johtopäätökset sekä pohdin tutkimuksen tuloksia ja sosiaalityön näkymiä.

Tutkimuksen tekeminen oli haasteellinen tehtävä. Vaikka löysin haastateltavat kertomaan tarinansa varsin helposti, narratiivisen menetelmän käyttäminen tuntui työläältä. Ehkä se johtui erityisesti siitä, että tiivistän asioita mieluummin kuin käsittelen niitä kerronnallisesti. Olen työskennellyt jonkin aikaa sekä lastenkodin ohjaajana että lastensuojelun sosiaalityöntekijänä, joten tutkimuksen tekeminen entisten lastenkodissa asuneiden nykyarjesta oli erityisen mielenkiintoinen. Tutkimus sai minut pohtimaan teemoja, joita ovat ennalta ehkäiseminen, sisarussuhteiden ja muiden läheissuhteiden merkitys sekä intervention oikea-aikaisuus ja sijaishuoltopaikan onnistunut valinta. Näitä teemoja pohdin myös Johtopäätökset ja pohdinta -luvussa.

2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Tutkielmaa varten etsin lastenkodin arkeen liittyviä tutkimuksia. Lähinnä etsin tutkimuksia, joissa käsitellään entisten lastenkodissa asuneiden kokemuksia ja niiden antamia merkityksiä heidän aikuisuuden arjessaan. Tutkimusten vähäisyyden vuoksi laajensin hakuni kattamaan myös muita lastensuojelulaitoksia. Empiirinen tutkimukseni perustuu 1960 - 70-luvuilla lastenkodissa asuneiden lastenkotiarjen kokemusten merkityksenannoille sekä sille, miten merkityksen saaneet kokemukset mahdollisesti siirtyvät osaksi heidän aikuisuuden arkeaan. Seuraavaksi kuvaan tutkimuksia, jotka aihepiiriltään eri tavoin kytkeytyvät omaan tutkimukseeni. Niissä lastensuojelulaitoksen arkea ja lastensuojelulaitoksissa asuneiden kokemuksia on tutkittu eri näkökulmista.

Erosen (2012) narratiivinen tutkimus käsittelee lastenkodissa eletyn lapsuuden kerrottavuutta osana henkilökohtaista elämää. Tutkimus jakautuu neljään osatutkimukseen, jonka ensimmäisessä osassa käsitellään häpeästä selviytymistä. Hän jakaa kertomukset kiusattujen, etsijöiden, tyytyväisten ja rikkaiden asemiin, joiden kohdalla häpeän tunne näyttäytyy eri tavoin. Aineistossa häpeä liittyy myös tytöstä naiseksi kasvamiseen. Kiusatuilla, joilla on kokemus turvattomista ja alistavista sosiaalisista suhteista, naiseksi kasvaminen on pelottavaa ja hyväksikäytetyksi tulemistä. Etsijöiden, joiden häpeä kytkeytyy eristäviin ja mitätöiviin sosiaalisiin suhteisiin ja joissa he joutuvat puolustautumaan, naiseksi kasvamiseen liittyy sosiaalisista suhteista eristävää häpeän tunnetta omasta ”lapsellisesta” raivosta. Tyytyväisten suhteita häpeä ei määritä ja heille kasvaminen on itsenäistymistä. Rikkaat kokevat häpeän nolestumisena ja sovinnon edellytyksenä, jolloin naiseuden päämääränä on omissa suhteissaan tulla omaa äitiä rakastavammaksi. Toinen osatutkimus liittyy 1980 - 90-luvuilla eräässä lastenkodissa asuneista lapsista kirjoitettuihin dokumentteihin. Kolmannessa osatutkimuksessa käsitellään iäkkäiden kertomuksia lastenkodista. Niissä näyttäytyvät historiallisen aikakauden kovat ajat, jonka yhteydessä he kertovat oman selviytymistarinansa. He tulkitsevat, että oma traumaattinen lapsuudenkokemus on osa suvun tarinaa. Lastenkotiin liittyy epäoikeudenmukaisuutta, iloa, huolenpidon puutetta ja aikuisten lapsiin kohdistamaa huonoa kohtelua. Tunteista korostuu erityisesti häpeä, jonka taustalla ovat perhesalaisuudet ja ajan moraalikäsitteet. Neljäs osatutkimus käsittelee huostaanotettuina olleiden naisten äidistä kertomisen tapaa. Kertomuksissa äiti on joko poissaoleva, kuvitteellisesti tuotettu rakastettu ja rakastava äiti tai rakennettu onnellinen

hetki äidin kanssa. Hankalat muistot halutaan unohtaa, jolloin mennyt halutaan jättää taakse eikä ole kerrottavaa. (Eronen 2012, 6, 88 - 98.)

Reinikainen (2009) käsittelee tutkimuksessaan tyttöjen kokemuksia eräässä nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Haastattelututkimukseen osallistui 1950 - 80-luvuilla syntyneitä entisiä nuorisokodin asukkaita, jotka olivat nuorisokotisijoitukseen tullessaan 14 - 16-vuotiaita. Sijoitus oli kestänyt yhdestä kuukaudesta neljään vuoteen. Haastateltavien kokemuksista on tulkittavissa, että sama nuorisokoti ei näyttäydy kaikille samanlaisena, vaan kokemukset voivat olla jopa päinvastaisia. Kyseisen nuorisokodin rakenteita ja toimintaa ei arvostella paljon, mutta sen sijaan koettua "laitosmaisuuutta" arvostellaan. Laitosmaisuuuteen sisällytetään välinpitämättömät suhteet työntekijöihin ja osittain myös nuorisokodissa asuneisiin nuoriin, yksilöllisyyden puute ja joustamaton toiminta, säännöt ja käytännöt sekä yleinen rauhattomuus. Monilla itsenäisen elämän alkuvaihe on hankala ja siihen sisältyy yksinäisyyttä, levottomuutta ja epävarmuutta. Monilla ei ole myöskään läheisverkostoa tukenaan. Vanhempien tutkimukseen osallistuneiden sijoitus päättyi aikana, jolloin ei ollut nykyisen lastensuojelulain (2007/417) määrittämää jälkihuoltoa. Läheisiltä ja joissain tapauksissa ammattiauttajilta saatu apu sekä oma vahvuus luovat perustan menneisyyden hyväksymiselle ja omalle elämäntavalle. (Reinikainen 2009, 16, 190 - 192.)

Laakson (2009) etnografisen väitöskirjatutkimuksen aihe on arjen rutiinit ja yllätykset. Hän etsii vastauksia siihen, mitä lastenkotityö on ja mitä ulottuvuuksia siihen liittyy. Lastenkotityö on hoidollisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden lisäksi huolenpitoa, arjen pyörittämistä, lasten henkilökohdistaisten asioiden hoitamista ja ajan viettämistä lasten kanssa. Lastenkodissa asuvien lasten elämän taustalla on usein puutteellista huolenpitoa, strukturoitumatonta arkea ja turvattomuutta. Se, että lapsen osallisuus joko toteutuu tai jää toteutumatta riippuu siitä, miten arkinen huolenpito ymmärretään ja toteutetaan työntekijän ja lapsen välisissä kohtaamisissa. Erityisestä taustastaan huolimatta jokaisen lapsen on tärkeätä saada elää mahdollisimman tavallista arkea. Ympäristöllä tiloina ja tunnelmina, säännöillä ja rutiineilla sekä työntekijän toimintatavoilla että lastenkodin ihmissuhteilla on merkitystä siihen, millaiseksi lapsi itsensä ymmärtää, miten hän minuuttaan rakentaa ja millaisilla kokemuksilla hän elämäänsä jatkaa. Laakson mukaan lastenkotityössä lapsen ja työntekijän välisessä suhteessa läsnä ovat myös vastuu ja valta. Työntekijän vallankäyttö perustuu huolenpitoon ja lasten tekemisten normittamiseen. Valtaa voidaan käyttää joko lapsen edun mukaisesti tai häntä huonosti kohdellen. Siksi työntekijän on ammattilaisena reflektoitava vallankäyttöään. Lastenkodis-

sa lasten vanhempien kanssa tehtävä työ on luonteeltaan kasvatuskumppanuutta, kontrollointia ja vanhemmaksi houkuttelua. Joillain vanhemmilla on kokemuksia siitä, että lastenkodista saa tukea vanhemmuuteen, mitä he eivät olleet saaneet avohuollon tukitoimista. Joitakin vanhempia kontrolloidaan, esimerkiksi kanssakäymistä rajoitetaan. Se perustuu työntekijän tilannekohtaiseen arviointiin. Vaikka perhesuhteet ovat moninaisia, lasten ja biologisten vanhempien väliset suhteet pyritään säilyttämään. Tutkimus osoittaa lastenkotityön haasteellisuuden, ammatillisuuteen liittyvän erityisyyden ja kotitapaisuuden. Kotitapaisuudella tarkoitetaan lapsen tavanomaisen arjen turvaamista ja pyrkimystä kodinomaisuuteen niin tilallisilla kuin toiminnallisilla ratkaisuillakin. (Laakso 2009, 56, 253 - 259.)

Jahnukainen, Kekoni, Kitinoja ja Pösö (2006) tarkastelevat Ongelmia ja mahdollisuuksia -artikkelissaan haastattelujen pohjalta koulukodista lähteneiden nuorten elämänvaiheita. Tutkimuksen kohteina ovat vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodista lähteneet nuoret. Tällöin haastateltujen koulukodista lähtemisestä on kulunut yhdestä viiteen vuotta. Tutkimus on narratiivien tutkimusta diskurssianalyttisellä tutkimustavalla. Koulukodista kerrotaan kolmella eri tavalla. Ensinnäkin koulukotiin suhtaudutaan asenteellisesti, jolloin oikealla asennoitumisella koulukotiaika koetaan hyvänä ajanjaksona. Se toimii ”pysäytyspaikkana”, jolloin hankalasta elämäntilanteesta pääsee irti. Toiseksi se koetaan kaiken pahan alkuna, jolloin elämä sijoitusaikana ajautuu huonompaan suuntaan. Koulukodista lähdön jälkeen syntyi huumeiden käyttöä tai itsenäinen elämä tuntui vaikealta. Kolmas tapa kertoa on, että koulukotia pidetään leimaavana, mikä vaikutti vielä pitkälle koulukodin jälkeiseen elämään. Leimatuksi tulemiseen liittyy kipeitä kokemuksia, syyllisyyden tai vihan tunteita tai ongelmanuoreksi leimautumista. Leimautumispuheesta korostuu sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranhaltijoiden (esimerkiksi opettaja) asenteet nuorta kohtaan. Ne tahot, joiden oli tarkoitus työskennellä syrjäytymisen ehkäisemiseksi, työnsivät marginaaliin. Koulukotioppilaan urat koulukotiin, koulukodissa ja sen jälkeen olivat yksilöllisiä ja erot merkittäviä. Koulukotiin joutumisen taustalla olivat nuoren käyttäytymisongelmat. Haastateltujen koulukotiaika kokemuksena on joko syrjään jäämistä ja luottamuksen puutetta tai uusi mahdollisuus. (Jahnukainen, Kekoni, Kitinoja & Pösö 2006, 40 - 43.)

Törrönen (1999) lasten arkea lastenkodissa ja sairaalassa koskeva väitöskirjatutkimus on etnografinen. Näkökulmana on lastenkoti tilana ja paikkana, jossa arjen rutiinit ja toiminta korostuvat. Hän näkee tekstinsä lasten toiminnan ja tilojen tulkintana, mutta hän ei tulkitse heidän kokemuksiaan

siitä. (Törrönen 1999, 21.) Törrönen etsii vastausta kysymyksiin, millaista lasten arki lastenkodin tilassa on ja miten lapset rakentavat siellä arkeaan. Tulosten mukaan lastenkodissa arkinen toiminta on tärkeä. Lapset rakentavat lastenkodissa arkeaan osallisuuden, ihmissuhteiden sekä tunteiden ja tunnetilojen avulla. Lapsen kokemus sisäpuolisuudesta (= tuttu paikka, johon kuulua) ja merkittävät ihmissuhteet auttavat lasta noudattamaan lastenkodin toimintatapoja. (Törrönen 1999, 19.)

Osa edellä maitituista tutkimuksista koskee samaa ajanjaksoa kuin oma tutkimukseni. Kyseisiä tutkimuksia voin vertailla omaan tutkimukseeni varsin luontevasti. Lastensuojelulaki on uusittu kahdesti oman tutkimusajankohtani jälkeen. Nykyinen laki on täsmällisempi ja kuntia velvoittavampi kuin tutkimukseni aikana voimassa ollut lastensuojelulaki (1936/52). Nykyään lastenkodissa on huomattavasti vähemmän lapsia ja enemmän ohjaajia kuin 1960 - 70-luvuilla, joten lasten arki oli ennen monin tavoin erilaista kuin nykyään. Siksi lastenkodin arkea koskevaa tutkimusta voi peilata oman tutkimukseni kanssa vain joiltain osin. Nykyään lastenkodin arki on ohjauskeskeistä, kun taas oman tutkimukseni ajankohtana lasten ohjausta oli hyvin vähän.

Joissain tutkimuksissa kuvataan lastenkodissa, nuorisokodissa ja koulukodissa asuneiden kokemuksia. Oman tutkimukseni tarkoituksena on myös selvittää lastenkodissa asuneiden arjen kokemuksia, vaikka ne eivät olekaan tutkimukseni pääfokuksena. Nuoriso- ja koulukoti ovat erilaisia sijoituspaikkoja kuin lastenkoti. Esimerkiksi nuoriso- ja koulukodissa asuneet olivat teini-ikäisiä, kun taas lastenkodissa asui myös pieniä lapsia. Kuitenkin ajattelen, että tutkimuksista voi löytyä yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia oman tutkimukseni kanssa. Oman tutkimukseni näkökulma on lastenkotiarjen kokemuksista annetuissa merkityksissä ja miten merkityksen saaneet kokemukset ovat siirtyneet lastenkodissa asuneiden aikuisuuden toimintoihin ja sosiaalisiin suhteisiin.

3 LASTENSUOJELU ENNEN JA NYT

3.1 Lastensuojelun kehittämistä 1960 - 70-luvuilla

Ensimmäinen lastensuojelulakia valmisteleva komitea asetettiin jo vuonna 1897, mutta vasta vuonna 1936 säädettiin Suomen ensimmäinen lastensuojelulaki (1936/52). Siitä tuli samana vuonna vahvistetun huoltolakikokonaisuuden osa. Sosiaalihuoltojärjestelmä oli yksilöllinen, tarveharkintainen ja kontrolloiva. (Pulma & Turpeinen 1987, 198.) Lastensuojelulain (1936/52) mukaan lasten ja nuorten yhteiskunnallinen suojelu ja huolto kuuluivat valtion viranomaisten johdon ja valvonnan alaisena lähinnä kunnille. Huoltolautakunnan tehtävänä oli huolehtia lastensuojelun hallintoon ja toimeenpanoon kuuluvista tehtävistä.

Yhteiskunta muuttui sotien jälkeen nopeasti. Yksilö- ja perhekohtaisuutta korostavaan yksilönhuoltoon (casework) alettiin panostaa 1950-luvulla. Lisäksi lapsipsykologia ja -psykiatrian teoriat kehittyivät sekä lastenkotilapsia alettiin tutkia. Casework kuitenkin jäi sosiaalipolitiikan ryhmäkohtaisten etujen kehittämisen taustalle. Lastenkotilapsista tehtyjä tutkimustuloksia tulkittiin, että kyseisillä lapsilla on ongelmia, poikkeavuuksia, häiriintyneisyyttä tai he ovat heikkolahjaisia. Vajaamielislain myötä vuonna 1958, vajaamieliset pyrittiin siirtämään lastenkodeista erityislaitoksiin. (Pulma & Turpeinen 198, 222 - 223.)

Vuoden 1936 lastensuojelulaki (1936/52) ei määritellyt lastensuojelun sosiaalityötä tekevien tai hoitohenkilökunnan pätevyysvaatimuksia. Lastensuojelukomitea teki lakiesityksen uudesta lastensuojelulaista vuonna 1966, mutta se kuopattiin, koska sitä kritisoitiin juuttumisesta menneeseen aikaan. Ehdotusta kritisoitiin myös siitä, että lakiehdotukseen ei sisällytetty kuntia velvoittavia pykäläiä. Tutkimustulosten ja 1960-luvun loppupuolella käydyn kriittisen niin sanotun pakkoauttaja-keskustelun valossa alettiin vaatia lastensuojelutyön tehokkaampaa eriyttämistä, koulutustason nostamista sekä kasvatusneuvola- ja psykiatrinen palvelujen lisäämistä. Pakkoauttajakeskustelun kritiikki kohdistui muun muassa vastaanotto- ja koulukotien kyseenalaiseen toimintaan, kunnallisen lastensuojelun asiantuntijuuden puutteeseen ja huostaanotoissa esiintyneisiin lapsen ja vanhempien kannalta vakaviin oikeusturvan puutteisiin. (Pulma & Turpeinen 1987, 107, 223, 236 - 239; Sirén

1967, 78 - 102.) Sinkon (2004, 21) mukaan kritisoitiin myös sitä, että virkavaltaisuus ja suoranainen mielivalta perustuivat vanhaan huoltovaltioajatteluun tai jopa vaivaishoitoajatteluun.

1970-luvulla laadittiin muun muassa päivähoitolaki (1973/36) ja korostettiin lapsen oikeuksia. Perheiden ja alaikäisten lasten sosiaalihuollon periaatteista syntyi komiteamietintö (1973:86), jolloin myös lastensuojelu alkoi muodostua sosiaalihuollon järjestelmässä. Mietinnön yleisiä periaatteita ovat muun muassa palveluiden tarjoaminen perheille niiden vaikeista ihmissuhdeongelmista huolimatta, perheiden tukeminen myönteisillä keinoilla ja lapsen tai nuoren palauttaminen omaan perheeseen kriisitilanteen loputtua. Lisäksi toimenpiteiden valmistelu tehdään yhteisymmärryksessä huoltajien ja nuoren kanssa. Vuonna 1974 nimettiin komitea valmistelemaan uutta lastensuojelulakia sen pohjalta, että lasten ja nuorten huollon tavoitteita olivat itsenäistymisen tukeminen, ammatin valmistuminen ja ihmissuhteiden säilyminen. Komiteamietintö valmistui vuonna 1977 (1977:37). Myös Lastensuojelun keskusliitto ryhtyi vuonna 1974 lasten ja nuorten sosiaalihuolto-toimikunnan tapaan miettimään lastensuojelun kokonaisohjelmaa, jonka lähtökohtana olivat lapsen oikeudet. Lastensuojelun merkitys nähtiin osana väestö-, työvoima- ja yhdyskuntasuunnittelupoliitiikkaa. (Pulma & Turpeinen 1987, 241 - 243.)

Lapsen edun näkökulmaan liittyvää keskustelua viriteltiin 1970-luvulla. Lapsen etu -käsitteen synnymiseen 1980-luvulla on vaikuttanut Goldsteinin, Freudin ja Solnitin kirjasarja, joka ilmestyi vuosina 1973 ja 1979. Kirjasarja syntyi kirjoittajien näkemyksestä, että vanhempien oikeudet ja etu olivat päätöksenteon keskiössä sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi oli ollut perheessä uhattuna perheväkivallan tai laiminlyönnin vuoksi. Tällöin lapsen vanhemmilta suojelemisen sijaan, vanhempien näkemykset ohjasivat ratkaisuja. (Goldstein, Freud & Solnit 1973 & 1979; ref. Pösö 2012, 78.) Lait olivat aikuisten tekemiä ja ne oli tehty aikuisten oikeuksien turvaamiseksi. Kuitenkin lapsen oma tilanne ja kehittymistarpeet olisi pitänyt olla huomion keskiössä. Olosuhteet tekivät lapsen edun asettamisen todisteista huolimatta vaikeaksi, vaikka sen tukemiseksi laajoja todisteita olisi ollutkin. (Goldstein ym. 1980, 106.) Vaikka 1960 - 70 -luvuilla oli useita kannanottoja ja hankkeita lastensuojelulain uudistamiseksi, uusi lastensuojelulaki säädettiin vasta vuonna 1983 (1983/683). Sitten lastensuojelulaki uusittiin vuonna 2007 (2007/417) (Pösö 2012, 79 - 80).

3.2 Nykytilanne

Lapsella on oikeus hyvään huoltoon ja etusija turvaan. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus vuodelta 1989 määrittelee lapsen keskeiset sosiaaliset, poliittiset ja lailliset oikeudet. Se velvoittaa (3 art.) muun muassa sopimusvaltioiden julkista ja yksityistä sosiaalihuoltoa lapsia koskevissa toimissaan ottamaan ensisijaisesti huomioon lapsen edun. Suomi on ratifioinut eli sisällyttänyt yleissopimuksen artiklat omaan lainsäädäntöönsä. Yleissopimusta edeltänyt vuoden 1959 lapsen oikeuksien julistus oli yleisluontoinen ja se ei sitonut valtioita juridisesti. (Suomen UNICEF-yhdistys ry 1990, 1 - 3.; Gilbert, Parton & Skivenes 2011, 254.) Lapsen edulla tarkoitetaan muun muassa lapsen oikeutta tasapainoiseen kehitykseen, huoltoon ja hoitoon sekä turvaan. Lisäksi sillä tarkoitetaan oikeutta läheisiin ihmissuhteisiin ja vanhempiin, virikkeelliseen kasvuympäristöön ja koulutukseen. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sívén, Neuvonen & Kurvinen 2007, 562.)

Nykyään Suomessa ja muissa pohjoismaissa on käytössä hyvinvointipainotteinen malli, jonka mukaan keskeistä on lapsien ja perheiden tukeminen sekä sosiaalityöntekijöiden ammatillisuus. Suomessa noudatetaan myös huoltomallia, minkä vuoksi laitossijoituksissa on varsin paljon lapsia. (Eronen 2012, 22.) Lastensuojelun tehtävä on turvata lapsille lapsen etuun liittyvät asiat yhteistyössä vanhempien ja yleisten peruspalvelujen kanssa. Lapsen etu pitää turvata siinäkin tapauksessa, että lapsen vanhemmat tai huoltajat eivät siihen kykene. (Vilén ym. 2007, 562.) Lastensuojelun tavoitteita ovat perheen juridis-hallinnollinen ongelmien luokittelu ja muutoksen aikaansaaminen perheen ja lapsen elinoloissa. Sillä tähdätään perheen tilanteen muuttamiseen lapsen tarpeita vastaavaksi. Toteutus on sosiaalityöntekijöillä (Eronen 2012, 22 - 23), joilla pitäisi olla lastensuojelulain (2007/417) edellyttämä pätevyys. Lainsäädäntö kertoo mitä voidaan tehdä, mutta se ei kerro, miten pitäisi tehdä. Useimmat sosiaalityön päätökset ovat eettisten ja monimutkaisten vuorovaikutusten sekä poliittisten, teknisten ja lakiin liittyvien asioiden yhdistämistä. Työntekijän omat eettiset periaatteet tai arvot vaikuttavat siihen, miten hän lakia tulkitsee. (Banks 2001, 10.)

3.3 Lastensuojelutoimenpiteet

3.3.1 Vuoden 1936 lastensuojelulain huolto- ja suojelutoimenpiteet

Lastensuojelulaissa (1936/52) ei ollut määrityksiä siitä, miten edetään viranomaisen saatua lastensuojeluilmoituksen. Vuoden 1936 asetuksen kolmannessa pykälässä mainitaan, että kun viran tai toimen haltija saa tietää sellaista, mikä näyttää vaativan lautakunnan toimenpiteitä, asiassa on suoritettava alustava tutkimus. Lastensuojelutoimenpiteiden tarve pohjautui kodin epätydyttäviin olosuhteisiin tai lapsen sellaiseen käytökseen, joka ei vastannut yhteiskunnallisia odotuksia. Tämän jaon ilmaisuina käytettiin myös termejä turvattomat lapset, jolloin siis kodin olosuhteet olivat epätydyttävät ja suojelukasvatusta tarvitsevat lapset, jolloin lapsen käytös oli epätydyttävää. (Timperi 1970, 14; Salo 1981, 38 - 39.)

Vuoden 1936 lastensuojelulaki (1936/52) määritteli lapseksi alle 16-vuotiaan ja nuoreksi 16 vuotta täyttäneen, mutta alle 18-vuotiaan. Huoltolautakunnan tehtävänä oli tarvittaessa järjestää lastenhuollon ja -kasvatuksen neuvontaa sekä ryhtyä toimenpiteisiin lasten hoidossa ja kasvatuksessa ilmenevien epäkohtien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Tarvittaessa kunnan oli perustettava kotikasvatusta tukevia ja täydentäviä laitoksia tai avustettava yksityisten laitosten perustamisessa. Lastensuojelu oli lähinnä sosiaaliturvaan ja sosiaalihuoltoon liittyvää toimintaa. Vuoden 1966 lastensuojelulakiehdotuksessa mainittiin, että lastensuojelun avulla pyritään turvaamaan lasten ja nuorten kasvatus sekä sielullinen ja ruumiillinen kehitys. Mikäli fyysiset tai psyykkiset vajavuudet, häiriöt ja epäsosiaaliset tekijät haittaavat kehitystä, ne pyritään määrätyillä toimenpiteillä vähentämään tai poistamaan. (Lastensuojelun keskusliitto 1977, 4 - 5.) Tämä lastensuojelulakiehdotus ei toteutunut laiksi asti, mutta se viestitti lastensuojelulain kehittämistarpeesta ja ajan yhteiskunnallisesta keskustelusta.

Lastensuojelulaissa (1936/52) määriteltiin huolto- ja suojelutoimenpiteet, joihin tarvittaessa piti ryhtyä. Suojelutoimenpiteisiin täytyi ryhtyä, mikäli lapsen vanhemmat olivat kuolleet tai lapsi oli hylätty tai lapsi oli varattomuuden vuoksi vaarassa jäädä ilman hoitoa. Suojelukasvatuksen piiriin kuuluivat myös sairaat ja vammaiset lapset, jotka tarvitsivat kodin ulkopuolista hoitoa. Lisäksi sen piiriin kuuluivat lapset, joiden vanhemmat olivat sairaita, vammaisia, ymmärtämättömiä, päihteiden väärinkäyttäjiä tai kohtelivat lastaan väkivaltaisesti tai lapsi teki tekoja, jotka haittasivat hänen kas-

vuaan ja kehitystään. Lisäksi nuoreen henkilöön sovellettiin huoltotoimenpiteitä, mikäli hän oli tehnyt rangaistavan teon, josta ei rangaistu muulla tavoin tai hän oli kerjännyt tai havaittu irtolaiseksi tai hänet oli tavattu päihtyneenä. (Timperi 1970, 15.)

Avohuollon ehkäiseviä toimenpiteitä 1960 - 70-lukujen vaihteessa olivat muun muassa huoltoavun antaminen, kunnallinen kodinhoitotoiminta, lastenhuollon ja kasvatuksen neuvonta sekä päiväkotitoiminta (Timperi 1970, 16; Lastensuojelun keskusliitto 1977, 27). Lastensuojelun keskusliiton raportin (1977/51) mukaan sitä oli myös tukihenkilötoiminta. Avohuollon kehittämistä kunnallisessa suojelukasvatuksessa edesauttoi erityisesti laki kasvatuseuveloista, joka säädettiin vuonna 1971 (Pulman & Turpeinen 1987, 225). Joissakin tapauksissa lapsi oli sijoitettava kodin ulkopuolelle. Syynä saattoi olla joko epäonnistuminen ehkäisevässä toiminnassa tai kodin tilanne oli alusta alkaen sellainen, että sijoitus oli välttämätön. (Timperi 1970, 16.) Lastensuojelulain (1936/52) mukaan kiireellisissä tapauksissa huoltolautakunnan puheenjohtajalla tai kyseisen lautakunnan nimeämällä henkilöllä oli mahdollisuus sijoittaa tilapäisesti lapsi tai nuori kodin ulkopuolelle kasvatettavaksi. Mikäli sijoitus oli tehty ilman vanhempien suostumusta, asia oli vietävä viivytyksettä lautakunnan käsiteltäväksi.

Lastensuojelulain (1936/52) määrittelemällä huostaanotolla tarkoitetaan huoltolautakunnan toimenpidettä, jolla a) lapsi tai nuori voidaan vanhempien suostumuksella toistaiseksi ottaa lautakunnan huostaan tai b) lapsen tai nuoren vanhempien kanssa tehdään määrämuotoinen kirjallinen sopimus siitä, että lapsi tai nuori luovutetaan lautakunnan huostaan ja kodin ulkopuolella kasvatettavaksi. Jos sopimusta ei synny vanhempien kanssa ja lautakunta katsoo huostaanoton välttämättömäksi, se voi tehdä huostaanottopäätöksen (eli pakkohuostaanotto). Sosiaaliohallitus vahvistaa päätöksen. (Timperi 1970, 18.) Lastensuojelulain (1936/52) mukaan huostaanotto päättyi pääsääntöisesti lapsen täytettyä 16 vuotta. Kuitenkin tietyissä tapauksissa suojelutoimenpiteitä voitiin huoltolautakunnan päätöksellä jatkaa aina 20-vuotiaaksi asti. Mikäli huostaanotettu lapsi ei enää tarvinnut kodin ulkopuolella annettavaa hoitoa, huostaanotto piti purkaa. Edellä mainitut ikäraajat kumottiin vuonna 1981, jolloin suojelutoimenpide vahvistettiin päättyväksi henkilön täytettyä 18 vuotta. Uusi ikäraja siirtyi myös uuteen lastensuojelulakiin (1983/683).

3.3.2 Vuoden 1983 lastensuojelulain sisältöä

1960 - 70-luvuilla lastensuojelutyöhön kohdistuneen kriittisen arvostelun, kehittämistyön ja lakiuudistusehdotusten seurauksina uusi lastensuojelulaki (1983/683) säädettiin viimein vuonna 1983 ja se astui vuoden 1984 alusta voimaan. Uusi laki muutti lastensuojelun periaatteita merkittävästi. Lain (1983/683) mukaan lapsiksi määriteltiin alle 18-vuotiaat ja nuoriksi alle 21-vuotiaat. Kyseisessä laissa painotettiin, että lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön sekä turvalliseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lapsella todettiin olevan myös etusija erityiseen suojeluun. Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta (1983/361) määrittelee, että lasta tulee kasvattaa siten, että häntä ymmärretään sekä hän saa turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa kurittaa eikä muullakaan tavoin kohdella loukkaavasti. Lapsen kasvamista aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. Lapsen huollon tulee lisäksi turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja vanhempien välillä. Lastensuojelulain (1983/683) tarkoituksena oli vaikuttaa lapsen yleisiin kasvuoloihin, tukea huoltajia lapsen kasvatustehtävissä sekä toteuttaa yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelua. Yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelua olivat avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto. Eriytisesti oli huomioitava lapsen etu, jonka selvittämisessä oli huomioitava lapsen omat toivomukset ja mielipide.

Sijaishuollossa olleelle lapselle oli lastensuojelulain (1983/683) mukaan turvattava kehityksen kannalta merkitykselliset ihmissuhteet ja oikeus tavata vanhempia, mikäli syytä yhteydenpidon rajoittamiseen ei ollut. Lisäksi sosiaalilautakunta velvoitettiin kertomaan lapselle huostaanoton perusteet hänen kehitystään vastaavalla tavalla. Sijaishuollon päättymisen jälkeen sosiaalilautakunta velvoitettiin järjestämään lapselle jälkihuolto, johon sisältyivät muun muassa taloudellisen tuen järjestäminen, koulunkäynnin tukeminen sekä asunnon ja ammatin hankinnassa auttaminen. Vuoden 1984 alusta voimaantullut lastensuojelulaki (1983/683) uusittiin vuonna 2007 (2007/417).

3.4 Sijaishuoltopaikkana lastenkoti

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan, että lapsen hoito ja kasvatus järjestetään ympärivuorokautisesti kodin ulkopuolella. Laitoshuollolla käsitetään, että hoito, ylläpito ja kuntouttava toiminta järjestetään ympärivuorokautisesti sosiaalialan toimintayksikössä. (Vilén ym. 2007, 569.) Laitossijoitus on vahva yhteiskunnallinen interventio henkilökohtaiseen elämään. Siinä vaikutetaan sekä per-

hesuhteisiin että käsitykseen itsestä suhteessa muihin. (Eronen 2012, 26.) Vuonna 1975 erityistuen ja huoltotoimenpiteiden kohteena oli lähes 19 000 lasta. Näistä avohuollon piirissä oli 40 prosenttia ja sijaishuollossa 60 prosenttia. Sijaishoidon muotoja olivat perheenomainen sijaishoito ja laitoshuolto. (Lastensuojelun keskusliitto 1977, 34, 39 - 44.)

Vuoden 1936 lastensuojelulaissa (1936/52) lastensuojelulaitokset mainitaan yleisellä tasolla. Niitä ovat valtion ylläpitämät kasvatuslaitokset sekä sellaiset kuntien ja yksityisten pitämät laitokset, jotka sosiaaliministeriö on tarkoitukseen hyväksynyt. Lastensuojelun keskusliiton (1977/51) raportissa mainitaan, että laitoshuolta on tavallisissa lastenkodeissa, erityislastenkodeissa, nuorisokodeissa ja suojelukasvatuslaitoksissa. Nykyisen lastensuojelulain (2007/417) mukaan lastensuojelulaitoksia, joissa voidaan järjestää lapsen sijaishuoltoa ja avohuollon tukitoimena tehtyjä sijoituksia, ovat lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit. Lisäksi lastensuojelulaitoksina pidetään muita näihin rinnastettavia yksiköitä, esimerkiksi vastaanottokoteja ja laitosluvan saaneita ammatillisia perhekoteja. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät lähinnä valtio, kunnat ja yksityiset yhteisöt. (Saastamoinen 2008, 86 - 87.)

Timperin (1970) mukaan 1960 - 70-lukujen vaihteessa lastenkodit rakennuksina olivat erilaisia ja eri-ikäisiä sekä moni niistä oli rakennettu eri käyttötarkoitusta kuin lastenkotia varten. Tilojen pitäisi antaa suojan säänvaihteluilta ja olla paloturvallinen sekä niissä pitäisi olla riittävät talous- ja sanitteetitilat. Lisäksi yhteen huoneeseen ei pitäisi sijoittaa kovin montaa lasta. Myös yhden hengen huoneita tarvittaisiin, koska tutkimustulosten mukaan lastenkodin lapsista yli puolet oli poikkeavia. Poikkeaviin kuuluivat kroonisesti sairaat, heikkolahjaiset ja vajaamieliset, tunne-elämältään häiriintyneet, vakavia käytöshäiriöitä osoittavat ja psykoottiset. (Timperi 1970, 30, 36 - 37.)

Salo (1981) kirjoittaa soveliaista lapsiryhmistä, joille lastenkoti on oikea kasvatuspaikka. Lastenkodin kasvatettaviksi sopivat rikollisia tai pahantapaisia sisaruksia omaavat lapset, suurten perheiden lapset, orvot ja sairaiden vanhemprien lapset. Lastenkoti on sopiva paikka suurten perheiden lapsille, koska he ovat tottuneet suureen lapsijoukkoon ja sisaruksia ei pidä erottaa toisistaan. Lisäksi sinne sopivat kouluikäisinä huostaanotetut, lyhytaikaisesti sijoitetut sekä ulospäin suuntautuneet ja häli-sevät lapset. Poikkeavien, jopa sosiopaattisten perheiden lapsia ei voida sijoittaa perheisiin. Myös-kään orpojen ja sairaiden vanhemprien lapsia ei voida sijoittaa perheisiin, koska lapsilla on ylikoros-tunut käsitys vanhemmistaan ja he eivät hyväksy sijaiskasvattajia. Siksi he soveltuvat paremmin

persoonattomaan paikkaan eli lastenkotiin. Lisäksi kouluikäisille lastenkoti on hyvä paikka, koska he eivät sopeudu kovin hyvin perhesijoitukseen. (Salo 1981, 64.) Puuronen (2013) tulkitsee, että laitoshuollon historiassa oli rasismien piirteitä, koska huono-osaisia tai poikkeavasti käyttäytyviä eroteltiin. Se oli tavallaan kansalaisten jaottelua kelpaaviin ja keltvottomiin. (Matela 2013, 22).

Timperi (1970) viittaa vuoden 1967 sosiaalitylilastoon, jonka mukaan tavallisessa lastenkodissa hoitohenkilöä kohden oli keskimäärin 4,3 lasta. Sosiaalitylilästeriön kiertokirjeessä (1967) mainittiin, että vuonna 1965 tavallisessa lastenkodissa oli noin seitsemän lasta yhtä taloushenkilöä kohden. Sosiaalitylilästossa (1967) mainitaan lisäksi, että hoitohenkilökunnasta lastenhoitajia oli noin 37 prosenttia ja kasvattajaopiston käyneitä 22 prosenttia. Ilman koulutusta oli noin 20 prosenttia ja loput 21 prosenttia edustivat muita ammattiryhmiä. Työntekijöiden koulutustaustat olivat kirjavia ja eritasoisia. (Timperi 1970, 42 - 44.) Kehittämistyön myötä vuoden 1983 lastensuojelulaki (1983/683) ja -asetukset määrittelyvät hoitohenkilökunnan lukumäärän. Lastensuojeluasetuksessa (1983/1010) mainittiin, että asuinyksikköä kohden pitää lasten tarvitsemaan huoltoon nähden olla riittävästi henkilökuntaa. Hoito- ja kasvatustehtävissä olevien henkilöiden vähimmäismääräksi määriteltiin viisi työntekijää. (Vikman 1989, 30.)

Vuoden 1983 lastensuojeluasetukseen (1983/1010) kirjattiin lastensuojelulaitoksen tilakysymykset. Lisäksi lastensuojelulain (1983/683) perusteluihin kirjattiin, että laitoksen toimitilat ovat riittävät ja asianmukaiset silloin, kun siellä asuvilla lapsilla on mahdollisuus riittävään yksityisyyteen, yksinoloon ja identiteetin kannalta välttämättömään omaan alueeseen. Tavoitteena oli laitoksen kodinomaisuus, jolloin toimenpiteenä oli enintään kahdeksan lapsen osastojen muodostaminen laitoksen sisälle. (Vikman 1989, 29.)

4 ARKI JA ARKIELÄMÄ SEKÄ LASTENKODIN ARKI

4.1 Arki ja arkielämä

Tutkimuksen keskeinen käsite on arki. Kiinnostus arjen määrittelyyn alkoi teollistumisen myötä. Arjen tutkijat ovat hahmotelleet arkea ensinnäkin ulottuvuutena, jossa ihmiset liikehtivät arki- ja muiden ulottuvuuksien välillä joko yksin tai toisten kanssa. Toisaalta se on asenne, jolloin arkisuuden potentiaali on ihmisen elämässä läsnä koko ajan. Arki on jotain, jota voidaan johtaa yhteiskunnallisista rakenteista. (Jokinen 2003, 7.) Arki on myös toistuvaa ja syklisesti tapahtuvaa. Siihen liittyy kodintuntuisuus, jolla tarkoitetaan sekä kotia paikkana että "olemme kuin kotonamme" -ajatuksena. Siten arkea voi kodin lisäksi olla esimerkiksi liikunta- ja työpaikoilla. Arki on lisäksi tavanmukaisuutta, johon liittyvät teot ja asenteet. Arki on siis prosessi, jossa mukaudutaan itsestään selviltä näyttäviin oletuksiin, käyttäytymisiin ja käytäntöihin. (Felski 2000, 18 - 22.) Arkisten käytäntöjen muuttaminen on hidasta ja muutokseen tarvitaan yleensä myös sosiaalisia ja poliittisia vaikutteita. Arki on sosiaalisuutta, johon sisältyy toisten ihmisten kohtaaminen. Arjen vallankäyttöön liittyvät muutos ja muuttumattomuus. Arjen näkökulmasta eri ulottuvuuksien avulla tarkastellaan eräänlaista elämäkokonaisuutta. (Jokinen 2003, 13 - 15.)

Arkielämään voi sisältyä mitä tahansa tai arkiajattelussa se on jotain jokapäiväisesti toistuvaa ja ei-juhlallista. Arkielämää voidaan määritellä kolmella eri tavalla. Niitä ovat arjen vastakäsitteet, ihmisten uusintamistoiminnot ja rutiinit. Käsitteitä ovat esimerkiksi arjen vastakäsite juhla tai yksityiselämän vastakäsite julkinen elämä. Tämän jaottelun mukaan arki on jollain tavoin erityinen elämän osa-alue. Kuitenkin arkeen sisältyy myös juhlapäiviä ja asioita, jotka eivät ole päivittäin tapahtuvia. Uusintamistoiminnoilla tarkoitetaan, että arkielämä on niitä toimia, joita ihminen tekee itsensä vuoksi ja ihmissuvun jäsenenä. Sosiologian näkökulmasta arkielämä on rutiineja, joita on pakko tehdä ja joista ei pääse eroon. Arkielämä on siten elämäntapa, jossa vaihtoehtoja on vähän. Arkielämään kuuluvat myös positiiviset piirteet, esimerkiksi ajankäytön oikeanlainen hyödyntäminen ja ajan säästäminen muihin toimintoihin. (Salmi 2004, 13 - 19.) Arjen toistot tulevat näkyviksi aika-tila- ja tila- ja ne lisäävät ihmisen turvallisuuden tunnetta. Arkeen liittyy myös luovuutta, reflektiota ja ongelmanratkaisuja. (Törrönen 1999, 20.) Arjen vastakäsite-, ihmisten uusintamistoiminto- ja rutiini-

nimääritelmät eivät ole olleet riittävän kuvaavia, joten sosiologiassa on pyritty määrittelemään arkielämäkäsitettä myös siten, että se kertoisi ihmisten toiminnasta kokonaisuutena. (Salmi 2004, 21.)

Sosiologiassa arkielämää on tulkittu myös kokemusmaailmana. Kiinnostuksen kohteina ovat olleet arjen elämisen kokemukset sekä kokemuksia muokkaavat arjen suhteet ja rakenteet. Arkielämä on prosessi, jossa ihmiset muovaavat sen rakenteellisia ehtoja eletyksi elämäksi. Arkielämän voimat - käsitteen mukaan psyykkiset ja sosiaaliset voimavarat syntyvät ihmisten välisissä suhteissa. Niiden avulla ihminen muodostaa itselleen elämisenkokonaisuutta. Arkielämän käytännöt ovat asioita, joita ihmiset tekevät päivittäisissä toiminnoissaan. Niitä ovat esimerkiksi puheet, ajatukset, tulkinnat ja tuntemukset. Arkielämän vuorovaikutustilanteissa käytännöt vaikuttavat myös sukupuolen rakentumiseen. (Salmi 2004, 22 - 26.)

4.2 Lasten arki ja suojaavat tekijät

Lasten arki näyttäytyy erilaisena kuin aikuisten arki, vaikka niiden välillä on liittymäkohtansa. Lasten arki - koti, koulu ja harrastukset - muodostuvat kokonaisuudeksi päivittäisissä toimintaympäristöissä. Ne näyttäytyvät lapsille sekä fyysisinä tiloina että sosiaalisten suhteiden kenttänä. Suomalaisen tutkimusten mukaan lapsille hyvässä arjessa tärkeitä ovat perhe- ja kaverisuhteet, päiväkotia, koulu ja vapaa-ajan toiminnot. Lapset ovat omaa maailmaansa muokkaavia, itsenäisiä sosiaalisia toimijoita. (Lindfors 2011, 19, 25, 29.)

Aikuiset määrittelevät säännöt, mutta erilaiset tekijät vaikuttavat siihen, miten ja milloin niitä sovelletaan. Vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa perhehistoria, tavat, lasten iät, ajankohta ja kokemukset. Aikuisten säännöt, yhteisön toimintatavat ja yhteiskunnalliset odotukset muokkaavat lapsen arkea. Säännöt ohjaavat ihmisen arkikäyttäytymistä. (Törrönen 1999, 20.) Arki ja arkielämä ovat lasten kasvu ympäristöä, jossa he oppivat ja kehittyvät. Kasvattajina ovat perhe ja koulu sekä muut viralliset tai epäviralliset oppimisympäristöt. (Lindfors 2011, 20.)

Arjen suojaavat tekijät auttavat lapsia ja nuoria selviytymään erilaisissa toiminnoissa. Suojaavia tekijöitä ovat vähintään yksi turvallinen kiintymyssuhde, laaja tuki (perhe ja ystävät) ja positiiviset koulu- tai yhteisökokemukset. Kouluikäisenä suojaavat erityisesti hoiva ja luottamus, vanhempien hyvä mielenterveys ja riippuvuusongelmattomuus. Lisäksi kouluikäisenä suojaavat positiivinen

aikuisen roolimalli, sisaruskiintymys ja läheiset isovanhemmat. Sosiaalityön tukitoimenpiteitä tarvitsevilla lapsilla on osoitettu olevan sisäisiä ja ulkoisia ominaisuuksia, jotka demonstroivat vastoinikäymisten ja herkkyyden sarjan, johon sisältyvät esimerkiksi haasteellinen käyttäytyminen, huono impulsiivisuuden kontrolli, koulunkäynnin pelko ja vaikeat suhteet vanhempiin. (Daniel 2008, 62 - 64.) Sijoitetuille lapsille aiheutuneet traumatisoivat kokemukset, esimerkiksi perheen ristiriidat, vanhempien psykiatrinen oirehdinta, lapsen fyysinen tai seksuaalinen väkivalta tai lähiomaisen menetys, aiheuttavat kasautumista, joka pitkällä aikavälillä voi muodostua kehitykselliseksi riskitekijäksi. Riskitekijät altistavat esimerkiksi psykosomaattisille reaktioille, ahdistuneisuudelle ja epäsosiaaliselle käyttäytymiselle. Luotettavat ihmiskontaktit ovat tärkeitä suojaavia tekijöitä, kun taas niiden menetykset ovat vahvoja stressitekijöitä. Pasanen (2001) mukaan vaikeista elämäntilanteistaan huolimatta tutkimuksen kohteena olleilla sijoitetuilla lapsilla oli positiivisia ajatuksia itsestään ja tulevaisuudestaan. Koulussa lapset pärjäsivät parhaiten liikunta- ja taideaineissa. (Pasanen 2001, 143, 174 - 175.)

Ihmiset, jotka ovat tottuneet luottamaan ja turvautumaan läheisiinsä, selviytyvät vaikeuksista ja vastoinkäymisestä muita paremmin. Sen sijaan ne, jotka ovat huonosti sosiaalisesti integroituneita, ovat hauraampia kohdatessaan vaikeuksia elämässään. Sosiaalistumiseen liittyy lapsen tapa oppia ja sisäistää asiat. Huono-osaisuuden periytymiseen vaikuttaa opittuja asioita. Kyse on ryhmäkohtaisen ja kollektiivisen vakiintuneen disintegraatiosta, kulttuurisesta ja yhteisöllisestä hajoamisesta. Tällöin vanhempien yhteisöllinen disintegraatio vaikuttaa periytyvän perheen sisäisen elämän kautta sukupolvelta toiselle ja siten altistaa huono-osaisuuden ylisukupolvisuudelle. Kortteisen ja Elovainion (2012) tutkimus ei tue ajatusta, että esimerkiksi sosiaaliturvan varassa elävien vanhempien lapset oppisivat, kuinka ilman työntekoa eletään ja se ikään kuin periytyisi heille. Yli sukupolven näyttäisi siirtyvän yksilöllinen ja hajautunut toiminta, jonka taustalla on ajatus siitä, että muihin ei voi luottaa ja pitää pärjätä itsenäisesti. Ajattelutapa voi selittää huonoa selviytymistä, ei opittu riippuvuus. Tällainen ajattelu- ja suhtautumistapa ei ole minkään erityisen ryhmän selviytymistapa, vaan myös taustaltaan hyväosaiset voivat sitä kantaa. (Kortteinen & Elovainio 2012, 161 - 165.)

Arki on tarpeellinen niin lapselle kuin aikuisellekin. Toisinaan siihen puututaan yhteiskunnallisin interventioin. Arjen tarpeellisten muutosten edesauttamiseksi, sen pysyvä luonne ja konservatiivisuus pitää tunnistaa. Hyvään arkeen sisältyy tietynlainen rytmi, rutiinit, tavat ja kodinomaisuus. (Jokinen 2005, 160.)

4.3 Lastenkodin arki - rutiineja ja sääntöjä

Lastenkodin arki 1960 - 70-luvuilla muodostui säännöllisestä päivärytmistä tai siihen aikaan puhuttiin päiväohjelmasta, johon liittyi erilaisia rutiineja, kuten aamu-, päivä- ja iltarutiinit. Lapsen ikä vaikutti osaltaan siihen, millaiseksi rutiinit muodostuivat. Lastenkodin toimintoihin kuuluivat aamu- ja iltatoimet, ruokailut, leikki, koulunkäynti ja läksyjen teko. Yhteiseen ruokailuhetkeen liittyi kasvatuksellisia ajatuksia, kuten pöytä- ja ruokailutapojen oppiminen, hillitty käyttäytyminen ja vuorovaikutuksen oppiminen. Toimintoihin kuului myös arjen askareita, joita olivat muun muassa tiskausvuorot ja huoneiden siistinä pitäminen. Päivittäisten rutiinien rikkojia olivat viikonloput ja erityisesti sunnuntai, jonka tarkoitus oli rytmiltään olla erilainen. Tällöin lapset saivat nukkua pidempään ja he pukeutuivat pyhävaatteisiin. Ruoan oli tarkoitus olla erilaista kuin arkena ja puuron sijaan lapset saattoivat saada esimerkiksi kahvia. Sunnuntaihin saattoi sisältyä myös uskonnollista ohjelmaa. Muita arjen rutiineja rikkovia asioita olivat lastenkodin vierailijat, lasten merkkipäivät sekä televisio ja radio. (Timperi 1970, 54 - 63.) Nykypäivän lastenkodin arjen rutiinit näyttävät samankaltaisilta kuin ne 1960 - 70-luvuilla olivat, joskin asuinyksikköjen koko on pienempi ja lapsimäärä vähäisempi. Nykyään voidaan kuitenkin puhua lastenkodin ohjauskeskeisestä arjesta. Lapsille opetetaan säännöllistä päivärytmää ja elämänhallintaa, joiden tavoitteena on lasten yhteiskuntaan sosiaalistaminen ja palkkatyön vaatimuksiin ohjaaminen. Jokaisella lapsella on myös omaohjaaja, jolla on vastuu lapsen asioiden hoitumisesta. (Törrönen 1999, 75, 86, 101.)

Lastenkodin työntekijöiden toiminnassa vielä 1960 - 70-lukujen vaihteessa ongelmallista oli rajan vetäminen lastenkodin (hyvä) ja ympäristön (paha) välille, koska lapsi tarvitsi kontaktia ulkomaailmaan. Tuohon aikaan lapset hakeutuivat oma-aloitteisesti esimerkiksi naapurustoon ja koulukaveriensa luokse sekä koulujen kerhoihin ja urheiluseuroihin. Lisäksi teini-iässä he kävivät esimerkiksi nuorison huvitilaisuuksissa. Niihin suhtautumiseen myös lastenkodin oli otettava kantaa. Esimerkiksi tanssiminen oli eri sukupuolten luonnollinen lähestymiskeino, mutta siihen saattoi liittyä myös negatiivisia lieveilmiöitä, kuten juopottelua, rähinöintiä ja sukupuolista holtittomuutta. (Timperi 1970, 66 - 67.)

Vanhempia oli mahdollisuus tavata joko heidän kotonaan tai he vierailivat lastenkodissa. Lastenkotijohdoksella ei saanut katkaista tunnesidettä vanhempiin, vaikka joskus yhteydenpitoa piti rajoittaa esimerkiksi vanhempien ongelmakäyttäytymisen vuoksi. Lapsista vanhempiaan tapasi usein noin 31

prosenttia, harvoin 37 prosenttia ja ei lainkaan 22 prosenttia. Timperi (1970) piti tärkeänä, että lapsella olisi joku, johon lapsi voisi pitää yhteyttä. (Timperi 1970, 69 - 71.)

Jokaisella yhteisöllä ja siten myös lastenkodilla oli omat sääntönsä ja käyttäytymisnorminsa, jotta yhdessä eläminen mahdollistui ja yksilöä suojaava merkitys toteutui. Säännöllisen päivärytmin ja yhteisön sääntöjen avulla ihmisjoukon hallitseminen oli mahdollista. Lasten rikkomukset kohdistuivat kasvattajiin, toisiin lapsiin tai esineisiin. Keskustelu oli paras keino ratkoa asioita, mutta ajan puutteen vuoksi sen järjestäminen oli ongelmallista. Rangaistuskeinoja olivat esimerkiksi toisista eristäminen, vuodelepo tai jonkin edun kieltäminen, ei kuitenkaan ruoan. (Timperi 1970, 84 - 86.) Lastenkotityössä lapsen ja työntekijän välisessä suhteessa vastuu ja valta ovat läsnä. Työntekijän vallankäyttö perustuu huolenpitoon ja lasten tekemisten normittamiseen. Valtaa voidaan käyttää joko lapsen edun mukaisesti tai häntä huonosti kohdellen. (Laakso 2009, 229, 254 - 259.) Kaikki työntekijässä oleva tunnistamaton vaikuttaa hänen asenteeseensa. Se saattaa ilmetä kärsimättömyytenä tai syytöksenä lasta kohtaan, minkä seurauksena lapsi voi reagoida vetäytymällä passiivisuuteen tai riippuvaisuuteen. Lapsen kanssa työskentelyn esteenä voi olla myös lapsen oma vastarinta. (Watkins 2009, 207.)

Lastenkodissa asuvien lasten elämän taustalla on usein puutteellista huolenpitoa, arjen strukturoitumattomuutta ja turvattomuutta. Työntekijöiden käsitys oikeasta ja väärästä on keskeistä. Se, että lapsen osallisuus joko toteutuu tai jää toteutumatta riippuu siitä, miten arkinen huolenpito ymmärretään ja toteutetaan työntekijän ja lapsen välisissä vuorovaikutustilanteissa. Lastenkodin ilmapiirillä, säännöillä ja rutineilla, työntekijän toimintatavoilla ja lastenkodin ihmissuhteilla on merkitystä siihen, millaiseksi lapsi itsensä ymmärtää, miten hän minuuttaan rakentaa ja millaisilla kokemuksilla hän elämäänsä jatkaa. (Laakso 2009, 229, 254 - 259.)

Lapsuuden paikat ovat merkityksellisiä, koska ne tuovat mieleen henkilökohtaisia kokemuksia. Myös kiinteä sitoutuminen on ihmiselle tärkeätä. Lapsen on mahdollista juurtua lastenkotiin, mikäli sijoitus siihen on pysyvä ja pitkäaikainen. Lastenkodissa vuorottelevat toisaalta yhteisöllisyys ja toisaalta lapsen mahdollisuus yksityisyyteen, jota kuitenkin on varsin vähän. Yhteisöllisyyden ja yksityisyyden yhtäaikaisuus muodostavat kollektiivista kodinomaisuutta. Tällöin lapsella on mahdollisuus oppia yhdessäoloa useiden ihmisten kanssa. (Törrönen 1999, 99 - 104.)

Arki ei erityisesti paikannu mihinkään. Sitä löytyy kaikkialta, vaikka kaikki ei olekaan sitä. Ihminen tavoittelee toiminnallaan arjen sujumista ja mikäli se ei suju, siitä saattaa tulla vaikeasti elettyä. (Lindfors 2011, 22.) Pro gradu -tutkielmassa arjella tarkoitan haastattemieni henkilöiden muodostamaa elämäkokemusmaailmaa, johon sisältyy lastenkodissa asumisen aikana syntyneitä kokemuksia lastenkotiarjen toiminnoista ja sosiaalisista suhteista. Lapsen toimintaympäristöt vaihtelevat päivän mittaan ja jokainen paikka omalta osaltaan vaikuttaa ihmisten kokemusmaailmaan. Haastateltavat antavat myös merkityksiä lapsuudenkokemuksilleen ja siirtävät merkityksen saaneita kokemuksiaan aikuisuuden arkeensa. Niiden painoarvot vaihtelevat elämänvaiheen mukaan. Esimerkiksi kokemusten merkitykset lastenkodin säännöistä voivat aktivoitua, kun haastattelemani henkilöt luovat rajoja omille lapsilleen. Lapsuudenkokemuksia tulkitaan jollain tavoin läpi elämän. Arjessa toimimisen ja erilaisten ihmissuhteiden kautta niistä syntyy edelleen uusia kokemuksia ja merkityksiä. Haastatellut antavat kokemuksilleen merkityksiä nykyhetkestä tulkiten.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimustehtävä

Sosiaalityön asiakastyössä tapaa aikuisia, joilla on lastensuojelutausta. Heillä on kokemuksia joko avohuollon tukitoimista tai he ovat olleet huostaanotettuina. Viime vuosina on tutkittu lastenkodissa asuneita lapsia ja heidän kokemuksiaan, mutta 1960 - 70-luvuilla huostaanotettuina lastenkodissa asuneista tutkimuksia on varsin vähän. Silloin voimassa ollut lastensuojelulaki (1936/52) on vuodelta 1936. Tuohon aikaan huostaanotettuina olleet lapset ovat saavuttaneet keski-ikä, joten lapsuus on jo kauan sitten taaksejäänyttä. Kiinnostuin kokemusten sijaan niistä merkityksistä, joita entiset lastenkotilapset kokemuksilleen antavat ja miten merkityksen saaneet kokemukset heidän aikuisiän arjessaan näyttäytyvät.

Tutkimuksen tarkoitus on lisätä 1960 - 70-luvuilla huostaanotettuina lastenkodissa asuneiden näkökulmasta tietoa siitä, mitä merkityksiä he lastenkotiarjen kokemuksilleen antavat ja miten merkityksen saavat kokemukset näyttäytyvät heidän aikuisuuden toiminnoissaan ja sosiaalisissa suhteissaan. Tarkoituksena on myös lisätä lastensuojelutyötä tekeville tietoa siitä, miten perheeseen tehty interventio vaikuttaa pitkällä tähtäimellä sijoitettuna olleen lapsen elämässä vielä vuosikymmenien jälkeen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää 1960 - 70-luvuilla lastenkodissa asuneiden arjen kokemusten merkityksiä ja ovatko kyseiset merkitykset siirtyneet osaksi omaa aikuisuuden arkea ja mikäli ne ovat, niin miten ne näkyvät aikuisuuden toiminnoissa ja sosiaalisissa suhteissa.

Kielellä on merkittävä rooli todellisuuden sosiaalisessa rakentumisessa. Kun ihmiset tekevät todellisuutta ymmärrettäväksi itselle ja muille, he tuottavat, muokkaavat, uusintavat, yhdistelevät ja erottelevat merkityksiä. (Keso 1999, 44.) Asioille ja esineille pitää antaa merkityksiä, jotta niitä voidaan tarkastella. Vaikka asioille annetaan merkityksiä, niiden todellisuusarvo säilyy. Ihmisen merkitysjärjestelmät muodostuvat osana sosiaalisia käytäntöjä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 21.) Merkityksillä tarkoitetaan mielessä olevia ideoita, mielikuvia ja ajatuksia (Lammenranta ei vuosilukua). Tutkimukseni painopiste on merkityksissä, mutta tarkastelen myös kokemuksia. Tutkimuksessa

haastateltavat antavat kokemuksilleen merkityksiä ja kertovat, miten merkityksen saaneet kokemukset ovat siirtyneet osaksi heidän aikuisuuden arkeaan. Tutkimuksen kysymykset ovat:

- * Mitä 1960 - 70-luvuilla lastenkotisijoituksessa olleet kertovat heidän lastenkotiarjestaan?
- * Mitä merkityksiä he antavat kokemuksilleen ja miten merkityksen saaneet kokemukset mahdollisesti näyttäytyvät aikuisuuden toiminnoissa ja sosiaalisissa suhteissa?

Tutkimuksessa on piirteitä fenomenologisesta näkökulmasta. Fenomenologiassa tutkitaan ihmisen kokemuksellisuutta omaan todellisuuteen, jossa hän elää. Eläminen on toimintaa ja havainnointia sekä oman koetun ymmärtävää jäsentämistä. Kokemus taas muodostuu merkitysten mukaan, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki merkitsee ihmiselle jotain. Nämä merkitykset ovat fenomenologisen tutkimuksen pääkohteina. (Laine 2010, 29.)

Tutkimuksessa käytän lastensuojelulain (1936/52) määritelmiä lapsesta ja nuoresta. Lapsi on alle 16-vuotias ja nuori on 16 vuotta täyttänyt, mutta alle 18-vuotias henkilö. Merkitys- ja johtopäätösluvuissa käytän narratiivista lähestymistapaa, jonka vuoksi käytän haastattelemistani henkilöistä nimitystä tarinan kertoja, kertoja tai haastateltu.

5.2 Aineiston hankinta

Tämä pro gradu -tutkielma on laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen aineiston keruumenettelmä on esimerkiksi haastattelu (Eskola & Suoranta 2005, 84 - 136). Haastattelin viisi henkilöä, jotka olivat huostaanotettuina ja sijoitettuina lastenkodissa 1960 - 70-luvuilla. Haastatellut sijoitettiin lastenkotiin aikajänteellä 1960 - 75. Sijoitushetkellä he olivat 1 1/2 - 13-vuotiaita. Sijoitukset päättyivät vuosien 1974 - 79. Haastatelluista kaksi oli naista ja kolme miestä. Iältään he tällä hetkellä ovat 52 - 58-vuotiaita. Lastenkodissa asumisen aika vaihteli haastateltujen kesken. Vähimmillään se kesti neljä vuotta ja enimmillään 16 vuotta. Haastatellut ovat kotoisin eri paikkakunnilta. Kaikilla haastateltavilla on omia lapsia.

Haastateltavien löytämiseksi käytin omia henkilökohtaisia kontaktejani. Haastateltavien valinnassa en käyttänyt yksityiskohtaisia kriteerejä, koska keskeistä oli saada riittävä määrä haastateltavia.

Haastattelut tein joko haastattelemini henkilöiden kotona heidän kotipaikkakunnallaan tai omassa kodissani.

Rekrytointivaiheessa kerroin haastateltaville tutkimuksen tarkoituksesta ja luottamuksellisuudesta. Luottamuksellisuuteen sisältyvät muun muassa haastateltavien tunnistamattomuus pro gradu -tutkielman kirjallisessa tuotoksessa ja luottamuksellisuuden säilyttäminen heitä koskevassa asiassa muutenkin. Laadin myös tutkimuslupalomakkeen (liite 1), jonka jokainen haastattelemani henkilö allekirjoitti haastattelun aluksi. Haastattelemani henkilöt eivät halua, että luovutan heidän haastattelumateriaaliaan tämän tutkielman tekemisen jälkeen Tampereen yliopiston tai muun tahon tutkimuskäyttöön.

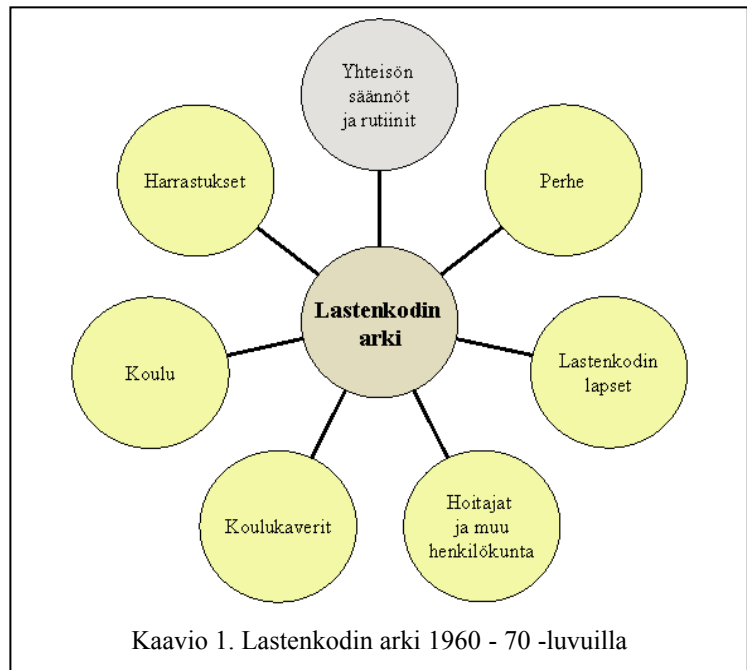
Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2012, 164 - 210) mukaan haastattelut voidaan tehdä joko yksilö-, pari- tai ryhmähaastatteluna. Valitsin menetelmäksi yksilöhaastattelun, koska sen avulla haastateltava saattoi kertoa kokemuksistaan mahdollisimman vapaasti. Hän sai myös riittävästi tilaa kertoa omista kokemuksistaan ja niiden merkityksistä hänen elämässään. Yksilöhaastattelu oli menetelmänä myös minulle mielekäs, koska sen aikana tein syventäviä kysymyksiä ja säätelin haastattelun pituutta materiaalin karttuessa, kuten myös Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2012, 205) ohjeistavat.

Haastattelumenetelmänä käytin ensinnäkin konstruktionistisen lähestymistavan mukaista narratiivista haastattelua, jossa tarina syntyy haastateltavan ja haastattelijan välisessä dialogissa. Tällöin haastattelijan rooli on normaalia aktiivisempi. Kuitenkin haastateltavalle annetaan mahdollisimman paljon aikaa kertoa tarinaansa omalla tavallaan. Tällöin aineisto on narratiivista. (Hänninen 2010, 165.) Arkeen liittyy erilaisia toimintoja ja sosiaalisia suhteita, joten rajasin haastatteluja sen mukaisesti. Tällöin haastattelut etenivät arkeen liittyvien teemojen pohjalta, jonka seurauksena haastattelun aikana syntyi useita tarinoita. Tarinallisia tulkintoja voi tehdä myös teemahaastattelulla kerätystä aineistosta (Hänninen 2010, 164), joten valitsin sen toiseksi menetelmäksi. Haastatteluissa sovelsin siten narratiivista haastattelua. Lisäksi kertomusten raamittamiseen lastenkodin arkea koskevaksi käytin teemahaastattelua. Tähän päädyin, jotta saatoin rajata ulkopuolelle asioita, jotka eivät varsinaisesti kuulu oman tutkimukseni piiriin.

Haastattelut tein vuodenvaihteessa 2013 - 14. Haastattelut aloitin siten, että haastateltava piirsi itselleen elämänkaartaan koskevan janan, johon hän merkitsi elämänsä koskevat tärkeät paalupaikat.

Niitä olivat esimerkiksi lastenkotiin muuttaminen, kouluvuodet, lastenkodista lähteminen ja omien lasten syntymävuodet. Jana toimi hänelle taustatukena. Haastattelun aikana hän tarkisti siitä ajankohtia kertoessaan kyseisiin ajankohtiin liittyvistä kokemuksistaan ja niiden merkityksistä.

Elämäнкаarijanaan jälkeen piirsimme yhdessä käsitekartan (kaavio 1), jonka keskiössä oli lastenkodin arki. Arjen kartan muodostamisen johtolankana

oli oma teoreettinen käsitykseni arkeen sisältyvistä asioista. Arkikäsitteeseen liitimme lastenkotiarkeen liittyvät toiminnot ja sosiaaliset suhteet. Niitä ovat lastenkodin rutiinit ja säännöt, koulu ja koulukaverit, vapaa-ajan harrastukset, lastenkodin lapset ja hoitohenkilöstö sekä lapsen lähiomaiset. Ajatuksenani oli lisätä myös sosiaalityö yhdeksi alueeksi, mutta haastatelluilla ei ollut lastenkotiaikana henkilökohtaista kontaktia sosiaaliviranomaisiin. Käsitekartta toimi teemarunkona, jonka avulla haastateltava kertoi lapsuudenkokemuksistaan ja niiden merkityksistä. Lisäksi hän kertoi, miten merkitykselliset kokemukset näyttäytyivät hänen aikuisuuden arjessaan. Narratiivisessa lähestymistavassa tarinat ja kertomukset ovat ihmiselle muun muassa tapa jäsentää omaa elämäänsä, kokemuksiaan ja itseään sekä eheyttää elämäänsä (Laitinen & Uusitalo 2008, 111 - 112). Haastateltavan kerronnan aikana tein jonkin verran täsmentäviä kysymyksiä. Jotkut kertoivat pidempiä tarinoita kuin toiset, joten säätelin kysymysten määrää eri haastattelujen aikana.

Haastattelemieni henkilöiden lastenkotiajasta on kulunut jo useita kymmeniä vuosia, joten haastattelut tuottivat muistelupuhetta haastateltavan lastenkotiarjen kokemuksista. Narratiivisessa muistitietotutkimuksessa painopiste on ensisijaisesti nykyisyydessä, mutta siinä tuotetaan historiallista tietoa kertomalla. Muistelupuheeseen sisältyy kertomuksia sekä kuvailevia ja selittäviä jaksoja, joissa ei välttämättä ole tarkkaa ajanmäärittystä ja ne eivät kerro muutosta. Tärkeätä on tehdä menneisyydestä merkityksellistä. (Ukkonen 2006, 193 - 194.) Lastenkotiaika liittyi haastateltujen osalta tiettyyn ikäkauteen, joten lastenkotiarjen kokemusten kerronnan osalta aika voitiin määrittää melko

hyvin. Lastenkotiajan sisällä sen sijaan kertoja ei aina pystynyt määrittämään tarkkaa ajankohtaa kokemuksiensa syntymiselle. Merkityksiä saaneet kokemukset ovat osittain siirtyneet haastateltujen omaan toimintaan ja sosiaalisiin suhteisiin tietyssä elämänvaiheessa, kuten lastenkodista lähdön jälkeisenä aikana ja oman lapsen syntymisen jälkeen.

Nauhoitin kaikki haastattelut tietokoneelle. Haastattelut kestivät 50 min - 1 h 45 min. Haastattelun jälkeen kävin jokaisen haastattelemani henkilön kanssa vielä ”purkukeskustelun” sillä ajatuksella, että haastattelun aikana haastateltavan mieleen nousi ajatuksia, joista oli syytä jälkikäteen keskustella. Haastattelemani henkilöiden tarinat nostattivat myös itsessäni erilaisia ajatuksia, joten keskustelut toimivat myös omien ajatuksieni selkiyttäjinä. Haastattelujen jälkeisistä keskusteluista saamiani tietoja en käytä aineistonani tutkielmassani.

Viidestä haastattelusta neljä tein vajaan kahden viikon sisällä ja ne olivat varsin intensiivisiä. Ne nostattivat myös itsessäni erilaisia tuntemuksia, kuten ahdistusta ja niitä täytyi käsitellä vielä haastattelujen jälkeen. Jälkikäteen voin todeta, että tein kyseiset haastattelut liian lyhyellä aikavälillä. Ajattelin etukäteen, että tuntemuksia itsessäni saattaisi ilmetä, mutta luotin pääasiassa kuitenkin siihen, että lastensuojelun kentältä oleva työkokemukseni suojaa minua niiltä.

5.3 Aineiston analyysi

Nauhoituksen jälkeen litteroin haastatteluaineistot kokonaisuudessaan. Litteroitua aineistoa kertyi 46 sivua. Litteroinnissa keskityin siihen, mitä haastateltavat kertovat lastenkotiarkeen liittyvistä kokemuksistaan sekä mitä merkityksiä he kokemuksilleen antavat ja ovatko kyseiset merkityksiä saaneet kokemukset siirtyneet käytännöntasolla heidän aikuisiän arkeensa. Olin myös kiinnostunut siitä, miten he kertovat niistä. Narratiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, mitä henkilöt puhuvat ja miten he asioista kertovat. Lisäksi ollaan kiinnostuneita siitä, miksi he kertovat juuri tietyllä tavalla. (Kaasila 2008, 46.)

Kustakin haastattelusta kertyi keskimäärin 10 sivun pituinen aineisto. Koodasin aineiston eri värejä käyttäen ja marginaaliin teemoja kirjoittaen. Kustakin aineistosta löytyi useita tarinoita ja merkityksiä. Hännisen (2010, 163) mukaan narratiiviselle tutkimusaineistolle on ominaista, että siitä on tulkittavissa tarinallinen merkitystaso. Ihmiset antavat merkityksiä asioille merkkien, symbolien, tari-

noiden ja ilmausten avulla. Aineistosta tulee kerronnallinen ja se antaa merkityksiä koetuille tapahtumille. Tällöin narratiivisen lähestymistavan merkitys tutkimuksessa korostuu. (Heikkinen 1999, 276.)

Helpottaakseni analysointivaihetta, kirjoitin kustakin litteroidusta haastattelusta juonitiivistelmät. Usein juonirakenneanalyysi aloitetaan typistämällä kertomus juonitiivistelmäksi, jossa on kertomuksen tai tarinan juonen kannalta keskeiset kohdat. Myös pääjuonen ulkopuolelta tärkeitä huomioita on syytä ottaa mukaan. Juonirakenneanalyysi selkeyttää tutkijalle tarinan kulkua ja samalla tiivistää tarinan lyhyempään muotoon. (Alasuutari 1997, 126 - 127.) Aluksi otsikoin lastenkotiarjen kokemukset arjen käsitekarttaa soveltaen. Otsikoiden alle kirjoitin jokaisesta litteroiduista haastattelusta kokemustarinoita. Jokaisen haastattelun kokemustarinat kirjoitin omaksi tiedostoksi, jolloin niitä syntyi viisi. Pääsääntöisesti otsikot ovat suoraan käsitekartasta, mutta esimerkiksi sosiaalityöntekijää siinä ei ollut, koska haastateltavat eivät tavanneet sosiaalityöntekijäänsä lastenkotiaikana. Kuitenkin lastenkotiin vieminen tapahtui sosiaaliviranomaisten taholta ja sillä on ollut merkitystä haastateltujen elämässä. Siksi kirjoitin kokemusotsikon: Sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän roolit. Otsikon alle kirjoitin aiheesta muodostamani tarinat. Seuraavaksi ote eräästä haastattelusta laatimastani juonitiivistelmästä:

Sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän roolit

Sellainen nainen haki lapset autolla. Nainen kertoi, että mille paikkakunnalle he menevät, mutta hän ei aluksi kertonut, että mihin paikkaan he menevät. Lähellä paikkaa hän oli kuitenkin kertonut, että kyseessä on lastenkoti ja he ovat siellä jonkin aikaa. Kun vanhempi saa asiansa kuntoon, lapset palaavat kotiin. Tämä tapahtui vuonna 19.. Haastateltu muistelee, että kuitenkin ensin he menivät oman paikkakunnan lastentalolle, jossa heidät pestiin, vaetetettiin ja ruokittiin. Sen jälkeen he lähtivät lastenkodin paikkakunnalle.

Kokemustiivistelmien jälkeen kirjoitin juonitiivistelmät niistä merkityksistä, jotka ovat vaikuttaneet tai vaikuttavat yhä haastateltujen arjessa. Merkitystarinoita en erikseen otsikoinut. Seuraavaksi esimerkki juonitiivistelmästä:

Lastenkotiaika on merkinnyt sillä tavalla, että on tapahtunut sisuuntuminen. Sellainen, että pärjää varmasti paremmin kuin omat vanhemmat aikoinaan. Silloin jo nuorena haastateltu päätti, että hänen lapsensa eivät joudu mihinkään lastenkotiin, jos asia on vain hänestä itsestään kiinni. Kukaan ei hae heitä lastenkotiin kertomatta, mihin ollaan menossa. Se oli törkeätä. Niin ei myöskään käynyt.

Tällä tavoin sain tiivistettyä aineistoni 46 sivusta 32 sivuun. Tiivistämisen seurauksena aiheesta toiseen rönsyilevät kertomiskohdat, erilaiset toistot ja omat kysymykseni karsiutuivat pois. Siitä tuli myös helpommin luettavaa ja selattavaa. Analyysivaihe edellytti kuitenkin selailua juonitiivistelmien ja alkuperäisen litteroidun haastatteluaineiston välillä, jotta analyysi pysyi mahdollisimman luotettavana.

Haastateltujen juonitiivistelmiä vertailemalla etsin eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Kertomuksia analysoitaessa on tavallista ryhmitellä kertomukset juonirakenteen mukaisesti ja juonirakenteen tutkiminen auttaa eri kertomusten välisten erojen ja yhtäläisyyksien löytymisessä, tulkitsevat Alasuutari (2011, 131) sekä Laitinen ja Uusitalo (2008, 131). Etsin juonitiivistelmistä eri elämänvaiheisiin liittyneitä lastenkotiarjen kokemusten merkityksiä ja otsikoin niitä marginaaliin. Lisäksi koodasin värikynillä samaan aihealueeseen liittyneitä tarinoita, joita löysin eri juonitiivistelmistä. Siten löysin yhtäläisyydet ja eroavaisuudet. Tässä vaiheessa kokemus- ja merkitystarinat olivat vielä erillään toisistaan. Kokemustarinalla tarkoitan lastenkodin tapahtumia, joista kertojalle on muodostunut kokemuksia. Merkitystarinalla tarkoitan niitä lastenkodin arkeen liittyviä kokemuksia, joille kertoja antaa merkityksiä.

Seuraava vaihe oli etsiä menetelmä, jonka avulla voisin yhdistää kokemus- ja merkitystarinat toisiinsa. Hänninen (1999) kirjoittaa, että ihmisen omassa historiassa karttuneet tarinallisesti tulkitut kokemukset ovat osa henkilökohtaista tarinavarantoa. Sisäinen tarina on liikkeessä oleva prosessi, jossa monet osatarinat kietoutuvat toisiinsa. Ihminen pyrkii ymmärtämään, selittämään ja ennustamaan elämänsä tapahtumia. Tarinan avulla elämässä tapahtuneita syy- ja seuraussuhteita pyritään jäsentämään ymmärrettäviksi. Mikäli elämä ei etene odotusten mukaan, tarinallinen selittäminen on erityisen tietoista. Tarinallis-teoreettinen toiminta on abstraktia ja kognitiivista sekä ihmisen käytännöllisiä ja emotionaalisia motiiveja tukevaa. Keskeistä syy-seuraussuhteiden jäsennyksessä on

myös se, minkä verran tapahtumat ovat ihmisen toiminnan ja minkä verran olosuhteiden määrittä-mää. (Hänninen 1999, 20 - 21, 64.)

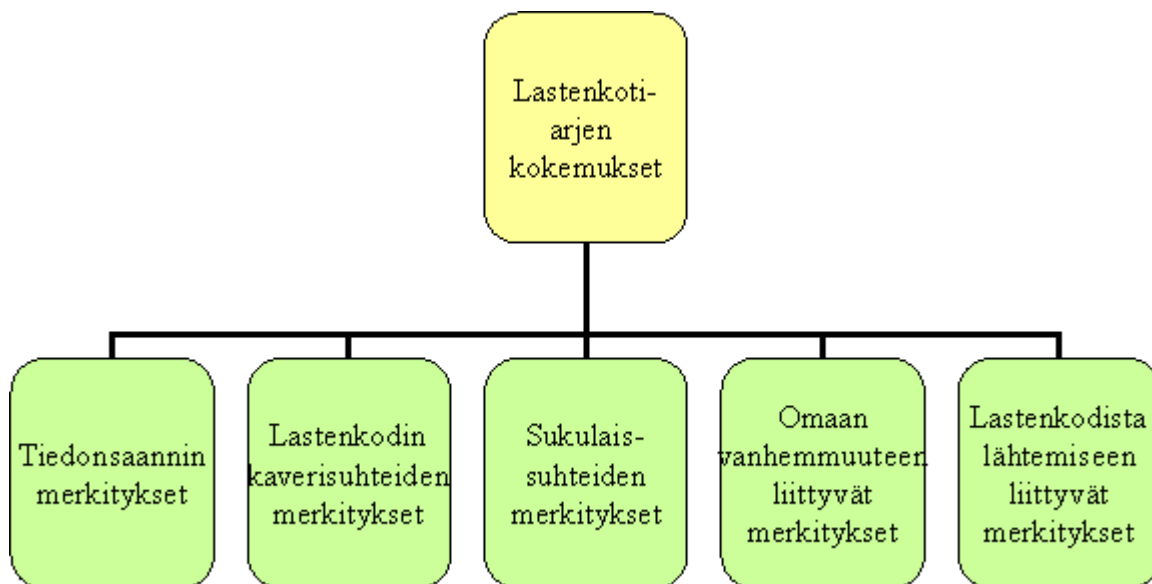
Tutkielmassa etsin vastauksia siihen, mitä merkityksiä lastenkodissa asuneet antavat lastenkotiarjen kokemuksilleen. Etsin myös vastauksia kysymykseen, miten merkityksiä saaneet kokemukset ovat mahdollisesti siirtyneet aikuisuuden toiminnoiksi ja sosiaalisiksi suhteiksi. Siksi analyysitapana seuraussuhteiden etsiminen tuntuu luontevalta tavalta tulkita kokemuksia ja niiden muodostamia merkityksiä. Kokemuksesta seuraa merkitys ja siitä taas mahdollisesti seuraa toiminta. Toki seuraussuhteet eivät ole niin yksiselitteisiä, vaan monet tekijät yhdessä ja muodostunut elämäkokemus antavat merkityksiä omille kokemuksille. Haastattelemanani henkilöt tulkitsevat menneisyyttään nykyhetkestä käsin. Heidän omat lapsensa ovat pääsääntöisesti jo aikuistuneet ja lähteneet maailmalle, jolloin kertojille on muodostunut kokonaisnäkemys heidän omasta menneisyydestään ja heidän omien lastensa vastaavasta elämäntilanteesta. Kerronta on myös tilannesidonnaista.

Lastenkodissa saadun tuen määrä vaikuttaa kokonaisuutena siihen, miten haastattelemanani henkilöt kuvaavat esimerkiksi lastenkodista lähtövaihettaan. Kuitenkin analyysissäni yksinkertaistan elämäkokonaisuuden muodostamia merkityksiä, jolloin esimerkiksi nuoren huostaanoton jälkeisessä, itsenäisen elämän alkuvaiheessa keskityn vain itsenäistymisvaiheen tuen puuttumisen aiheuttamiin tilanteisiin, niin positiivisiin kuin negatiivisiin. Lisäksi kirjoitan analyysiäni nykyhetkestä peilaten, jolloin tietoisuudessani on lastensuojelun nykytilanne.

Muodostin kunkin haastattelemanani henkilön juonitiivistelmistä pieniä kokemus-merkitystarinoita samalla seurauksia miettien. Sen jälkeen vielä vertailin eri kokemus-merkitystarinoita ja muodostin niiden perusteella pääteemat, joiden pohjalta kirjoitan narratiivisen merkityksiä koskevan luvun. Siinä kirjoitan niitä lastenkotiin liitettyjä asioita, jotka ovat siirtyneet käytännön toimintatavoiksi haastateltujen aikuisuuden arjessa. Kirjoitan myös aihetta kuvaavan otteen haastattelusta. Siten kertojien tarinat kulkevat analysointini kanssa limittyneinä. Narratiivisessa lähestymistavassa kertojien oma kokemus on tärkeätä saada näkyväksi. Jotta analyysi on mahdollisimman hyvin aineistolähtöistä, tässä vaiheessa en käytä aikaisempia tutkimuksia ajatusteni tukena. Laine (2010, 35) tulkitsee, että fenomenologisessa ajattelussa aikaisemmat tutkimustulokset jätetään taka-alalle tutkijan analyysin ajaksi, jotta ne eivät määrittäisi etukäteen tutkijan arkiajattelua ja tutkimuskohdetta. Analyysini lopuksi liitän aikaisempia tutkimustuloksia keskustelemaan oman tutkimukseni kanssa.

Haastattelemani henkilöt ovat olleet sijoitettuina 30 - 40 vuotta sitten. Heille omat lapsuudenkokemukset muodostavat merkityksiä läpi elämän. Niiden painoarvo on kuitenkin vaihdellut kunkin elämänvaiheen mukaan. Aineistostani löysin viisi pääteemaa, joista haastatellut tuottivat kokemuksilleen merkityksiä ja kertoivat näiden merkityksiä saaneiden kokemusten siirtyneen osaksi oman aikuisuuden toimintoja ja sosiaalisia suhteita. Niitä ovat omaan huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvän tiedonsaannin merkitykset, lastenkodin kaverisuhteisiin ja omiin sukulaissuhteisiin liittyvät merkitykset, omaan vanhemmuuteen liittyvät merkitykset ja lastenkodista lähtemisen vaiheeseen liittyvät merkitykset (kaavio 2). Näistä kirjoitan merkitysluvussa 7, jonka otsikoin; Merkitykselliset lastenkotikokemukset aikuisuuden arjessa.

Kaavio 2: Lastenkoti-arjen kokemusten merkitykset

Tarinallinen kiertokulku on historiaan kiinnittynyt ja historiaa tuottava prosessi. Sisäinen tarina muodostuu historiallisesti syntyneiden elämäntilanteiden ja historiallisesti koostuneiden tarinoiden ehdoilla. Lisäksi sisäisen tarinan toiminta ja kerronta antavat uusia aineksia historiaan. (Hänninen 1999, 23.) Kirjoitan haastattelujen pohjalta tarinan lastenkodin arjesta 1960 - 70-luvuilla. Lisään siihen vuoropuheluksi kyseisen ajan yhteiskunnallista keskustelua, jolloin tarinaan sisältyy ikään kuin kaksi tarinaa, entisten lastenkodissa asuneiden lasten haastatteluihin perustuva tarina ja tuon ajan yhteiskunnalliseen keskusteluun perustuva tarina. Kirjoitan tarinan lastenkodin arjesta 1960 - 70-luvuilla (luku 6) taustaksi ennen merkityslukua 7, jotta lukija saa konkreettisemmän käsityksen

lastenkodin kontekstista 1960 - 70-luvuilla. Heikkisen (2010, 149) mukaan narratiivisen analyysin lähtökohtana on uuden tarinan tuottaminen aineiston kertomusten perusteella.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksella pyrin tekemään näkyväksi joidenkin entisten huostaanotettuina olleiden kokemuksia, niiden muodostamia merkityksiä sekä miten merkityksen saaneet kokemukset ovat siirtyneet aikuisuuden toimintoihin ja sosiaalisiin suhteisiin. Mikäli toistaisin haastattelut, niistä voisi tulla toisenlaisia. Haastattelutilanteeseen vaikuttavat tila- ja aikaulottuvuudet, haastattelijan ominaisuudet sekä haastateltavien tunnetila. Haastatteluaineisto on konteksti- ja tilannesidonnaista, jolloin ihmiset muuttavat puhettaan paikasta toiseen siirtyessään. Siksi tulosten liiallista yleistämistä ei kannata tehdä. (Hirsjärvi ym. 2012, 233.)

Lastensuojelun sosiaalityön ja lastensuojelulaitosten ohjaustyön asiantuntijoiden työn kehittämisen kannalta on keskeistä tietää, millaisia kokemuksia entisillä lastensuojelun asiakkailta heihin kohdistuneista toimenpiteistä ja sijoituksen aikaisesta arjesta on syntynyt. Lisäksi on hyvä tietää, mitä merkityksiä he kokemuksilleen antavat sekä miten merkityksiä saaneet kokemukset elävät heidän aikuisuuden arjessaan. Jokainen tarina on yksilöllinen, mutta merkityksellinen. Laadullisen aineiston arvioinneissa voidaan kiinnittää huomiota aineistojen yhteiskunnalliseen merkittävyyteen ja riittävyteen, analyysin kattavuuteen, arvioitavuuteen ja toistettavuuteen. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden ja pätevyyden arviointi on hankalaa, koska ihmistä ja kulttuuria koskevat kuvaukset ovat uniikkeja ja kahta samanlaista tapausta ei ole. Tutkijan on pystyttävä puolustamaan aineistonsa merkittävyyttä. (Eskola & Suoranta 2005, 214 - 216.).

Pyin kirjoittamaan tutkimusprosessin mahdollisimman ymmärrettävästi ja kattavasti. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että tutkimuksen kaikki vaiheet selostetaan tarkasti ja totuudenmukaisesti. (Eskola & Suoranta 2005, 214 - 216.) Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa kokemattomuuteni tutkijana, niin haastattelujen tekijänä kuin tulosten analysoijanakin. Edukseni katson sosiaalialan työkokemukseni, jota voin hyödyntää ymmärtääkseni haastateltujen kertomuksia paremmin. Alan työkokemus voi olla myös ongelma siinä tapauksessa, että omat käsitykset ohjaavat aineiston tulkittamista.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa lisäksi, miten hyvin haastatellut halusivat lapsuudenkokemuksistaan ja aikuisuuden arjestaan kertoa. Elämäнкаarijanaan ja käsitekartan laatiminen vapauttavat haastatteluiden alkutilannetta. Käsitekartan laatimisen jälkeen haastattelun kulku oli jollain tavoin ennakoitavissa ja se vaikutti myönteisesti haastattelun etenemiseen. Erosen (2012, 6) näkemys on, että hankalat muistot halutaan unohtaa ja ainakaan niistä ei kerrota tutkijalle. Kyseisen ajatuksen lisäksi mietin, miten nauhoitukseni ja mikrofoni vaikuttivat heidän vastauksiinsa. Jouduin joitakin kertoja korjaamaan mikrofoniin asentoa ja tarkistamaan nauhoitusta, jolloin haastattelemani henkilö joutui keskeyttämään tarinansa kertomisen.

5.5 Tutkimuksen eettisyys

Luottamuksellisuuden ja anonymiteettisuojaan säilyttämiseksi pyrin kirjoittamaan siten, että haastatellut eivät olisi tunnistettavissa. Siksi kirjoitan haastattelemani henkilöiden suorat lainaukset vain siltä osin kuin se on välttämätöntä. Eskolan ja Suorannan (2001, 52 - 59) mukaan tutkijan tulee turvata tutkittavan yksityisyys sekä taata luottamuksellisuus ja anonymiteettisuoja. Haastatellut eivät halua, että heidän aineistoaan käytetään jatkossa muissa tutkimuksissa ja heidän toiveeseensa olen myös sitoutunut. Pro gradu -tutkielman tarkastuksen ja arvioinnin jälkeen tuhoan nauhoittamani haastattelut ja niistä litteroidun aineiston sekä siitä muodostamani juonitiivistelmät.

Haastatteluaihe voi olla jollekin hankala, joten sensitiivisyyden säilyttämiseksi kiinnitin huomiota kysymysten muotoiluun. Tämä myös sen vuoksi, että työkokemusteni turvin olisin voinut tehdä eettisesti varsin hankaliakin kysymyksiä. Mietin myös omia eleitäni, jotta en olisi viestittänyt mitään sellaista, joka voisi vaikuttaa haastattelemani henkilön puhumiseen tai käyttäytymiseen. Tutkijan ammattitaitoa minulla ei ole, mutta pyrin oman ymmärrykseni saattamana mahdollisimman eettiseen toimintaan tutkimuksen toteuttamisen ja raportoinnin aikana. Eskolan ja Suorannan (2001) mukaan tutkimuksessa keskeistä on ihmisarvon kunnioittaminen sekä oikean ja väärän pohtiminen. Tutkijalta vaaditaan ammattitaitoa ja ammattietiikkaa. Eettisenä ongelmakohtana voi olla muun muassa tutkimuskohteen hyväksikäyttö. (Eskola & Suoranta 2001, 52 - 59.)

Vaikeiden elämäkokemusten narratiivisessa analyysissä ja tiedon tuottamisessa tulee käyttää harkintaa, esimerkiksi Laitinen ja Uusitalo (2008) eivät tyypitelleet tutkimuksessaan olleita ihmisiä ja heidän tarinoitaan. Eettisesti kestävän tekstin tulee sisältää huolellisesti pohdittuja tulkintoja, joita ei

ole irrotettu kontekstistaan. (Laitinen & Uusitalo 2008, 138.) Tutkielmassani en kirjoita tyyppitarinoita. Haastateltujen tunnistamisen välttämiseksi en myöskään kirjoita yksilökohtaisia tarinoita. Sen sijaan kirjoitan kaikista haastatteluista kokoamani yhteisen tarinan, jolloin siitä katoaa yksilökohtaisuus. Oma kokemattomuuteni tutkijana voi aiheuttaa tulkintojen sensitiivisyyden suhteen hankaluuksia, mutta pyrin karsimaan niitä pois.

6 TARINA LASTENKODIN ARJESTA 1960 - 70-LUVUILLA

Tässä luvussa kirjoitan haastatteluaineistostani kootun tarinan lastenkodin arjesta 1960 - 70-luvuilla. Se oli aikaa, jolloin haastatellut asuivat lastenkodissa. Liitän siihen myös tuohon aikaan käytyä yhteiskunnallista keskustelua. Tällöin haastatteluista koottu tarina ja yhteiskunnallinen keskustelu ovat vuoropuhelussa keskenään. Ensin kirjoitan haastatteluista kokoamaani tarinaa ja sen jälkeen kirjoitan kyseiseen aiheeseen liittyvää yhteiskunnallista keskustelua. Näin jatkan vuorottelua aiheesta toiseen läpi koko kirjoitusprosessin. Lopulta muodostuu ikään kuin kaksi eri tarinaa lastenkodin arjesta. Niitä ovat entisten lastenkodissa asuneiden lasten haastatteluihin perustuva tarina ja yhteiskunnalliseen näkemykseen perustuva tarina. Yhteiskunnallisen osuuden kirjoittamisessa käytän pääasiallisesti kahta ajan yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyvää julkaisua. Niitä ovat Pakkoauttajat teoksessa oleva Sirénin (1967) kirjoittama artikkeli Ei kotia ei koulua ja Timperin (1970) kirjoittama julkaisu Lastenkoti - tehtävän ja toiminnan tarkastelua. Sisennän haastatteluaineistosta muodostettavan tarinan ja aloitan marginaalin vasemmasta reunasta yhteiskunnallisesta keskustelusta muodostettavan tarinan. Uuden tarinan kirjoittaminen on yksi narratiivisen analyysin muoto, kuten myös Heikkinen (2010, 149) toteaa. Kirjoitan tarinan ennen Merkitykselliset lastenkotikokemukset aikuisuuden arjessa -luvun kirjoittamista, jotta lukija saa konkreettisemmän käsityksen lastenkodin kontekstista 1960 - 70 -luvulla. Tarina etenee seuraavasti:

Lapset olivat sijoitushetkellä 1 ½ - 13 vuoden ikäisiä ja he lähtivät lastenkodista 15 - 19-vuotiaina. Jollain oli muistikuvia kodinhoitajan käynneistä heidän kotonaan ennen kuin heidät sijoitettiin lastenkotiin. Sijoitushetkestä kaikilla ei ollut muistikuvia, koska osa lapsista oli lastenkotiin muuttaessaan niin nuoria. Mikäli muistikuvia oli, ne olivat hyvin kirkkaina mielessä. Muutto lastenkotiin oli jollain tavoin järkyttävä kokemus, koska lapset vietiin tutusta ympäristöstä vieraaseen paikkaan, jossa asui paljon eri-ikäisiä lapsia. Sijoituspaikka saattoi olla eri paikkakunnalla kuin missä varsinainen koti sijaitsi. Lapsille ei välttämättä kerrottu etukäteen, että heidät viedään lastenkotiin ja millainen kyseinen paikka olisi.

Sosiaalityöntekijöiden puuttuminen kokonaan tai heidän heikko asiantuntemuksensa oli syynä siihen, että avohuollon tukitoimia ei ollut juuri lainkaan (Sirén 1967, 81). Sitä olivat lähinnä rahallinen

tuki ja kodinhoito (Timperi 1970, 16). Sirénin (1967, 81) mukaan sosiaaliviranomaiset hakivat kotoa lapsia, joille ei koko matkan aikana kerrottu, että heidät viedään lastensuojelulaitokseen.

Lapset eivät tiedäneet omista lastensuojeluasioistaan vastanneen virkailijan nimeä. Sijoitusaikana, joka kesti lapsesta riippuen neljästä kuuteentoista vuoteen, kukaan ei myöskään tavannut kyseistä henkilöä. Sijoituksen aikana joillekin syntyi käsitys sosiaalilautakunnan elättinä olemisesta. Käsitys oli esimerkiksi syntynyt siitä, että koulussa lastenkodissa asuvaa lasta oli kutsuttu sosiaalipummiksi. Tietoa sijoituksen syistä ei myöskään ollut.

Timperi (1970, 29) mainitsee, että lähes kaikki lastenkotisijoitukset johtuivat joko vanhemmissa tai heidän olosuhteissaan vaikuttaneista tekijöistä. Salo (1981, 43) kirjoittaa, että vuonna 1978 suurimmat syyt lastensuojelutoimenpiteisiin ryhtymiseksi olivat vanhempien päihteidenkäyttö, lapsen hoidon laiminlyönti ja kasvatuskyvyn puute. Sirénin (1967, 85) mukaan huostaanottoasiakirjoista oli vaikea tulkita päätöksen tarkoituksenmukaisuutta ja sosiaalilautakunnilla ei ollut aina luotettavaa tietoa siitä, miten asiat todella olivat. Vain suuremmilla paikkakunnilla oli sosiaalityöntekijöitä. Läheskään kaikilla työntekijöillä ei ollut minkäänlaista alan koulutusta, koska virkaan nimittämiseksi riitti käytännön kokemus. Vain harvoissa kunnissa he olivat erikoistuneita suojelukasvatus- ta tarvitsevien asioiden hoitamiseen. Tavallista oli, että työntekijä vastasi kaikista sosiaalihuollon tehtävistä. (Sirén 1967, 80 - 81.)

Lastenkodissa oli noin 25 eri-ikäistä lasta, vaippaikäisestä teini-ikäiseen. 1970-luvun loppupuolella lasten määrä alkoi vähentyä. Samassa huoneessa asui useita lapsia. Työntekijät saattoivat asua vielä 1970-luvun alkupuolella lastenkodissa, erityisesti hoitajille tarkoitettussa osassa. Joidenkin hoitajien kanssa lapsille muodostui hyvä suhde. Joku taas tulkitsi hoitajat päällepäsmäreiksi, jotka varmistivat, että asiat hoituvat. Tällöin keskustelua heidän kanssaan syntyi vain, jos heillä oli lapselle jotain negatiivista sanottavaa. Lisäksi lastenkodin keittäjä oli joillekin äidin korvike. Jotkut esittivät johtajaa kohtaan kritiikkiä ja jopa alalle soveltumista kyseenalaistettiin. Tämä johtui siitä, että hän toimi lapsia kohtaan epäoikeudenmukaisesti, jopa väkivaltaisesti.

Työvuorossa oli pari hoitajaa, keittäjä ja lastenkodin johtajatar tai johtaja. Hoitajia oli vähän ja lapsia paljon, joten lapset eivät juuri saaneet henkilökohtaista aikaa hoitajien kanssa. Siten myöskään tukea omiin asioihin ei saanut. Lisäksi poikien oli vaikea puhua omista henkilökohtaisista kehitykseen liittyvistä asioistaan siitäkin syystä, että mieshoitajia ei ollut.

Salon (1967, 85) mukaan 15 - 25 lapsen lastenkodit olivat pieniä. Siellä saattoi olla esimerkiksi 20 lasta ja neljä lastenhoitajaa. Miestyöntekijä oli harvinaisuus. (Timperi 1970, 43.)

Lasten oli itse pärjättävä ja selviydyttävä arjen asioistaan ja suhteistaan. Lastenkoti oli ikään kuin paikka, jossa lapsia säilytettiin, koska kotonakaan ei voinut asua. Lapset pitivät lastenkotia kuitenkin kotina, jossa oli lämmintä ja säännöllinen ruokailu. Jollekin lastenkoti tuntui hyvänä sijoituspaikkana sen sijaan, että hänet olisi sijoitettu poikakotiin tai vastaavaan. Sen seurauksena hän olisi saattanut ajautua rikollisuuden tielle.

Päivärytmi oli selkeä ja tarkasti kellonaikoihin sidottu. Lastenkodin arkeen kuuluivat rutiinit, säännöt ja rangaistukset. Lapsilla oli muun muassa kotiintuloajat. Myös kotiaskareita piti tehdä, esimerkiksi viikoittain lasten piti siivota huoneensa ja tiskata tiskivuorollaan. Lastenkotia ei sinänsä koettu ankarana paikkana, mutta sen säännöissä ilmeni myös kohtuuttomuutta, esimerkiksi 10-vuotias lapsi joutui tiskaamaan käsin noin 30 ihmisen pääruoka- ja jälkiruoka-astiat sekä niiden valmistusastiat.

Haastateltujen kokemukset poikkeavat tuon ajan aikuisten näkemyksistä. Timperin (1970, 58) mukaan pöydän kattamisessa ja astioiden tiskaamisessa oli kysymys pienistä puuhista, joita lapsetkin saattoivat tehdä. Koulu- ja poikakodeilla oli huono maine lastenkotilasten keskuudessa. Koulukodissa oppilaiden kesken oli hierarkiaa ja ryhmään hyväksyminen oli nuorille tärkeämpää kuin henkilöstön kanssa pärjääminen. Siksi koulukotiin joutuessaan lapsen epäsosiaalinen käyttäytyminen saattoi lisääntyä. (Sirén 1967, 102.)

Siihen aikaan myös uskonnollisuus oli osa lastenkotien elämää, mutta joillekin lapsille aamuhartaudet ennen kouluunlähtöä olivat kohtuuttomia. Juhlapyhät olivat ikimuistoisia ja niiden järjestämiseen hoitajat lastenkodissa panostivat. Kun lapsi toimi sääntö-

jen mukaan, arki oli sujuvaa. Mikäli lastenkodin sääntöjä rikkoi, siitä oli seurauksena rangaistus. Rangaistukset olivat toisinaan kohtuuttomia, esimerkiksi viikko sänkyä tai viikko ilman jälkiruokaa. Myös viikkorahan saattoi menettää.

Sunnuntain ei tarvinnut olla uskonnollisesti virittynyttä, mutta sen piti olla erilainen kuin muut päivät. Rangaistuksina eristäminen toisista, vuodelepo ja jonkin edun (ei kuitenkaan ruoan) kieltäminen tulkittiin lähinnä muodolliseksi. Tehokkuutta oli se, että lapsi ei voinut olla siellä, missä muut olivat. Positiiviseksi asiaksi tulkittiin myös rangaistuksen määräaikaisuus, jolloin rangaistuksen päätyttyä lapsi palasi ryhmään. (Timperi 1970, 61 - 86.) Rankaiseminen sääntöjen rikkomisesta oli keskeinen asia. Yleisesti rangaistukset saattoivat olla kohtuullisia suhteessa rikkomuksen suuruuteen, mutta myös laittomuuksia esiintyi. (Sirén 1967, 99 - 100.)

Lastenkodin sääntöihin ja rangaistuksiin tuli helpotusta 1970-luvun puolella. Silloin, kun esimerkiksi johtaja vaihtui vanhemmasta nuorempaan henkilöön.

Muutoksiin ovat vaikuttaneet myös yhteiskunnallinen kriittinen keskustelu sosiaalityön asiantuntijuuden puutteellisuudesta ja esimerkiksi koulukotien kyseenalaisesta toiminnasta. Myös lapsen oikeuksia alettiin korostaa. (Pulma & Turpeinen 1987, 239; Sirén 1967, 78 - 102.)

Lastenkodissa lasten kesken arki oli yhteisöllistä. Lapset eivät tulleet kaikkien kanssa toimeen, mutta se oli varsin luonnollista, koska lapsia oli paljon. Jotkut lapset olivat dominoivia ja aggressiivisesti käyttäytyviä. Lisäksi heidän tulkittiin asuneen väärässä paikassa.

Sijoitettuina olleita lapsia jaoteltiin lapsiaineksen mukaan. Lastenkodin lapsista lähes 60 prosenttia oli poikkeavia. Tällöin kysymys oli kroonisesti sairaista, heikkolahjaisista, vajaamielisistä, tunne-elämältään häiriintyneistä, vakavia käytöshäiriöitä omaavista tai psykoottisista lapsista (Timperi 1970, 30.) Sosiaalihuoltoon siirtyi sellaisia käsityksiä ja asenteita, jotka kuuluivat vain lääketieteellisen hoidon piiriin. Yksilön leimautuminen poikkeavaksi ei tapahtunut ainoastaan hänen käytöksensä vuoksi, vaan erityisesti yhteiskunnan kontrollointitoimenpiteiden seurauksena. (Mäkelä 1967, 43.)

Lapset tulivat toimeen suurimman osan kanssa. He tekivät paljon asioita yhdessä, kuten pelailivat erilaisia pallopelejä ja leikkivät erilaisia leikkejä. Lapsuusikä oli hyvin liikunnallista, mutta teini-iässä lasten harrastaminen väheni ja tilalle tulivat uudet mielenkiinnon kohteet, kuten tansseissa käyminen sekä lastenkodin ja sen ulkopuolella asuvien kavereiden kanssa "hengailu".

Tuolle ajalle oli tyypillistä, että monet teini-ikäiset kuuluivat erilaisiin porukoihin tai jengeihin. Tällöin myös sääntörikkomuksia syntyi. Jotkut lapset lähtivät esimerkiksi salaa tansseihin. Toisinaan hoitajat eivät havainneet asiaa, mutta toisinaan kiinni jääminen oli todellisuutta ja rangaistus sen seurauksena.

Nuoruusikäisille oli tarjolla erilaisia nuorison huvitilaisuuksia, joiden suhtautumiseen myös lastenkodin piti ottaa kantaa. Ajateltiin, että tanssiminen oli luonnollinen tapa lähestyä vastakkaista sukupuolta. Kuitenkin lieveilmiöinä saattoi olla juopottelua ja seksuaalista holtittomuutta. Siksi tansseihin tuli suhtautua kontrolloiden ja varovasti. (Timperi 1970, 67.)

Lasten yhteydenpito läheisiin oli monilla varsin vähäistä, jopa olematonta. Joillakin lapsilla oli samassa lastenkodissa sisaruksia. Kaikki lapset eivät kuitenkaan tiedäneet, että heillä ylipäänsä oli sisaruksia. Mikäli lastenkodissa oli sisaruksia, heidät koettiin joko turvaa tuovina tai hankaluuksia aiheuttavina. Vanhemmat ja sukulaiset kävivät lastenkodissa satunnaisesti. Kuitenkin vierailut olivat odotettuja hetkiä. Jotkut lapset kävivät myös harvakseltaan omilla vanhemmillaan tai sukulaisillaan.

Omaisiaan tapasi usein noin kolmannes ja harvoin tai ei lainkaan noin 60 prosenttia lapsista. Lapsen yhteyttä vanhempiin pidettiin kuitenkin tärkeänä. Ajateltiin, että yhteydenpidon merkitystä pitää korostaa erityisesti niille vanhemmille, jotka eivät ymmärrä asian merkitystä. (Timperi 1970, 70.) Sirén (1967) kritisoi 1960-luvun lopulla sitä, että koulukodin oppilaiden kotilomiin suhtauduttiin kielteisesti. Koulukotien johtajat perustelivat asiaa sillä, että lomat aiheuttavat levottomuutta lapsissa. Myös vanhempia saatettiin estää menemästä koulukotiin katsomaan heitä. (Sirén 1967, 93 - 94.)

Osalla lapsista oli myös jonkinlainen vapaaehtoinen tukihenkilö. Tukihenkilö tapasi lapsia lastenkodissa ja toisinaan lapset vierailivat hänen kotonaan.

Perhe- ja lapsikohtaisen sosiaalityön eräs tukitoimenpide oli tukihenkilöt, jotka olivat yksityisiä ja vapaaehtoisia henkilöitä. Tukihenkilö oli lapsen luottamushenkilö ja tasavertainen keskustelukumppani. (Lastensuojelun keskusliitto 1977, 33.)

Lastenkodin arkeen kuului olennaisesti koulunkäynti. Lapset kävivät kansakoulun, jonka jälkeen he joko jatkoivat kansalaiskouluun tai pyrkivät oppikouluun. Valinta kansalaiskouluun tai oppikouluun välillä tehtiin itsenäisesti tai koulukavereiden esimerkin mukaan. Joku halusi pyrkiä mahdollisimman korkealle ja joku taas koki, että ammattikoulun suorittaminen on riittävää. Lastenkodista ei tuettu kouluvalintaa kansalaiskouluun ja oppikouluun välillä. Lapsi saattoi olla myös tarkkailuluokalla, kunnes asiat alkoivat sujua paremmin ja hän siirtyi tavalliselle luokalle. Lähes kaikki lapset suorittivat perusasteen koulutuksen lastenkotiaikana. Lapset jatkoivat opintojaan lukioon, ammattikouluun tai kansalaisopistoon. Ammatilliseen suuntautumiseen lastenkodin henkilökunta ei tukenut eikä lapsen ammatinvalintaan liittyvistä ominaisuuksista lapsen kanssa keskusteltu. Jokainen teki päätelmänsä siten itsenäisesti ja ilman tukea.

Lapsilla oli kavereita koulussa. Lastenkodissa asumisesta saattoi kantaa häpeää ja leimatuksi tulemistakin, jolloin lastenkodin lapsi ei halunnut kertoa asumispaikastaan kavereilleen. Kuitenkin koulukaverit suhtautuivat asiaan tavallisesti varsin myönteisesti. Toisille lapsille avoimuus oli luontaista, jolloin lastenkodissa asumisesta kerrottiin kavereille varsin nopeasti.

Laitoslapsi joutui kuulemaan koulukavereiden taholta lastenkotilapseksi nimittelyä. Tämä tarkoitti sitä, että hän oli eri asemassa kuin muut lapset. Lastenkodin tehtävä olisi ollut tukea lasta siten, että hän ei kokisi itseään huonommaksi kuin muut. (Timperi 1970, 68.)

1960-luvulla lastenkoti oli vielä suljettu yhteisö. Lastenkodin toiminta alkoi muuttua 1970-luvun alkupuolella siten, että myös ulkopuoliset saivat vierailla lastenkodissa ja lastenkodin lapset kavereillaan. Se oli joillekin lastenkotilapselle ensimmäinen kontakti niin sanottuun normaaliin kotiin ja perheeseen.

Timperin (1970) mukaan lastenkodin työntekijöiden toiminnassa virheellistä oli rajan vetäminen lastenkodin (hyvä) ja ympäristön (paha) välille. Lastenkotilapsi tarvitsi kontaktia ulkomaailmaan. Pakkoauttajakeskustelun kritiikki kohdistui muun muassa vastaanotto- ja koulukotien kyseenalaiseen toimintaan, jolloin myös Sirén (1967) suhtautui kriittisesti siihen, että koulukodin oppilaat eivät saaneet olla tekemisissä ulkopuolisten henkilöiden kanssa. Henkilökunta muun muassa pelkäsi oppilaiden suunnittelevan karkaamista, olevan seksisuhteessa tai pyytävän tupakkaa. Lisäksi Sirén (1967) piti koulukotien harjoittamaa kirjesensuuria muun muassa lapsia nöyryyttävänä ja heidän yksityisyyttään rajoittavana. (Sirén 1967, 92 - 94.)

Suurin osa oli 16-vuotiaita, kun sijoitus päättyi. Jotkut nuoret lähtivät lastenkodista "ovet paukkuen" talon johtajan kanssa syntyneiden ristiriitaisuuksien saattelemina ja toiset taas tyytyväisinä siitä, että vihdoinkin pääsi lastenkodista pois. Nuoret eivät saaneet lastenkodista itsenäistymisen tukea, joten he lähtivät maailmalle varsin vähäisin tiedoin asioista, joihin törmäsivät heti oman kodin perustamisen yhteydessä. Yhtä lukuunottamatta kaikki lähtivät alaikäisinä vain "reppu selässään" maailmalle. Sijoituskunnasta riippuen joku lapsi saattoi saada itsenäistymisvaroja, mutta pääsääntöisesti niin ei tapahtunut. Jotkut pääsivät töihin ja joku jatkoi opiskeluaan. Kukaan lastenkodin henkilöstöstä ei soitellut heidän peräänsä eikä kysellyt kuulumisia.

Lastensuojelulain (1936/52) mukaan huostaanotto päättyi 16-vuotiaana. Tarvittaessa sitä voitiin jatkaa aina 20-vuotiaaksi asti.

7 MERKITYKSELLISET LASTENKOTIKOKEMUKSET AIKUISUUDEN ARJESSA

7.1 Tiedonsaannin tarve

Tarinan kertojat olivat sijoitushetkellä 1 ½ - 13-vuotiaita. Salo (1967) kirjoitti 1960-luvun lopulla, että lapsen kehityksen kannalta suotuisin huostaanottoikä on 3 - 6 vuotta. Sen jälkeen tulevat 0 - 2-vuotiaat. Huostaanotto on epäsuotuisin kouluiässä. (Salo 1967, 84.) Ajattelu oli vähän erilaista kuin psykoanalyttikko John Bowlbyn (1907 - 1990) kiintymyssuhdeajattelu. Bowlbyn teoriassa ensimmäisen ikävuoden aikana syntyneen kiintymyssuhteen laadulla on merkitystä myöhempien vuosien ihmissuhteiden laatuun. Varhaisen kiintymyssuhteen laatu vaikuttaa myöhempään sosiaaliseen ja tunneperäiseen kehitykseen. (Sinkkonen 2001, 52).

Lapset eivät tienneet asioistaan vastanneen sosiaalitarkkaajan (nykyisin sosiaalityöntekijä) nimeä eivätkä he myöskään tavanneet tätä lastenkotisijoituksensa aikana. Heillä ei ole myöskään tarkkaa käsitystä sijoitustensa syistä, mutta he tekivät haastattelun aikana omia päätelmiään niistä. Perheen hajoaminen aiheutti eräälle tarinan kertojalle vihan tunteita omia lähisukulaisia kohtaan ja se oli myös lapsuuden loppu. Toinen kertoja taas ei syyllistänyt vanhempiaan asiasta, vaan koki osittain itse aiheuttaneensa sijoituksen.

Sijoitushetkellä osa lapsista oli niin nuoria, että heillä ei ollut mitään muistikuvia lastenkotiin muuttostaan. Joillain kyseinen hetki oli kirkkaana mielessä. Eräästä tarinasta ilmenee, että sosiaalilautakunnan työntekijä ei aluksi kertonut, että lapset sijoitetaan lastenkotiin. Lisäksi heille kerrottiin epäselvästi kotiutumisen mahdollisuudesta.

H5: ”Semmonen nainen tuli volkkarinsa kanssa ja hakemaan meidät sitten ja tota noin se ei oikeastaan meille kertonu, että mihin me mennään, että sano että mennään toiseen kaupunkiin mut se ei mun mielestä kertonu että mikä on se paikka ennen kuin oltiin sitä vähän lähempänä ni sit se vasta kerto, et se on semmonen lastenkoti että me ollaan siellä jonkun aikaa kunnes äiti saa asiat kuntoon, niin tullaan sitten takasin ko-

tiin, näin...¹ kyllähän se oli kauheeta, yks kaks tempastaan kotoo pois ja koko ajan sitä kyseli alussa että joko ne asiat on kunnossa että päästään sitte menee sinne kotiin takasin.”

Haastattelija: ”Olisko se silloin ollu tärkeätä tavata sitä?”

H5: ”(e)ttä olis voinu vähän kysyä, että missä niinkun mennään että haikaillaanko me koko ajan turhaa kotiin vai onko siihen tulossa joku ratkaisu tai jotain, ni ei mitään.”

Eräs haastateltu kertoo, että hän hankki aikuisena lastensuojeluaikaansa koskevat asiapaperit sosiaalitoimesta. Hän ei saanut niistä vastauksia itseään askarruttaviin kysymyksiin, mutta vanhempia koskevia tietoja niistä löytyi.

H3: ”(j)a lähti lastenkodista ni silloin kaikki oli jo selvää ja sai kaikki asiakirjatkin että tää loppuu tähän ja tää sijoitus oli nimeltään ja sit jälkeenpäin vielä vuosia jälkeenpäin kävin ottaan kopiot kaikista papereista mitä sossussa oli musta... ei sit vaan ollu vastauksia niihin kysymyksiin mikkä mua... äitistäkin oli paljon juttua... että siitä oli seikkoja et oli mainintoja.”

Lastenkotiaikana lapsille ei kerrottu heidän sijoitustaan ja lastenkodissa asumistaan koskevia asioita. Sinkkonen (2001, 52) kirjoittaa, että lapsi tulkitsee todellisuutta toiveiden, pelkojen ja mielikuvien avulla. Koska lapsille ei kerrottu asioista, heille syntyi toivo kotiutumisesta. Vähitellen toivo hiipui, koska niin ei tapahtunut. Lastenkodin lapset eivät tavanneet heidän asioistaan vastanneita työntekijöitä, joten lasten mielipiteitä ei kuunneltu. Siten monista asioista piti selviytyä yksin. Lapsena koettu epätietoisuus omista asioista merkitsee, että jotkut pyrkivät selvittelemään niitä aikuisina esimerkiksi tutkimalla sosiaalivirastossa arkistoituna olevia itseä koskevia asiakirjoja.

---

¹ Kolme pistettä haastatteluotteissa tarkoittaa, että kohdasta on poistettu aiheeseen liittymätön kerronta ja haastattelijan kysymykset.

7.2 Lastenkodin yhteisöllisyys ja ystävyssuhteet

7.2.1 Aikuisuuteen siirtyneet kaverisuhteet

Tarinan kertojien lastenkotisijoitukset kestivät vähimmilläänkin neljä vuotta ja enimmillään lähes koko lapsuuden. Elämä lastenkodissa oli hyvin yhteisöllistä ja lasten väliset suhteet muodostuivat kiinteiksi ja syviksi. Törrösen (1999) mukaan lapsen on mahdollista juurtua lastenkotiin, mikäli sijoitus siihen on pysyvä ja pitkäaikainen. Yhteisöllisyyden ja yksityisyyden yhtäaikaisuus muodostavat kollektiivista kodinomaaisuutta. Tällöin lapsella on mahdollisuus oppia yhdessäoloa useiden ihmisten kanssa. (Törrönen 1999, 99 - 104.) Kaikkien lasten kanssa kuitenkin hyviä suhteita ei muodostunut, koska joukossa oli myös lapsia, jotka kiusasivat muita. Kertojilla on yhä kaverisuhteita, jotka ovat muodostuneet lastenkodissa.

H2: ”Se oli aika yhtenäinen, että kyllä me kaikki pidettiin toistemme puolta silleen, että jossain oltiin ni... siellä oli hyvä porukkahenki ja sit jälkeenpäin tässä vuosien mitaan ni viäkin pitää yhteyttä niihin osaan porukkaa.”

Lastenkotikokemuksiin sisältyy sekä hyviä että huonoja kokemuksia. Reinikaisen (2009) mukaan laitossijoituksessa olevien hyvinvoinnin positiivisin tekijä voi olla lasten yhteenkuulumisen kokemus. Silloin voi myös tarvittaessa yhdessä liittoutua työntekijöitä vastaan. (Reinikainen 2009, 166.) Aikuisuuteen kestäneet ystävyssuhteet entisten lastenkotilasten kesken antavat positiivisen merkityksen lastenkotiajasta. Tarinan kertoja kuvaa seuraavasti:

H5: ”(t)ai on siellä jotakin hyvääkin emmä sitä sano, jotenkin mä vaan poistaisin ne [lastenkotivuodet]. No esimerkiks tota noin tiettyjä ihmissuhteita on tullu, ei niistä halua luopua, esimerkiks ja se onkin varmaan se tärkein.”

Lastenkodissa arki oli toisaalta elämää ilman aikuisten tukea, mutta toisaalta taas tukea sai lastenkotikavereilta. Lapselle muodostui taistelija-asenne, elämässä pitää pärjätä. Tätä selviytymistä tuetaan vielä aikuisuudessakin entisten lastenkotilasten kesken.

H4: ”(j)a ku kuuntelee tänä päivänä noita juttuja ku valitetaan voi, voi, voi, voi, niin sä katot että mitä valittamista tossa asiassa on... et sä et pidä semmosia pieniä asioita ni minään, meillä [lastenkotikavereilla] on sit vähän suuremmat asiat sitten kun me aletaan taisteleen.”

Entisiltä lastenkotikavereilta saa vertaistukea, koska heillä on samassa lastenkodissa yhdessä eletty lapsuus. Lastenkotikavereiden kesken jaetaan asioita ja mietitään, mitä kenellekin kuuluu. Toisaalta niitä lapsia, joista on huonoja kokemuksia, ei haluta tavata tai edes välttämättä muistella.

H4: ”(s)e on ihan hyvä, että pidetään yhteyttä noihin lapsiin vielä tänä päivänä niihin tiettyihin ja tietää mitä kuuluu ja sitten joskus jutellaankin näistä asioista, et sekin on ihan hyväks, että puhutaan niistä ja tietää, että suurimmalla osalla menee hienosti.”

H1: ”(k)yllä olen aika paljonki tota osan kanssa tekemisissä, että ollut ollutta, mennyt mennyttä, kyllä se on kiva joskus muistella... mut jotkut on, ettei halua olla tekemisissä, mä en viitti muistellakka.”

H3: ”(l)astenkodissa oli muutama ihminen, jota tänä päivänä ei välitä nähdä ollenkaan.”

Samankaltainen kohtalo lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Joillekin lastenkodissa syntyneet ystävyyssuhteet muodostuivat jopa sisarussuhteiden kaltaisiksi. Kun haastateltu ei ollut aikuisena jossain vaiheessa yhteydessä lastenkotikavereihin, hän silti kaipasi heitä.

H5: ”Mun mielestä sillo et kaikkien kanssa oltiin silloin tai sanotaan että tuli läheisiä, niinku sisarukset... no ei nyt ihan kaikkien kanssa tullu niin läheisiks tietenkään, mutta niinku suurimmaks osaks.”

H2: ”Kyllä sieltä ihan on semmosia ystäviä on tullu ku, vaikka vuosia oli välillä, ettei ollu yhteydessä, kyl niitä aina kaipas ja sitten tota noin ni tietenkin se vähän sama kohtalo kaikilla ollu tai jotain vaikeuksia ollu jossain vaiheessa elämää ni sekin jon-

kinnäköstä niinku yhteisöllisyyttä tuo ja... tavallaan ollaan niinku siskoja ja veljiä ke-
nen kanssa oli läheisemmin tekemisissä.”

Joidenkin kohdalla ystävyysuhde on johtanut entisen lastenkotikaverin lapsen kummiuteen. Yksi tarinan kertoja tulkitsee yhteydenpidostaan näin:

H4: ”Soitellaan ja käydään kyläilemässä toistemme luona ja sitten on näitten lasten, joittenkin lasten kumminakin.”

Sosiaalinen media on mahdollistanut, että yhteydenpitoa on helppo pitää lastenkotikavereihin, vaikka he asuisivat eri paikkakunnilla. Eräs kertoja kuvaa, että he järjestivät yhteistapaamisen Facebookia hyödyntäen.

H3: ”(m)eillähän oli tossa tapaaminen pitkästä aikaa niin tota oli tottakai hieno nähdä ja tottakai sit valikoitu nää parhaat tyypit... muutama asuu tossa samassa kunnassa, että on tullu nähtyä tai sitten kun tää Facebook tuli niin sitten sai nopeen yhteyden paljon vanhempiinkin tuttaviiin ja lastenkotikavereihin ja siitähän tää kokouskin sai alkunsa.”

Lastenkodissa 1960 - 70-luvuilla vallitsi lasten välillä vahva yhteisöllisyys. Törrösen (1999, 17) mukaan laitoksessa syntyneet ihmissuhteet auttavat lasta kestäämään niitä laitoksen toimintaan liittyviä asioita, joista he eivät pidä. Monet sijoitukset kestivät läpi lapsuuden, jolloin ystävyysuhteet muodostuivat vahvoiksi, jopa sisarussuhteiden kaltaisiksi suhteiksi. Kaikkien kanssa hyviä suhteita ei kuitenkaan muodostunut. Syviksi muodostuneet ystävyysuhteet siirtyivät myös osaksi haastattelujen aikuisuutta ja monet niistä ovat kestäneet jo vuosikymmenien ajan. Ystävyysuhteen syvyyttä kuvastaa esimerkiksi se, että jotkut ovat kummina toisen lastenkodissa asuneen henkilön lapselle. Monien lasten kohdalla sukulaisyhteydenpito oli lastenkotiaikana vähäistä, mutta siellä syntyneistä ystävyysuhteista muodostui tärkeä osa kertojien sosiaalisista suhteista. Tarvittaessa entisiltä lastenkotikavereilta saa myös vertaistukea.

7.2.2 Oma aktiivisuus ja toisista huolehtiminen

Tuohon aikaan lapset viettivät lastenkodissa keskenään paljon aikaa. Pienempinä he leikkivät erilaisia leikkejä ja teineinä muun muassa erilaiset pallopelit olivat suosittuja heidän keskuudessaan. Teini-ikään kuuluivat myös tansseissa käyminen ja kavereiden kanssa ”hengailu”. Nämä kokemukset jättivät positiivisia muistoja. Eräs kertoja kuvaa, että yhteisen tekemisen kautta hänestä tuli sosiaalinen. Aikuisena hän kaipasi nuorten pariin ja hän ryhtyi nuorten valmentajaksi.

H2: ”(t)ää on nyt oma arvio mutta on tullu aika sosiaalinen ihminen silleen ku siellä lastenkodissa oli muitten kanssa paljon tekemisissä ja sitten aikuisiällä ni sitten tota noin ni ni sitten, miten sanois lähteny sitten harrastustoimintaan mä oon niinkun nuorten kanssa ollu valmentanu... ja tälläsiä, että sitä on jotenkin kaivannu sitä nuorten kanssa tekemistä ja olemista sitten aikuisiälläkin.”

Lastenkodin lasten kesken ollut yhteisöllisyys ja aikuisten vähäinen tuki opettivat lapsen selviytymään itsenäisesti sekä auttamaan ja huolehtimaan toisista ihmisistä. Tarinoissa kerrotaan seuraavasti:

H4: ”(o)n se [vähäinen tuki] sillai vaikuttanu että kun tietää ja tuntee ihmisiä, jotka todella jotain tarvii ja on pulassa ni kyllä heti meet ja jelppaat ja just pidät yhteyttä näihin muihin lapsiin [entisiin lastenkotikavereihin] ja tiedät miten niillä menee elämässä.”

H2: ”(e)nnen kun meni lastenkotiin ni varmaan oli yks pahimpia koulukiusaajia itte... ehkä se oli sit semmosta huomion hakemista ja pahan olon purkamista johonkin... et se kyllä opetti tua lastenkodissa, että ei niinku toista kiusaamalla tai sellasta niinkun, et ennenkin niinkun auttamalla toista... et kyl se anto sitä maailmankuvaa kuitenkin että sitte tota noin niin, että mikä on se yhteys että pidetään yhtä toisistamme että.”

Yhdessä tarinassa kerrotaan luottamuksesta ja sen merkityksestä. Vaikka kertoja on lapsena menettänyt luottamuksen omiin vanhempiinsa, hän kokee sen rakentamisen tärkeänä. Kertojalle lupauksista kiinni pitäminen on erityisen merkityksellistä.

H5: ”(s)e on aika paljonki vaikuttanu se semmonen luottamus että tota jos jotain asiaa jollekin luvataan ni se on kyllä perhana pidettävä siitä lupauksesta kiinni, jos se vaan on mahdollista... et yrittää niinku et ei koskaan petä toiselle luottamusta ni se on se... Jos omat vanhemmat on töpeksiny, ni ei kaikki ole töpeksiny.”

Lastenkoti oli vielä 1970-luvun alkupuolella suljettu yhteisö, jolloin lastenkotilapsilla oli varsin vähän tietoa siitä, mitä sen ulkopuolella tapahtui. Eräs kertoja kuvaa, että lastenkodissa opetettiin rehellisyyttä ja kerrottiin kaikkien toimivan rehellisesti. Aikuisuudessa hän pettyi, koska ihmiset eivät toimineet välttämättä siten kuin hänelle oli opetettu. Nykyisin hän esittää epäkohdista yhteiskunnallista kritiikkiä.

H3: ”(t)änä päivänä mä oon hyvin valveutunut ja mä teen paljon yhteiskunnallista kritiikkiä... mä oon aina liian sokeesti luottanu ihmisten rehellisyyteen, mikä tietysti mulle lastenkodissa opetettiin ja opetettiin itte oleen rehellinen ja kehuttiin, että kaikki on rehellisiä, että se tota se on tavallaan huono homma siinä tuudittautuu väärään uskoon ja sanotaanko, että tajuan tänä päivänä aika hyvin nää yhteiskunnan epäkohdat ja kritisoin hyvin voimakkaasti.”

Lastenkodin arki oli yhteisöllistä, mutta myös itsenäistä selviytymistä. Omien kokemusten seurauksina haastatellut saivat auttamishalun, luotettavuuden tavoittelun ja hieman yksipuolisen näkemyksen ihmisten intresseistä erilaisissa yhteyksissä. Näiden saattelemana he ovat myös aikuisuuden arkeaan rakentaneet. Omat väliin huonotkin kokemukset ovat kääntyneet haastatelluille vahvuudeksi.

7.3 Lapselle tärkeät sukulaissuhteet

7.3.1 Sisarussuhteiden pysyvyyden merkitys

Joillain kertojilla oli sisaruksia samassa lastenkodissa. Yhdestä tarinasta ilmenee, että vaikka aikuisen tuki puuttui, sisarukset olivat hänelle läheisiä. Sisarusten samaan paikkaan sijoittaminen on tärkeätä, koska muuten tiet olisivat voineet erota.

H4: ”(t)ää oli ainoa paikka mihin me mahduttiin et päästiin samaan paikkaan että meitä ei erotettu... et sen takia niin monen sadan kilometrin päähän sieltä lähtöpisteestä ni ihan vaan sen takia että päästiin siihen samaan paikkaan... ni parempi se ettei ne erot-
tanutkaan.”

Haastattelija: ”Siinä olis sitten voinut käydä vähän toisella tavalla.”

H4: ”Kyllä, ei tiedä mitä tänä päivänä olis ni.”

Lastenkodissa asui myös lapsia, joiden sisarukset asuivat vanhempien kanssa. Eräs kertoja sijoitettiin lastenkotiin teini-iässä. Lastenkotiaikana sisarusten välinen yhteydenpito oli varsin vähäistä. Sisarusuhteet säilyivät kuitenkin hyvin ja ne ovat pysyneet hyvinä myös aikuisuudessa. Tästä hän kertoo seuraavasti:

H2: ”(e)t no sitten sisko kans kävi vissiiin kerran tais käydä siä... ja kävinhän mä silloin tällön tua kotipaikkakunnalla ni kävin siellä lomailemassa, mutta en mä hirveen paljon käyny siekään... me [kertoja ja sisarukset] ollaa paljon tekemisissä vieläkin että tota noin niin.”

Varhaislapsuudessa sijoitetuilla on toisenlaisia kokemuksia. Yhdellä kertojalla meni noin 10 vuotta ennen kuin hän tapasi veljensä ensimmäisen kerran sijoituksensa jälkeen. Tapaamisen jälkeen meni taas useita vuosia, kunnes hän tapasi tämän uudelleen. Sisarensa hän on tutustunut vasta viimeisten vuosien aikana.

H3: ”(v)elipoika haki mut hiihtolomalla, mä en ollu vielä ykstoista täyttäny, haki mut sit sinne hiihtolomaviikoks... ja sit tuli taas semmonen kuuden vuoden tauko... uudestaan ja sit siitä asti sitten ollaan oltu jatkuvasti tekemisissä... mulla on siskokin ni häneenkin olen vasta viime vuosina tutustunut paremmin.”

Yhdestä tarinasta tulee esille, että haastateltu ei tiennyt lastenkotiaikana, että hänellä oli sisaruksia myös lastenkodin ulkopuolella. Hän sai siitä tiedon aikuisuudessa. Vasta viime vuosien aikana hän on ollut yhteydessä heidän kanssaan.

H1: ”25 - 28-vuotiaana oon sitte kuullu että oli [muita sisaruksia]... joskus ihmetteli että hä te saitte sinne jäädä, meidät pistettiin tonne että mikä tää on... en oo kaivanu asiaa en kyselly mut eikä se nyt loppujen lopuks enää kiinnostakka, että jos on tomonen päätös tehty ni oli, mutta en muista että omana lastenkotiaikanani olisin tiennyt muista... sanotaan että ihan tässä viimesen yhden, kahden vuoden aikaan, kolme vuotta enintään ni sisko ja veli ne on ottanu yhteyttä muhun koska sosiaalinen media on niin ihmeellinen että sieltä löytyy kaikkee ni.”

Osalla haastatelluista oli sisaruksia samassa lastenkodissa. Joidenkin sisarukset asuivat vanhempien luona. Yhdellä haastattelemallani henkilöllä oli myös sisaruksia, joiden olemassa olemisesta hän ei lapsena tiennyt lainkaan. Sisarukset toivat joko turvaa tai heistä ei saanut tukea lastenkodissa. Rannikon (2009) näkemys on, että pieni lapsi ottaa mallia vanhemmasta sisaruksestaan ja lapsena muodostunut tiivis sisaruussuhde kestää tavallisesti läpi elämän. Samassa lastenkodissa olleiden sisarusten kesken sisarussuhteet siirtyivät luontevasti osaksi haastateltujen aikuisuutta. Myös sellaiset sisarussuhteet ovat siirtyneet aikuisuuteen, joita jollain tavoin ylläpidettiin lastenkotiaikana, vaikka lapsen sisarukset eivät asuneet siellä. Jotkut ovat tavanneet sisaruksiaan vasta aikuisuudessa, mutta yhteydenpito ei ole muodostunut kovin tiiviiksi. Aikuisena suhdetta ei ole helppo rakentaa, koska sisaruksilla on ollut erilainen lapsuuden ympäristö ja ihmissuhteet. Lapsuudessa ei ole yhdessä elettyä elämää, jota voisi jakaa.

7.3.2 Sukulaissuhteiden rakentuminen

Lasten läheisyhteydenpidon ylläpitäminen oli tuohon aikaan varsin vähäistä, vaikka se oli suotavaa. Omaisiaan tapasi harvoin tai ei lainkaan noin 60 prosenttia lapsista (Timperi 1970, 70). Joidenkin lasten luona vanhemmat ja muut sukulaiset vierailivat. Lapset kävivät vastaavasti myös heidän luonaan. Tällöin yhteydenpito jatkuu luontevasti myös aikuisuudessa. Eräs kertoja kuvaa asiaa seuraavasti:

H4: ”(k)yllä kävi vanhemmat taikka äiti ja mummot ja tädit ja sitten oltiin viikonloput usein siellä... paremmin siis meni sen jälkeen kun pääsi sieltä pois tai lähti sieltä pois, että sittenhän me vasta oikeen alettiinkin oleen yhteydessä enemmän ja enemmän.”

Kaikilla näin hyvää yhteydenpitoa vanhempiin tai sukulaisiin ei kuitenkaan ollut. Vanhempien tuen puuttuminen aiheutti ongelmia kertojan itsenäisen elämän alkuvaiheessa.

H3: ”(k)un ei ollu sillai vanhempia tukemassa henkisesti niin eihän sitä tommosessa lastenkodissa pysty millään sillai lapsia huomioon ottaa, että se mun ongelma käytännössä pitkälle oliko, että kun tuolta lähdin... että mitään asioita en osannu hoitaa.”

Sukulaisten vähäinen tai olematon tapaaminen lapsuusaikana vaikuttaa suhteisiin myös aikuisuudessa. Mikäli sukulaissuhteita ei ole ylläpidetty lapsuudessa, aikuisena yhteydenpito voi jäädä vähäiseksi.

H1: ”(o)nko se sitten katkeruutta mitä se on mut jos ne [sukulaiset] ei pitäny sillon kun olis ollu tarve ja olis ollu kiva päästä viikonloppuna käymään jossain niin, kun meihin päin ei pidetty yhteyttä, ni kyl mä aattelin ja koin sen sillai ettei munka tarvi, mutta ehkä nyt tällai vanhempana ja toivottavasti viisaampana ni ajattelee noh mekin ollaan kaikki jo iäkkäitä kiva nyt nähdä tommosia kun tietää et niitä on mut emmää en nuorempana, kun ette te miksi minä ja ne on itte nytte ottanu ainaki muhun päin yhteyttä.”

Läheisverkoston rakentaminen ja ylläpitäminen oli lastenkodin taholta vähäistä, vaikka se oli mahdollista. Jotkut haastattelemani henkilöt tapasivat vanhempiaan ja sukulaisiaan usein, mutta joillain taas yhteydenpito jäi vähäiseksi. Ne suhteet, jotka olivat rakentuneet lapsuudessa, siirtyivät myös aikuisuuteen. Tällöin lastenkodista lähteneellä nuorella oli ympärillään läheisverkostoa, johon tarvittaessa saattoi tukeutua. Mikäli lastenkodista lähdön jälkeen läheisverkostoa ei ollut, oman elämän aloittaminen oli haasteellista yksin selviytymistä. Laakson (2009) mukaan selviytymisellä ymmärrettään tavallisesti sopeutumista yhteiskuntaan. Selviytyminen vaatii aikaa ja tukea. Niillä, jotka eivät juuri tavanneet sukulaisiaan lapsuudessa, sukulaissuhteet ovat jääneet jollain tavoin etäisiksi myös aikuisuudessa. Reinikainen (2009, 117) tulkitsee, että ne lapset, joiden perhe- ja sukulaissuhteet ovat pysyneet sijoitusaikana vahvoina, pärjäävät usein aikuisena paremmin kuin ne, joiden perhe- ja sukulaissuhteet ovat katkenneet. Tämä johtunee osittain siitä, että läheisverkosto, johon voisi tarvittaessa tukeutua, on jäänyt hauraaksi. Kuitenkin esimerkiksi lastenkodin aikuisuuteen siirtyneet kaverisuhteet ja oma perhe paikkaavat tätä vajetta.

7.4 Kasvatukselliset kokemukset ja oma vanhemmuus

7.4.1 Oman menneisyyden korjaamista omien lasten kasvatuksessa

Lastenkotikokemukset kokonaisuutena ovat vaikuttaneet siihen, miten tarinan kertojat suhtautuvat omien lastensa kasvatukseen. Omien lasten onnistunut kasvattaminen yhteiskuntakelpoisiksi kansalaisiksi on kertojille tärkeitä. Oma menneisyys ei haluta siirtää omille lapsille koettavaksi, koska lastenkodissa asuminen ei ollut itselle toivottu asia ja siihen sisältyi ikäviä muistoja. Kertojien lastenkotiarjen kokemukset loivat tarpeen pärjätä elämässä, myös omien lasten kasvatuksessa.

H1: ”(s)e tota ensimmäinen lapsi kun syntyi ni mä olin sen vakaasti päättänyt et mä teen mitä tahansa, mut samaa kohtaloo mä en suo teille, että te saatte olla omassa kodissa... sit vois sanoo, et ois jo epäonnistunut yksilö, jos näin olis käynyt. Se riittää, kun minä olen kokenu sen, emmä et lapset enää.”

H5: ”(k)yllä se sillai on vaikuttanu että tuli semmonen tietkö sä sisuuntuminen, että ihan taatusti pärjään paremmin, kun omat vanhempani ja aikoinaan, että kukaan mun lapsistani ei ainakaan mihinkään lastenkotiin joudu, sen mä päätin jo silloin... ihan nuorena.”

Yksi tarina poikkeaa edellä kuvatuista tarinoista. Kertoja kuvaa, että sijoitusaikaiset kokemukset eivät jättäneet häneen elämää rajoittavia jälkiä. Sen sijaan hän koki saaneensa ohjeita elämän varrelle. Myös Reinikaisen (2009, 193) mukaan joillakin sijoitetuilla oli sijoituksesta positiivinen merkitys omaan ajattelu- ja elämäntapaan. Myönteinen kokemus omasta sijoituksesta merkitsee kertojalle, että aikuisena avun hakeminen sosiaalitoimelta omien lasten tilanteeseen on perusteltua, mikäli siihen on tarvetta.

H2: ”(e)ttä ite jäin lasten kanssa keskenään ni oppii kyllä hakeen sitä apua sosiaalitoimelta... täytyy sanoa, että ne teki tosi oikein mun tapauksessa [lastenkotisijoitus] eikä mulla ole mitään... mitä mä oon nyt jälkeinpäin nyt joutunut hakeen sieltä apua, ni oon tosi tyytyväinen kyllä ollu siihen että autettu ja... mä sain sit tukea, mitä mä tarvin, kun jäin yksin lasten kanssa niin.”

Tuohon aikaan lastenkodeissa oli paljon lapsia, jopa reilusti yli 20 ja vain muutama työntekijää, joten lasten täytyi selviytyä arjestaan varsin itsenäisesti. Salo (1967, 85) tulkitsee, että 15 - 25 lapsen lastenkodit olivat pieniä. Myös harrastaminen oli itsestä kiinni, joskin välineitä siihen ei välttämättä saanut. Koska kertoja ei lapsena saanut välineitä harrastamiseen, hän korjasi asian mahdollistamalla omien lastensa harrastamisen.

H5: ”(e)t miksei vois olla ittelläki, että pääsis kavereittenkin kanssa yhdessä tiekkö harrasteleen ja mutta kun ei ollu... nehän [omat lapset] on saanu melkein kaiken, mitä ne on pyytäny ni ei ainaka semmosta puutetta ole tarvinu kärsiä.”

Kahdesta tarinasta ilmenee, että itsenäistymisen tuen puute ja oma lastenkodista lähdön kokemus vaikuttivat haastateltujen omien lasten kasvatukseen käänteisesti. Kertojat eivät halunneet siirtää omaa huonoa kokemustaan omille lapsilleen. Sen sijaan he tukivat lapsiaan näiden omilleen lähdön vaiheessa ja sen jälkeenkin.

H4: ”(k)un omat lapset lähti maailmalle, niin kyllä piti huolen, että vähän toisella lailla lähtevät... just tämmösiä että laittasiks sää 15-vuotiaan ... maailmalle repun kanssa mm... eikä tänä päivänä sitä missään laitoksissa saa edes sitä tehdä.”

H5: ”(v)aikka ne lähtee aikuisina pois, niin on aina paikka mihin tulla, jos sellanen tarve tulee niinku takaisin omaan kotiin.”

Joistain tarinoista ilmenee, että lastenkoti kokemuksena on ollut sellainen, että sitä ei haluta omien lapsien koettavaksi. Päätös siitä, että omat lapset eivät koe samoja asioita kuin itse on kokenut, on tehty jo nuorena. Haastatelluille aikuisena sosiaalityön asiakkaaksi joutuminen olisi aiheuttanut jonkinlaisen epäonnistumisen kokemuksen. Kuitenkin jotkut joutuvat kokemaan myös sen, koska elämää ei voi hallita ja vaikeita asioita voi tapahtua. Yksi haastateltu kertoi tarvinneensa lastensuojelun palveluita aikuisuudessa. Positiivinen kokemus omasta sijoituksesta merkitsi hänelle myönteistä suhtautumista lastensuojeluun silloin, kun hän omien lastensa kanssa tarvitsi sen palveluita.

Lastenkodissa lapset harrastivat keskenään vuodenajasta riippuen erilaisia asioita, kuten kävivät uimassa ja pelasivat erilaisia joukkuepelejä. Kuitenkin välineitä erilaisiin harrastuksiin oli vain ra-

joitetusti. Kertoja antoi omille lapsilleen lähes rajattomat mahdollisuudet harrastaa lajeja, jotka olivat näille mieluisia. Hän antoi mahdollisuuden, jota harrastusvälineiden puuttumisen vuoksi itsellä ei ollut.

Kun haastateltujen huostaanotto ja sijoitus lastenkodissa päättyivät, lastenkodista lähdön ja itsenäisen elämän alkuvaiheessa haastatelluille syntyi lastenkodin toiminnasta huonoja kokemuksia. He eivät saaneet lastenkodista minkäänlaista tukea itsenäistymiseen ja oman elämänsä aloittamiseen, joten he jäivät asioidensa kanssa selviytymään yksin. Itselle syntyneitä huonoja kokemuksia ei haluta siirtää omien lasten ellettäväksi, vaan heitä tuetaan vielä kodista itsenäiseen elämään siirtymisen jälkeenkin.

7.4.2 Lapsuudenkokemuksista kertominen omille lapsille

Joillekin kertojille lastenkotiasuminen aiheutti häpeää. Koulukaverit halusivat mennä käymään kertojien kotona, mutta heillä oli selityksiä, miksi kaverit eivät voineet mennä heille. He eivät halunneet kertoa asuvansa lastenkodissa. Ajan myötä salaisuus kuitenkin paljastui. Yksi kuvasi myös tarinassaan, että koululuokassa opettajan kohtelu oli häntä leimaavaa. Joillekin lastenkotikokemukset aiheuttavat häpeää myös aikuisuudessa. Yhdellä kertojalla on kokemuksia siitä, että jotkut aikuiset leimasivat hänet aluksi kriminaaliksi, kun hän aikuisiässä kertoi lastenkodissa asumisestaan.

H1: ”(e)ttä muutamia vuosia menny... että mä pääsin siitä [häpeästä] yli... kyllä mä kehtasin siitä aika tota reilusti... kun ne kysy ni, et mä oon ollu semmosessa ja osahan nyt vähän karsasti ja hyppäs seittemän metriä taaksepäin, sä oot kriminaali ku sä oot ollu semmosessa... mä sanoin et se oli meille koti, samalla lailla ku sulla on ollu... aluks mä koin sen [lastenkotiajan] pikkusen sillai häpeen tunteena.”

Ajatus muiden ihmisten reaktioista ja haluttomuus palata omaan menneisyyteen vaikuttavat siihen, että omista lapsuuden kokemuksista ei välttämättä aikuisinakaan haluta kertoa muille. Jotkut kertojat kuvaavat, että he kertoivat menneisyydestään kuitenkin omille lapsilleen ja muille läheisilleen.

H1: ”(o)on lasten kanssa sitten kun rupes tajuaan ni kyllä mä oon niille ihan vapaasti kertonu ja katottu vanhoja valokuvia ja kyl nekin on sitten sanonu, et no heil on sentään, että onko tämmösiä paikkoja vielä.”

H5: ”(l)apsillekin oon puhunu siitä, kun ne on ymmärtäny sen asian, ni emmä ole sitä ajatellu salata ainakaan läheisiltä tai lapsilta... jos joku oudompi ihminen jotain kysyy vaikka lapsuudesta tai nuoruudesta ni en mä välttämättä kerro, voin kertoa missä oon asunu [asuinalue], mut en kerro mikä se on ollu ja tietysti puolisolle, sehän on tienny sen jo aina ja kaikki lähimmät kaverit on tienny.”

Kaikille lastenkodissa asuminen ei aiheuttanut häpeää. Tällöin asiasta kerrottiin avoimesti niin lapsena kuin aikuisenakin. Seuraavaksi kaksi tarinaa aiheesta:

H4: ”(o)li tosi hyviä kavereita ja mä yövyin niiden luona ja ne yöpy siellä... tiesi melkein kaikki [asumisesta lastenkodissa] eikä ikinä mulla tullu semmosta niinkun asennekysymystä, että mä tulín niitten kans juttuun ja enkä mä sitä mitenkään piilotellukaan... enkä tänä päivänäkään piilotellu.”

H3: ”(m)ä en ole ikinä sitä [lastenkodissa asumista] peitelly keltään, että tunnen paljon kavereita, jotka on sillai hys, hys, ettei saa puhua ollenkaan, mä oon aina puhunu ja eipä se ole mainittavasti mun elämää jarruttanu.”

Lastenkotiaikana koettu leimautuminen ja häpeä vaikuttavat joidenkin haastateltujen elämässä vielä aikuisuudessakin. Myös Jahnukaisen ym. (2006) mukaan koulukodissa olleilla nuorilla oli kokemuksia leimautumisesta, joka vaikutti heidän elämässään vielä koulukodin jälkeen. Leimatuksi tulemiseen liittyi kipeitä kokemuksia, syyllisyyden tai vihan tunteita tai ongelmanuoreksi leimautumista. Leimautumispuheesta korostui sosiaaliviranomaisten ja muiden viranhaltioiden (esimerkiksi opettaja) asenteet nuorta kohtaan. (Jahnukainen ym. 2006, 40 - 43.) Viranomaisten ja ympäristön negatiiviset asenteet lastenkotilapsia kohtaan jättivät joihinkin jopa pysyviä jälkiä, jotka vaikuttavat heidän arjessaan yhä elämää rajoittavina tekijöinä. He ovat aikuisina kertoneet lastenkotiasumisestaan läheisilleen, mutta he eivät halua kertoa siitä etäisemmille ihmisille. Kaikille haastatelluille ei

kuitenkaan syntynyt häpeää. He ovat pystyneet ja pystyvät kertomaan lastenkodissa asumisestaan niin lapsuudessa kuin aikuisuudessaakin.

7.4.3 Isämallin puuttuminen lapsuudessa

Lastenkotien hoitohenkilöstö koostui pääsääntöisesti naisista. Poikien oli vaikea puhua murrosikään liittyvistä asioistaan naishoitajien kanssa. Koska mieshoitajia ei ollut, pojat eivät saaneet kokemuksia siitä, miten miehet toimivat lasten kanssa ja ylipäänsä kodin arjessa. Salo (1981) kirjoittaa, että lapsilla pitäisi olla isähahmo. Sellaisen palkkaaminen kuitenkin voisi olla arkaluontoista siitäkin huolimatta, että hän voisi käydä lastenkodin ulkopuolella työssä. Sopiva henkilö voisi olla esimerkiksi talonmies. (Salo 1981, 66.) Salo kirjoitus kuvaa tuon ajan yhteiskunnallista ajattelua. Yhdessä tarinassa kerrotaan, miten haasteellista isäksi oppiminen oli, koska tarinan kertojan omassa lapsuudessa ei ollut mieshenkilöä ohjaamassa hänen arkeaan. Oma isyyden kokemus aiheutti pettymyksen tunteita, koska hän halusi tukea lapsiaan enemmän kuin mihin pystyi.

H1: ”(k)un hoitajat valtaosaltaan ne oli naisia, hirveen vaikee poikien jotain määrättyjä nuoruuteen liittyviä asioita ni jutella naishoitajan kanssa.”

H3: ”(m)un mielestäni mä oon ollu aika huono isä siinä mielessä, että varsinkin noi vanhemmat lapset, niin niistä en pystynyt pitämään niin paljon huolta kuin olisin halunnut. Kyllä ne tietysti onnistuneesti kotona oli, kun itsenäisty täysi-ikäisenä, mutta en niinkun harrastustoiminnassa niinkun luulis, että pojan kanssa olis ni kyllä mä kaikkea niinkun järjestin, mutta en mä itte ole mukana touhunnu sillai, ei vaan ole sellaista kipinää eikä osaa, tavallaan johtuu siitä, että ei kukaan munkaan kanssa oo semmosta tehny, niin ei ole sitä isämallia niin ei ittekkään osaa.”

Lapsi peilaa itseään vanhempiinsa ja erityisesti samaa sukupuolta olevaan vanhempaansa oppiakseen tapoja ja malleja, joiden kautta hän omaa elämäänsä ja identiteettiänsä rakentaa. Lastenkodeissa tuohon aikaan miestyöntekijöitä ei tavallisesti ollut, joten lapsille ei syntynyt käsitystä siitä, miten miehet arjessa toimivat. Miehenmallin puuttuminen aiheutti haastatellulle isäksi oppimisen haasteita aikuisuudessa. Lisäksi omaan isyyteen liittyi jonkinlainen kokemus, ettei ole ollut riittävän hyvä isä.

7.4.4 Lastenkodin säännöt ja omille lapsille asetetut rajat

Lastenkodin päivärytmi oli selkeä. Lasten arkeen sisältyi koulunkäynnin ja vapaa-ajan toimintojen lisäksi erilaisia kotitöitä. Siellä oli myös säännöt siitä, mitä sai ja mitä ei saanut tehdä. Mikäli niitä rikkoi, seurauksena oli rangaistus. Rangaistuksena saattoi seurata esimerkiksi sänkyarestia, jälkiruoan menetystä tai ulosmenokieltoa. Kertajat kokivat, että jotkut kotityöt, säännöt ja rangaistukset olivat kohtuuttomia. Toisaalta tietyissä rajoissa ne olivat tarpeellisia. Reinikainen (2009, 70) kirjoittaa, että suurin osa nuorisokodissa asuneista koki nuorisokodin säännöt pääsääntöisesti oikeudenmukaisina ja ymmärrettävinä. Lastenkodin arki ja sen toiminnot vaikuttivat osaltaan kertojien omien lasten kasvatukseen. Kuitenkaan he eivät halunneet siirtää lastenkodin tiukkoja pitämiään sääntöjä ja rangaistuksia sellaisenaan omien lastensa arkeen.

H5: ”Tietysti omassa perheessäkin on ollu omat rajat ja säännöt totta kai, mutta ei kuuna päivänä tommosia, että eihän semmosia ole missään, en usko, että on enkä mä usko, että meillä olis semmonen toiminukka, joku kaks viikkoo kotiarestia että... ne on ollu ihan älyttömiä, joku viikko ilman jälkiruokaa, ketä se palvelee semmonen rangaistus... oikeesti... ei, ei.”

Eräs tarinan kertoja kuvaa, että hän aluksi siirsi lapsilleen noudatettavaksi lastenkodin tiukkoja sääntöjä. Kuitenkin hän havaitsi niiden olevan vanhanaikaisia ja opetteli soveltamaan niitä.

H1: ”(j)otain sieltä jäi sieltä kasvatuksesta, mitä sitten yritti tota ja tekikin omille lapsille kun ne oli pieniä... huomasi kyllä et ei tää näin sais mennä mutta... sehän on niin kun armeijassa, että virhe kun on tehty ni sitä ei voi myöntää sillä hetkellä, mutta älä tee sitä toisten... niin luonto vaan antanu periks korjata sitä, että se on näin, mutta kyllä ne sitten huomasi, et sää oot lipsunut tosta ja tosta säännöstä että.”

Yhdellä kertojalla oli hyviä kokemuksia joistain lastenkodin säännöistä, kuten kotiintuloajoista. Hän on soveltanut niitä myös omien lastensa kasvatuksessa.

H4: ”(j)os ajatellaan esimerkiksi nää kotiintuloajat ni nehän oli ihan ok... ja huomannu itte, että oon soveltanu niitä samoja sääntöjä omiin lapsiin... esimerkiks kotiintuloajat ja nää... että ihan oli ok jotkin säännöt.”

Viikkorahan maksukäytäntö siirtyi eräässä tapauksessa omista kokemuksista osaksi omien lasten kasvatusta. Lastenkodissa saattoi joskus menettää viikkorahan rangaistuksena siitä, että lapsi oli toiminut vastoin sääntöjä. Eräs haastateltu ymmärtää sen olevan väärin, mutta hän uhkasi myös omia lapsiaan viikkorahan menetyksellä, mikäli asiat eivät hoidu sovitusti.

H5: ”No sellaista on kyllä uhkailtu kyllä, että ei tu rahaa ellei tehdä sitä ja tota, mutta ei ole oikeestaan tarvinnu mennä siihen loppujen lopuks että.”

Joidenkin kertojien oma kokemus on opettanut, että lasten kasvatuksessa rajat ja tuki ovat tärkeitä. Lastenkodissa nämä toteutuivat lähinnä säännöllisen päivärytmin, sääntöjen ja rangaistusten kautta. Vaikka tarinan kertoja ei ole lapsena saanut riittävästi tukea omaan kasvuunsa ja kehitykseensä, siihen pyritään omien lasten kasvatuksen osalta.

H5: ”(o)li niinku vähän pellossa siellä että ketään ei kiinnostanu sun asiat paitsi tietysti sisarukset nää on aina ollu siinä lähellä mutta... Ei niitten voi antaa kasvaa pellossa, omien lapsien, jos on ite kasvanu... kyllähän lapsilla täytyy olla ne rajat... mä oon aina sanonu, et maalaisjärki paras järki että kuin myös kasvatuksessa että.”

Vaihtelua lastenkodin arkeen toivat erilaiset juhlapyhät, joiden viettoon lastenkodissa panostettiin paljon. Hyvät kokemukset siirtyivät myös toiminnaksi kertojan omassa aikuisuudessa ja vanhemmuudessa. Tarinan kertoja kuvaa asiaa näin:

H4: ”Kyllähän siä järjestettiin niitä juhlia semmosia... no esimerkiksi joulu siellä oli aivan mahtava... sitä ei voi sanoo se oli aivan siis... ne joulut mä muistan aina lämmöllä ja ittekin oon käyttäny samaa... nyt tänä päivänä... jouluna mitä sieltä oon oppinu... ja aina juhannukseks meille järjestettiin kaikkee toimintaa ja sai ylimääräisiä herkkuja, limsapulloja, grillimakkaraa ja sitten oli... että kyllä näihin panostettiin kaikkiin näihin

juhlapyyhiin... et jos kotona olis ollu ni tuskin olis tiennykkä mikä olis joulu... että niistä on hyviä muistoja.”

Suomalaisessa yhteiskunnassa nähdään tärkeänä, että lapsella on mahdollisuus turvalliseen kasvuun ja kehitykseen. Siksi hänelle asetetaan rajat² ja häntä rakastetaan³. Mikäli rajoja ei ole, lapsi alkaa päättää asioistaan vanhempiensa sijaan. Rajattomuus aiheuttaa monenlaisia ongelmia, koska lapsi ei ole kehitykseltään valmis kantamaan sellaista vastuuta, joka hänelle ei kuulu. Lastenkodissa on tietynlaiset rajat, joita kutsutaan säännöiksi. Tuohon aikaan säännöt ja niiden rikkomisesta seuranneet rangaistukset ohjasivat vahvasti lasten arkea. Haastatellut ovat sisäistäneet jotkut säännöt osaksi omaa elämäänsä. Ne ovat vaikuttaneet jonkinlaisina ohjaavina nyöreinä myös omien lasten kasvatuksen osalta. Sääntöjä on joko käytetty sellaisenaan tai niitä on sovellettu ajankohtaan sopivalla tavalla. Lisäksi hyvät muistot perinteistä, kuten joulunvietosta, ovat siirtyneet osaksi aikuisuuden toimintoja.

7.4.5 Koettu epäoikeudenmukaisuus ja väärä suhteessa omien lasten kohteluun

Kertojat kokivat lastenkodin osan säännöistä ja rangaistuksista oikeudenmukaisina. Monet säännöt olivat tarpeellisia, koska ilman niitä elämästä suuren lapsijoukon keskellä ei olisi tullut mitään. Sääntöjä myös tietoisesti rikottiin, jolloin niistä seurasi rangaistus. Myös monet arjen askareet koettiin kohtuullisina, vaikka niitä ei silloin ollutkaan aina kiva tehdä. Hyviksi koetut säännöt ovat siirtyneet osaksi omien lasten kasvatusta. Kuitenkin haastatellut kokivat jotkut arjen askareet, säännöt ja rangaistukset kohtuuttomiksi ja epäoikeudenmukaisiksi. Erään kertojan oma kokemus epäoikeudenmukaisuudesta ja tuen puutteesta vaikuttavat omien lasten kasvatukseen päinvastaisesti. Tällöin omien lasten tarpeiden kuunteleminen ja oikeudenmukainen kohtelu ovat tärkeitä.

H5: ”(e)ttä kyllähän on yrittäny kasvattaa kaikki sillai oikeudenmukaisesti ja sillai nimenomaa lapsia kuunnelle, yrittäny ainaki.”

Jotkut kertovat, että epäoikeudenmukaisuutta ja kiusaamista ilmeni lasten välillä. Kertojien mukaan osa lastenkodin lapsista oli aggressiivisesti käyttäytyviä ja heidän sijoituspaikkansa oikeellisuus

² Rajoilla tarkoitetaan sellaista vanhemman toimintaa, jossa vanhempi ohjaa ja opettaa, mikä on hyväksyttävää ja oikein sekä asettaa rajoituksia, vaatimuksia ja odotuksia lapsen toiminnalle hänen ikäkaudelleen sopivalla tavalla.

³ Rakkaudella tarkoitetaan hoitoa ja huolenpitoa, esimerkiksi tarpeisiin vastaaminen ja hellyyden osoittaminen.

kyseenalaistettiin. Salo (1967, 87) kirjoitti 1960-luvun lopulla, että lapsen sijoituspaikan pitäisi vastata lapsen yksilöllisiä tarpeita. Huonosti käyttäytyneet lapset olivat väkivaltaisia toisia lapsia kohtaan. Ongelmallista oli myös, että henkilökunta ei puuttunut riittävästi lasten välisiin konflikteihin, jolloin seuraukset ovat kauaskantoisia.

H4: ”Olihan siellä häiriintyneitä tosi pahasti ja toiset oli taas kivoja, mukavia ja aina jää muutama semmonen mieleen, joka oli tosi, ei täysillä kulkenu, että oli väärässä paikassa kyllä... ettei ollu sen paikka... aina täyty niinku puolustaa niitä pienempiä ja seurata... kyllä tottakai se vaikutti.”

H1: ”(o)sa [lapsista] oli semmosia liian dominoivia.”

Toisten lasten taholta tapahtuneen epäoikeudenmukaisen tai väkivaltaisen kohtelun kokemus voi vaikuttaa sitä kokemaan joutuneen omaan vanhemmuuteen. Yhden kertojan vanhemmuuteen se vaikutti vahvasti siten, että hän ei hyväksynyt kahden vanhemman lapsensa kesken minkäänlaista epäoikeudenmukaisuutta ja väkivaltaa.

H3: ”(j)a kyllähän sitä lapsena tuli sitä vääryyttäkin nähtyä, et just semmoset kaverit... niin kärsi sitä epäoikeudenmukaisuutta ja väkivaltaa sitten, jos ne ei saanu, mitä ne halus tota.”... ”Mulla on tullu hirvee viha tota epäoikeudenmukaisuutta kohtaan, se mitä on lapsena kokenu ni mä ehkä liikaakin karsin sen varsinkin näiltä ensimmäisiltä lapsilta kaikki, että ne ei niinku saanu nahistella ollenka, mä olin heti niinku välissä siinä... en tiedä sitten olisko uhmaikää saanu enemmän, että olisiks mä liikaa sitä rajoittanu, että kukaan ei saa sortaa ketään eikä tappelua eikä tämmöstä.”

Kertojat suhtautuivat hoitajiin varsin neutraalisti. Toiset hoitajat olivat mukavia, toiset taas päällepäsmäreitä. Jonkun mielestä myös keittäjä oli mukava, jopa jonkinlainen äidin korvike. Huonoja kokemuksia oli kuitenkin lastenkodin johtajista. Eräs tarinan kertoja kyseenalaisti heidän koulutustaan ja sopivuuttaan alalle.

H4: ”(m)itä siellä oli ni ei ollenkaan sopinu sille alalle enkä mä edes tiedä oliko niillä koulutusta sille alalle... ei muuten oo hajuakaan.”

Toinen kertoja kuvaa lastenkodin miesjohtajan olleen epäoikeudenmukainen ja väkivaltainen häntä kohtaan. Tilanteita ei selvitelty jälkikäteen. Hän tulkitsee sen johtuneen ehkä omasta itsepäisyydestään ja kyvystään reagoida vahvasti kokemaansa vääryyteen.

H2: ”Ehkä se on se, kun mäkin oon semmonen, itsepäinen tai silleen että mä niinku jos mä koen että mua kohdellaan väärin, niin mä kyllä aika hyvin osaan sen tota antaa palautetta siitä tota jos mua kohdellaan epäoikeudenmukaisesti.”

Kertojan kokemukset johtajan väkivaltaisuudesta häntä kohtaan vakuuttivat, että väkivalta omien lasten kasvatuksessa ei ole hyväksyttävää. Asiat selvitetään puhumalla, ei kurittamalla.

H2: ”(m)ä kyllä enemmän puhun asioista enemmän kuin mä rupeen mitään fyysistä väkivaltaa tai sellasta niinku yleisestikin niinku mä pyrin niinkun puhumalla selvittään asioita... ja sit tosiaan tää fyysinen koskemattomuus mun mielestä, emmä sitä sano oon mäkin omia lapsiani tukistanu ja noin, mut kyl se niinku on ihan ääritapauksia, että pystys silleen, että ei sillä kyllä silleen voita mitään jos sä rupeet toista kurittamaan oikein ja sit tosiaan kun tän johtajankin kans tuli ihan niin, että se potki tai löi ja vään-si ja emmä sitä sano et kyllä mäkin tein samalla takasin mutta.”

Lastenkodissa asuneilla on kokemuksia epäoikeudenmukaisuudesta, jonka taustalla olivat lastenkodin säännöt ja toisinaan niiden ongelmallinen soveltaminen. Epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia aiheuttivat myös sääntöjen rikkomisesta seuranneet rangaistukset, jotka olivat toisinaan kohtuuttomia, esimerkiksi viikko sänkyarestia. Myös lasten välillä tapahtui epäoikeudenmukaisuutta ja vääryyttä. Eräillä haastatelluilla oli kokemuksia toisten lasten taholta tapahtuneesta itseen kohdistuneesta väkivallasta, jolloin toiset lapset löivät heitä. Kun lastenkodin hoitajat eivät riittävästi puutuneet riitatilanteisiin, joistain lapsista tuli toisten lasten puolustajia. Lisäksi eräällä haastattelemalani henkilöllä on kokemuksia miesjohtajan häneen kohdistuneesta lyömisestä. Reinikainen (2009, 55) tulkitsee, että lasten ja aikuisten väliset suhteet sekä sijaishuollossa hyväksytyksi tuleminen ovat tärkeitä sijoitettuina olleille. Itseen kohdistunut huono kohtelu jätti merkityksensä myös haastateltujen aikuisuuteen. Kun itseä on kohdeltu huonosti, niin omien lapsien ei haluta kokevan samanlaista kohtelua. Omia lapsia pyritään kohtelevaan oikeudenmukaisesti. Väkivaltaa kokeneilla haastatel-

luilla oman perheen lasten erimielisyyksiä pyrittiin joko puhumalla selvittämään tai niitä ei sallittu lasten välillä juuri lainkaan.

7.5 Lastenkodista lähtö ja itsenäistyminen

7.5.1 Ilman tukea maailmalle

Tarinoiden kertojista yksi oli lastenkodista lähtiessään 19-vuotias ja yksi vielä 15-vuotias. Loput olivat 16-vuotiaita. Se oli ikä, jolloin huostaanotto tuohon aikaan päättyi. Reinikaisen (2009, 84) mukaan monilla nuorilla on epävarmuutta ja pelkoja huostaanoton päättymisen lähestyessä ja itsenäiseen elämään valmistautuessa. Lastenkodista lähtö saattoi olla huostaanoton päättymiseen liittyvä tapahtuma, mutta myös riidan seurausta. Jotkut asuivat lähes koko lapsuutensa lastenkodissa, joten suuren lapsijoukon keskeltä oli yhtä-äkkiä vaikea lähteä elämään yksin.

H3: ”(o)linhan mää koko ikäni siellä asunu ni oli todella orpoo lähtee sitten johonkin ...boksiin yksin ihmetteleen ni.”

Erityisesti lastenkodista lähdön jälkeen joillain nuorilla oli vaikeuksia itsenäisen elämän aloittamisessa. Tarinan kertojien mukaan lastenkodissa ei neuvottu, millaisia arjen asioita nuori omilleen muuttaessaan tulee kohtaamaan ja miten hän niistä selviytyy.

H3: ”(e)nemmän kyllä neuvoja olis kaivannu siitä tietää, miten selviytyä normaalista jokapäiväisestä elämästä, että vähän oli ulkona kun lumiukko.”

Lastenkodin lapset oppivat tuen puuttuessa selviytymään erilaisista ja ikään nähden varsin haasteellisistakin tilanteista itsenäisesti. Nuoren piti itse hankkia asunto sekä kodinperustamiseen liittyvät tavarat ja tarvikkeet. Lastenkodin henkilökunta ei neuvonut, miten asunto pitäisi hankkia tai mitä tavaroita pitäisi hankkia. Nuorilla ei ollut myöskään rahaa ostaa tarvikkeita uuteen kotiin. Työpaikan etsiminen ja saanti olivat nuoren omista selviytymiskyvyistä riippuvaisia.

H4: ”(n)ehän rupes jo vihjaileen mulle, että olis korkea aika hakee työpaikkaa ja asunto... niin oli muuten joo... niin olishan niitten pitäny auttaa... siihen elämään kiinni...

työelämään ja vähän auttaa niinkun asunnon saamisessa ja sitten se kun sää todella lähdit sieltä rahattomana eikä ne ees kysyny mihin sää oot menny... et tämmöset näin niin.”

H1: ”(e)i tuettu mitenkä eikä keskusteltu asiasta... pieni vaatemytty annettiin mukaan.”

Yksi tarina poikkeaa edellä mainituista tarinoista. Kertoja kuvaa, että hän sai jatko-opiskelupaikan, jonka seurauksena hänelle lastenkodin kautta hankittiin opiskelija-asunto ja kalusteet.

H3: ”(s)iis kaikki oli järjestetty valmiiks ja vietiin suoraan opiskelijakämppään ja huonekalut kanssa.”

Lastenkodissa lasten arkeen kuului kertojien mukaan erilaisia kodinhoitoon liittyviä tehtäviä, esimerkiksi astioiden tiskaaminen ja oman huoneen siivoaminen. Eräälle kertojalle ruoanvalmistukseen ja kodinhoitoon liittyvien asioiden realisoituminen ensimmäisessä omassa kodissa aiheutti kuitenkin melkoisen elämänmuutoksen.

H1: ”(e)ttä herran jumala nyt sä joudutkin vääntään makkaramunakkaan kaikki tossa... siä oli tottunu että ruoka tuli määrättyinä kellonaikoina... jouduit joka tapauksessa itte kattoon että hei mun sukkani onkin likaset, ei siä ollu pesijää... housut piti kaikki vaatteet piti olla ehjiä, puhtaita... tietysti olihan se tavallaan semmonen omanlainen ja aikamoinenkin elämänmuutos.”

Nuoret joutuivat lähtemään lastenkodista yhtä lukuunottamatta ilman minkäänlaista taloudellista tukea. Tarinoista ilmenee, että ainoastaan yksi kunta oli kerännyt nuorelle itsenäistymisvaroja, jotka nuori sai käyttöönsä lähdettyään lastenkodista. Itsenäisen elämän aloittaminen oli hankalaa ilman rahaa, joten lastenkodilta olisi toivottu jonkinlaista tukea tämän asian hoitumiseksi.

H3: ”(t)ota rahaakin oli säästetty [sosiaalivirastossa] mukavasti ja oli pankkikirja, jossa oli vissiin koko lastenkotiajalta joka kuukausi joku pano, että siellä oli ihan muhkee summa.”

H4: ”(s)ynnyinpaikkakunta ja se... kaikki vaikutti siihen... että toinen kaupunki saatto myöntää [itsenäistymisvaroja], mutta toinen taas ei tuntenu koko... mut sen olis pitänyt sit sen lastenkodin tulla apuun... edes hyvänen aika antaa vaikka peitto matkaan että, mutta ei, ei mitään.”

H2: ”(e)mmä kyllä ainaka mitään niinku muista et mä olisin niinkun mitään taloudellista tai mitään saanu tai kukaan... mä vaan niinku pakkasin kamat.”

Tarinoista ilmenee, että nuoret lähtivät itsenäisesti lastenkodista ilman, että siihen olisi lastenkodin taholta evästetty. Reinikainen (2009, 88) tulkitsee, että aikuiset eivät pitäneet nuorisokodista lähteneiden kanssa yhteyttä ja se koettiin eräänlaisena hylkäämisenä erityisesti silloin, kun nuori jäi selviytymään yksin. Myös haastattelemieni henkilöiden lähdettyä lastenkodista kukaan työntekijöistä ei ottanut heihin yhteyttä ja kysynyt, mitä heille kuuluu.

H4: ”(l)astenkodin johtajana niin... haluaisin tietää mitä niille kuuluu, missä ne on... onko tuolta kukaan kysellyt perään, ei todellakaan.”

H5: ”(m)ut tosiaankaan niinkun lastenkodissakaan ei kukaan kuuna päivänä kyselly jälkeenpäin, et mitenkähän teillä on mahtanu mennä ja mitä kuuluu ja ei, ei mitään.”

Eräässä tarinassa kertojan ”tyhjän päälle” joutuminen vaikeutti hänen päivittäistä arkeaan erityisen paljon. Hänen opintonsa eivät edenneet ja lopulta ne keskeytyivät.

H3: ”(s)e tossa alussa jarruna oliko sitten kun lähti ja täysin tyhjän päälle joutu ja sen takia toi ... opiskelukin oli kun tervanjuontia... oli niinkun viikon kohokohta, että pääsi viikonloppuna baariin... pitkään meni siitä, kun oppi voittaan sen ujouden ja niinkun hoitaa hommat... Se on jarruttanu pirusti, että sanotaan just opiskelua ja kaikkee elämää että.”

Tuohon aikaan lastenkodista lähteneiden nykyisen lastensuojelulain (2007/417) velvoittamaa nuorten jälkihuoltoa ei ollut. Yhdessä tarinassa mainitaan, että kertojan lastenkotiaikainen tukihenkilö

piti häneen yhteyttä jossain määrin vielä huostaanoton päättymisen jälkeen. Tällä tuella oli erityisesti taloudellinen merkitys, mikä helpotti kertojan arjen sujumista.

H3: ”(s)itten muisti [vapaaehtoinen tukihenkilö] vielä lastenkodin jälkeenkin... tuli tuiki tärkeitä rahalahetyksiä jouluna ja tällai... samalla vähän ajanu sitä jälkihuoltoonkin, mikä tosiaan silloin puuttu.”

Kun eräs kertoja palasi aikuisena käymään lastenkodissa, hän antoi palautetta henkilökunnalle saamastaan riittämättömästä itsenäistymisen tuesta. Tyytymättömyys lastenkodista lähtemisen vaiheeseen tulee esiin myös muissa tarinoissa.

H1: ”(a)ikuisiässä kun olen nähny [henkilökuntaa] niin joskus on tullu kysyttyä... miks näin ja miks näin... eikö nyt olis pikkusen enempi.”

Nuorten valmiudet lähteä lastenkodista omilleen olivat puutteelliset, joten nuorten itsenäisen elämän aloittaminen oli joillain varsin työlästä. Lastenkotiaikana heidän itsenäistymistään ei tuettu ja koko lapsuus oli yhtä itsenäistä selviytymistä. Monet olisivat tarvinneet tukea lastenkodista lähdön jälkeisen itsenäisen elämän alkuvaiheeseen, mutta yhteiskunnan taholta sitä ei enää tapahtunut. Myös Laakso (2009, 192) toteaa, että suurin osa nuorisokodissa asuneista tytöistä olisi tarvinnut tukea sijoituksensa jälkeen. Timperi (1970, 122) tulkitsi vuonna 1970, että edistykselliset kunnat huolehtivat jälkihuoltovelvoitteestaan, joka vuoden 1936 lastensuojelulain (1936/52) mukaan tarkoitti lähinnä sitä, että sosiaalilautakunnan piti tarvittaessa huolehtia sijoituksesta lähteneiden lasten sopivan työn löytymisestä sekä tarvittavien vaatteiden ja mahdollisten fyysisiin rajoitteisiin liittyvien apuvälineiden saamisesta. Kyseistä lakia ja vuoden 1966 kuopattua lastensuojelulakiehdotusta kritisoitiin siitä, että ne eivät velvoittaneet kuntia riittävästi. Tarinoiden perusteella lain toteutuminen oli varsin kyseenalaista.

7.5.2 Lähdön jälkeiset vierailut lastenkodissa

Huostaanoton päättymisen ja lastenkodista lähtemisen jälkeen kaikki kertojat palasivat käymään lastenkodissa. Tarinan kertoja kuvaa, että hän piti lastenkodista lähtönsä jälkeen tiiviisti yhteyttä lastenkodissa asuviin sisaruksiinsa.

H4: ”(s)oittelin ja kävin kattomassa ja hain niitä kun mulla oli oma asunto ni hain niitä luokseni.”

Lastenkotiaikana lasten kesken muodostui ihmissuhteita ja elämä oli yhteisöllistä. Lastenkodista lähdön jälkeen haastatellut kävivät tapaamassa siellä kavereitaan. Jotkut jopa yöpyivät lastenkodissa, koska he asuivat eri paikkakunnalla. Lastenkoti oli yhdelle myös yöpymispaikka silloin, kun hän oli lomilla armeijasta.

H2: ”(j)oo kävin joo morjestamassa niitä kavereita. Mä asuin [toisella paikkakunnalla] ni sitten välillä yövyin siellä lastenkodissa muutaman yön... sitten tuli käytyä siellä lastenkodissa välillä, jopa yövyinkin välillä, kun mä olin armeijasta lomilla ni.”

Pitkään samaan lastenkotiin sijoitettuina olleille lastenkodista tuli koti. Lopullinen lastenkodista lähteminen tapahtui vähitellen. Lastenkodissa oli tiukat säännöt, joten sinne vuosien jälkeen palanneelle kertojalle syntynyt uusi kokemus oli vapauttava. Hänellä oli nyt itsenäinen elämä ja lastenkodin säännöt eivät enää häntä koskeneet.

H1: ”(j)oo kyllä palasin, ikää tullu lisää, mieli muuttunu, se oli kuitenkin koti, et mennääs kattoo että mitä siä, onko siä tuttuja enää ja tieteski kun sää et ollu siä enää niin sanottu hoidettavana ja siä sattuu oleen viä tuttua henkilökuntaa ni kyllähän ne otti vastaan sinne erilailla, kun se että kun sä olit siä lastenkotilaisena lapsena... oli se suhtautuminen oli niin paljon erilaisempaa ja olihan se, nyt voi sanoo että rinta rottingilla, jaa te ootte vielä täällä, mää en oookka, että terve mää saan poistua tosta silloin kun mää itte haluan ja... oli niinku se, että oma vapautensa siinä oli.”

Lastenkodissa oli paljon lapsia ja elämä yhteisöllistä. Siksi muutto yksin omaan talouteen toi mukanaan yksinäisyyden kokemuksen. Lisäksi rahattomana lähteminen aiheutti esimerkiksi, että ruokaa ei aina ollut. Omia ”siipiään kokeileva” nuori turvaa lapsuudenkotiinsa, kun rahat ovat vähissä. Eräs kertoja kuvaa tilannetta seuraavasti:

H3: ”(k)ävin sen jälkeen siellä useamman vuoden ajan ja alussa aika tiheeseenki ni... kävin alussa siellä lähes päivittäin ja siitä sitten pikkuhiljaa hiljeni, mutta ikinä ei sillai

kielletty ja ruokaa tarjottiin aina, kun meni ja ymmärrettävästi mää osasin ajottaakkin päivällisen kohdalle joo tosiaan ni, mutta pisteet siitä kyllä että sain käydä siellä.”

Kun haastatellut lähtivät lastenkodista, osalla heistä ei ollut sellaisia läheisiä, joihin he olisivat tilapäistä apua tarvitessaan tukeutuneet. Eräs kertoja käytti lastenkotia oman lapsensa hoitopaikkana tämän ollessa sairaana, jotta pääsi itse töihin.

H4: ”(k)yllä mä sillä menin, kun oma poika oli pieni ja kipee ni mähän vein sen sinne joskus hoitoon, että mä pääsin töihin.”

Lastenkoti oli monille entisille lastenkodissa asuneille koti, koska jotkut heistä olivat eläneet siellä lähes koko lapsuutensa ajan. Lastenkodissa lapset saivat lämpöisen ruoan, majoituksen ja kavereita, mutta aikuisten huolenpito ja tuki eivät olleet riittäviä. Yhteydenpitoa sukulaisiin ei myöskään kovin hyvin lastenkodin taholta tuettu, joten lastenkodissa syntyneet ystävyys-suhteet muodostivat joillekin haastatelluille tärkeän sosiaalisen verkoston. Irtautuminen tutusta ympäristöstä sekä tutuista lapsista ja aikuisista tapahtui vähitellen. Periaatteessa lastenkotiin ei voinut enää palata, mutta monet tekijät, esimerkiksi yksinäisyys, taloudelliset ongelmat, lastenkodin kaverit tai lastenhoitajan tarve, vaikuttivat siihen, että he kävivät siellä vielä lähtönsä jälkeen, joku jopa useita vuosia. Henkilökunta suhtautui käynteihin suvaitsevasti. Reinikainen (2009) tulkitsee, että ne nuorisokodissa asuneet, jotka kokivat kuuluneensa yhteisöön ja olleensa hyväksytyjä, kokivat myös sijoituksensa päättymisen jälkeen olleensa tervetulleita vierailemaan siellä. Negatiivisesti asumisensa kokeneet eivät jääneet kaipaamaan nuorisokotia ja siellä olevia ihmisiä. (Reinikainen 2009, 159.)

Kotoaan maailmalle lähteneet nuoret pitävät tavallisesti yhteyttä lapsuudenkodissa asuviin vanhempiinsa ja sisaruksiinsa. Lastenkotilapsille lastenkoti toimi vastaavanlaisena paikkana, ikään kuin lapsuudenkodin korvikkeena. Mahdollisuus käydä lastenkodissa auttoi osaltaan nuoria selviytymään itsenäisen elämän alkuvaiheessa aikana, jolloin yhteiskunnan järjestämää nykyisen lastensuojelulain (2007/417) velvoittamaa nuorten jälkihuoltoa ei vielä ollut.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksessani etsin lastenkodissa 1960 - 70-luvuilla sijoitettuina olleiden henkilöiden lastenkoti-arjen kokemusten merkityksiä ja miten nämä merkityksen saaneet kokemukset ovat siirtyneet osaksi heidän aikuisuuden arkeaan. Tutkimustulosteni mukaan ne sijoittuvat sijoituksen päättymisen jälkeiseen vaiheeseen ja omaan vanhemmuuteen, lastenkodin kaverisuhteisiin ja sukulaissuhteisiin sekä itseä koskevan huostaanottoon ja sijaishuoltoon liittyvän tiedon saantiin.

Tarinan kertojat eivät tavanneet asioistaan vastannutta työntekijää sijoituksensa aikana. Heille ei myöskään kerrottu sijoitukseen johtaneen huostaanoton syitä eikä muita sijoitusaikaan liittyviä asioita. Sinkkonen (2001, 52) kirjoittaa, että lapsi tulkitsee todellisuutta toiveiden, pelkojen ja mielikuvien avulla. Lapsen kehityksen kannalta lasta koskevista vaikeista asioista lapselle kertominen lapsen ymmärtämällä kielellä on tärkeätä, jotta lapsen itse muodostamat mielikuvat asioista eivät aiheuta esteitä hänen kehitykselleen. Aikuisena jotkut lastenkodissa asuneet etsivät itseään koskevia tietoja sosiaaliviraston arkistoista. Tuohon aikaan asiakirjoissa merkintöjä oli varsin niukasti, joten itseä askarruttaviin kysymyksiin ei välttämättä saanut vastauksia. Jotta ihminen ymmärtää paremmin itseään ja omaa elämäänsä, hän tarvitsee tietoisuuden omista sukujuuristaan sekä tietoa lapsuuteen ja sijoitukseen liittyvistä asioista.

Kertojilla on yhä ystävinään entisiä lastenkotikavereita. Lastenkodissa asuneiden lasten kesken ollut vahva yhteisöllisyys ja varsin pitkäaikaiset sijoitukset vaikuttivat osaltaan siihen, että lastenkotikavereiden kesken syntyi pysyviä ystävyys-suhteita, jotka ovat kestäneet läpi elämän. Törrönen (1999, 19) kirjoittaa, että lapset rakentavat lastenkodissa arkeaan muun muassa osallisuuden ja ihmissuhteiden avulla. Lastenkodissa syntyneet ja aikuisuuteen siirtyneet lasten väliset ystävyys-suhteet toimivat tarvittaessa myös vertaistukena. Niissä on piirteitä myös sisarussuhteiden kaltaisista suhteista, joissa yhdistyvät yhdessä eletty lapsuus ja yhdessä jaettu aikuisuus. Nykyään eri paikkakunnilla asuviin lastenkotikavereihin on helppo pitää yhteyttä myös sosiaalisen median avulla.

Joidenkin kertojien sisarukset oli sijoitettu samaan lastenkotiin, mutta jotkut eivät edes tienneet sisarustensa olemassaolosta ennen kuin aikuisina. Lastenkodissa olleiden ja vanhempien luona asuneiden sisarusten kanssa yhteydenpito aikuisena on luontevaa, koska yhteydenpito sisarusten välillä

säilyi lapsuudessa. Siksi sisarussuhteiden pysyvyys pitäisi turvata lastenkotisijoituksen aikana. Sisarussuhteiden rakentaminen aikuisuudessa on työlästä. Tällöin suhteesta puuttuu tärkeä yhteinen vaihe eli yhdessä eletty lapsuus ja sen muodostamat kokemukset. Siten aikuisuudessa muodostunut sisarussuhde on jollain tavoin hauras ehkä jopa vieras. Kuitenkin sen pitäisi olla yksi tärkeimmistä ja pitkäkestoisimmista ihmissuhteista.

Lasten sukulaissuhteiden ylläpitäminen oli tuohon aikaan varsin vähäistä. Se oli kuitenkin suotavaa. Timperin (1970, 70) mukaan omaisiaan tapasi harvoin tai ei lainkaan noin 60 prosenttia lapsista. Tutkimukseni kertojien kokemukset sukulaaisyhteydenpidosta olivat vaihtelevia. Jotkut pitivät yhteyttä sukulaisiinsa sijoituksen aikana, mutta toisilla suhteita ei ollut juuri lainkaan. Myös Reinikainen (2009, 191) tulkitsee, että monilla nuorisokodissa asuneilla nuorilla ei ollut tukenaan läheisiä. Sukulaissuhteiden ylläpitäminen sijaishuollon aikana ja niiden jatkuminen sen jälkeen ovat tärkeitä ihmissuhteita lastenkodista lähtevälle nuorelle. Sukulaisten vähäinen tai olematon tapaaminen lapsuusaikana vaikuttaa sukulaissuhteisiin myös aikuisuudessa. Mikäli suhteita ei ole ylläpidetty lapsuudessa, aikuisena niiden luominen voi jäädä vähäiseksi. Lapsena muodostuneet sukulaissuhteet vahvistavat tunnetta kuulumisesta sukuun, yhteisöön. Sen sijaan niiden puuttuminen tai vähäiseksi jäänyt suhde voivat aiheuttaa juurettomuutta, tunteen ulkopuolisuudesta.

Kertojien merkityksiä saaneet kokemukset lastenkotiajalta näyttäytyvät heidän vanhemmuudessaan monin tavoin. Joillekin on erityisen tärkeätä, että omat lapset eivät joudu kokemaan samaa kuin he itse ovat kokeneet eli kokemusta lastenkodissa asumisesta. Siksi onnistuminen omien lasten kasvatuksessa on keskeistä. Kuitenkin hyvä kokemus omasta sijoituksesta voi merkitä myönteistä suhtautumista sosiaalityöhön tilanteessa, jossa henkilö tarvitsee tukea omien lastensa kasvatukseen.

Kun sosiaalityön kentällä puhutaan ylisukupolvisuudesta, on syytä tunnistaa, että monet lastenkodissa asuneet selviytyvät elämässään hyvin eikä heidän lapsensa tule käyttämään lastensuojelun palveluja. Mikäli niin kuitenkin tapahtuu, taustalla voi olla aikuisuudessa syntyneitä vaikeita asioita, joiden tapahtumiseen itse ei ole voinut vaikuttaa. Siksi lastensuojelun asiakkuuteen johtaneita syitä on vaikea yksiviivaisesti selittää asiakkaiden omalla lastenkotitaustalla. Myös Bardy (1989, 9) tulkitsee, että lastensuojelun merkitystä on vaikea erottaa muista elämään vaikuttavista tekijöistä.

Lapsi tarvitsee turvalliset rajat kasvaessaan ja kehittyessään kohti yhteiskuntakelpoista kansalaista. Lastenkodin säännöllinen päivärytmi, säännöt ja sääntöjen rikkomisesta seuranneet rangaistukset ovat niitä rajoja, joita lastenkodissa asuneille 1960 - 70-luvuilla lapsille asetettiin. Lastenkodin säännöillä on merkityksensä tarinoiden kertojien omien lasten rajojen asettamisessa ja siten osana heidän lastenkasvatustaan. Kertojien mukaan säännöissä oli niin kohtuullisuutta kuin kohtuutto-muuttakin, joten niitä sovelletaan omien lasten arjessa. Omien lasten kasvatukseen ovat siirtyneet esimerkiksi kotiintuloajat ja viikkorahakäytäntö. Myös lastenkodista syntyneet positiiviset muistot, kuten juhlapyhien vietto, siirtyivät osaksi oman perheen elämää. Sen sijaan oman lapsuuden puut-teet halutaan korvata omille lapsille. Kun esimerkiksi itsellä ei ollut mahdollisuuksia harrastaa eri-laisia asioita, omat lapset ovat sen mahdollisuuden saaneet.

Tuohon aikaan ei ollut mieshoitajia. Murrosiässä pojat eivät pystyneet puhumaan mieheksi kasva-miseen liittyvistä asioistaan naishoitajien kanssa. Heillä ei ollut myöskään mallia siitä, miten miehet arjessa toimivat. Miehenmallin puuttuminen voi aiheuttaa haasteita isäksi oppimisessa. Se saattaa aiheuttaa myös syyllisyyden tunteita ja riittämättömyyden kokemuksia siitä, ettei ole osannut olla sellainen isä kuin olisi halunnut.

Kulttuurisille luokittelujärjestelmille on tavallista, että ne yksinkertaistavat eron ja muodostavat ihmiskuvia, jotka ovat stereotyyppisiä. Niihin liitetään myös leimaavia piirteitä, jolloin kategoriassa olevasta ihmisestä tulee erilainen suhteessa tavalliseen ja sen seurauksena ihmisen identiteetti lei-mautuu. (Juhila 2004, 25.) Lastenkodissa asuminen aiheutti joillekin häpeän tunteita ja leimautu-mista, mutta toisille taas ei. Niihin, joihin kohdistui ympäristön tai opettajan tai muulta taholta lei-maamista, kokivat häpeää lastenkodissa asumisestaan. Eronen (2012, 94) tulkitsee, että sijoitettui-na olleiden häpeän tunne syntyi ajan perhesalaisuuksista ja moraalikäsityksistä. Kun sijoitettu lapsi joutuu kerta toisensa jälkeen selittämään omaa asumistaan lastenkodissa, hänen leimattu identiteet-tinsä vahvistuu. Pahimmillaan se aiheuttaa identiteettiä tuhoavaa häpeää, jota hän kantaa jollain tasolla jopa läpi elämänsä. Jahnukainen ja ym. (2006, 40 - 43) kirjoittavat koulukodissa asuneiden leimautumisesta, jolla oli vaikutuksia heidän elämäänsä vielä sijoituksen päättymisen jälkeenkin. Jotkut haastattelemani henkilöt kertovat lapsuudestaan vain omille perheenjäsenilleen ja lähimmille ystävilleen, mutta muille siitä ei välttämättä haluta kertoa. Häpeän tunteista oli joko päästy nuorena aikuisena eroon tai ne vaikuttavat yhä jollain tavoin kertojan elämässä. Ne, jotka eivät kokeneet

lastenkotiasumisestaan häpeää, ovat avoimesti kertoneet asuinpaikastaan eivätkä koe sen jarruttaneen elämäänsä.

Erosen (2012, 94) tutkimuksesta ilmenee, että lastenkodissa asuneilla on kokemuksia lastenkodin epäoikeudenmukaisuudesta ja hoivan puutteista. Ne tulevat esiin myös tässä tutkimuksessa. Kertojilla on lastenkotiajalta kokemuksia epäoikeudenmukaisuudesta ja joillain myös väkivallasta. Kertojien kokemukset syntyivät lastenkodin joistakin epäoikeudenmukaisista säännöistä ja rangaistuksista tai epäoikeudenmukaisuus ja väkivalta olivat toisten lasten tai lastenkodin johtajan taholta tapahtuvaa. Hoitajien osalta, jotka pääasiallisesti olivat naisia, väkivaltaista käytöstä ei tullut esiin. Epäoikeudenmukaisina koetut säännöt ja rangaistukset sekä niiden soveltaminen merkitsevät, että kertojat pyrkivät omien lastensa kasvatuksessa oikeudenmukaisuuteen.

Kertojat tulkitsivat, että joillain lapsilla oli käyttäytymishäiriöitä ja kyseiset lapset kiusasivat toisia lapsia. Näiden lasten sijoituspaikan oikeellisuutta myös arvosteltiin. Sijoituspaikan valinnalla on merkitystä niin sijoitettavan lapsen elämään kuin lastenkodissa jo entuudestaan asuneiden lasten elämäänsäkin. Kun uusi lapsi tulee ryhmään, se vaikuttaa koko ryhmän dynamiikkaan. Oireilevat lapset voivat siten vaikuttaa huonolla käytöksellään muiden lasten hyvinvointia heikentävästi. Lapsen omakohtainen kokemus aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen toistuvan epäoikeudenmukaisuuden ja kiusaamisen kohteena olemisesta voi merkitä, että hän karsii aikuisena omilta lapsiltaan kaikenlaisen keskinäisen nahistelun. Siten itseen kohdistuvan vääryyden kokeminen voi kääntyä omien lasten kasvatuksessa äärimmäisyydestä toiseen. Tässä tapauksessa epäoikeudenmukaisuutta ja väkivaltaa kokenut ei hyväksynyt riitatilanteita omien lastensa välillä.

Tarinoista löytyy myös kokemus lastenkodin väkivaltaisesta miesjohtajasta. Lastenkodin johtajan taholta koettu epäoikeudenmukaisuus ja väkivalta voi aiheuttaa sitä kokemaan joutuneessa lapsessa itsensä syyllistämistä. Tällöin vika olisi lapsessa itsessään eikä häntä hoitaneen aikuisen toiminnassa. Aikuinen käyttää valtaa lasta kohtaan. Se, miten hän sitä käyttää, vaikuttaa lapsen kokemukseen itsestä. Laakson (2009, 229 - 259) mukaan lastenkodin ilmapiirillä, säännöillä ja rutiineilla, työntekijän toimintatavoilla ja lastenkodin ihmissuhteilla on merkitystä siihen, millaiseksi lapsi itsensä ymmärtää, miten hän minuuttaan rakentaa ja millaisilla kokemuksilla hän elämäänsä jatkaa. Väki-valtakokemukset jättävät merkityksensä myös aikuisuuden arkeen. Johtajan taholta väkivaltaa ko-

keneen kertojan lastenkasvatukseen kokemus on vaikuttanut käänteisesti siten, että hän ei hyväksy väkivallan käyttöä, vaan tilanteet pyritään sovittelemaan keskustelemalla.

Lastenkoti oli kertojille turvallinen paikka, koska sieltä sai lämpöisen aterian ja yösijan. Säännöllisen päivärytmin vuoksi myös koulunkäynti onnistui. Joitain hoitajia pidettiin mukavina ja toisia taas päällepäsmäreinä. Aikuisen tukea ei kuitenkaan saanut, joten lasten arki oli itsenäistä selviytymistä. Reinikainen (2009, 55) kirjoittaa, että vaikka suhteet lapsen ja aikuisen välillä olisivat myönteiset, lapsi ei turvaudu tähän emotionaalisesti. Aikuisten riittämätön itsenäistymisen tuki voi altistaa nuoren syrjäytymiselle. Myös Lämsä (2009, 49) kirjoittaa, että kasvuolosuhteiden puutteet sekä aikuisen riittämätön tuki ja huolenpito altistavat lapset ja nuoret syrjäytymiselle. Tuohon aikaan lastenkodissa oli noin 25 lasta ja kahdesta kolmeen työvuoressa olevaa työntekijää. Työntekijöiden ammatillinen pätevyys oli myös varsin eritasoista (Timperi 1970, 44). Lapset olivat 0 - 16 -vuotiaita, jolloin eri ikävaiheissa olleiden lasten huolenpidon tarpeet olivat hyvin erilaisia. Nämä selittävät osittain sitä, miksi lapsi ei saanut lastenkodissa riittävästi henkilökohtaista tukea aikuiselta.

Nuoren itsenäisen elämän alkuvaihetta ei turvattu minkäänlaisin tukimuodoin. Lapsen ja nuoren saama vähäisen tuen määrä merkitsi, että nuorten itsenäisen elämän aloittaminen oli varsin työlästä. Myös Reinikaisen (2009, 16, 190 - 912) mukaan monen nuorisokodista lähteneen itsenäisen elämän alkuvaihe oli hankala ja siihen sisältyi yksinäisyyttä, levottomuutta ja epävarmuutta. Lämsä (2009, 50) kirjoittaa, että nuoren läheisten ihmisten oikea-aikainen rohkaisu on ratkaisevassa asemassa nuoren selviytymisessä haasteellisesta tilanteesta. Pahimmassa tapauksessa tuen puute aiheutti itsenäisesti asumaan muuttaneelle nuorelle koulunkäyntiongelmia, jopa opintojen keskeytymisen. Myös taloudellisen tuen puute toi haasteita nuoren aloittaessa itsenäistä elämää. Lasten itsenäistymisvarojen kartuttamisessa 1960 - 70-luvuilla oli kuntakohtaisia eroja. Huostaanoton päättymisen jälkeen itsenäistymisvaroja sai viidestä haastattelemastani henkilöstä vain yksi. Tutkimukseni ajanjaksoilla nykyisen lastensuojelulain (2007/417) velvoittamaa nuorten jälkihuoltoa ei vielä ollut.

Nuoren lapsuudenkodista itsenäiseen asumiseen lähteminen on irtautumista lapsuuden juurista ja siitä turvallisuudesta, joka sinä aikana on syntynyt. Nuori voi lapsuudenkodissaan käydä tapaamassa läheisiään ja hakea sieltä tukea oman elämänsä tilanteisiin. Lastenkotiaikana lapsen läheisverkoston rakentumiseen ei kiinnitetty riittävästi huomiota. Siksi monilla nuorilla ei ollut lastenkodista lähtiessään läheisiä, joihin he olisivat apua tarvitessaan voineet tukeutua. Siten nuoret jäivät lasten-

kodista lähtönsä jälkeen oman onnensa varaan. Kuitenkin he vierailivat lastenkodissa sieltä lähtönsä jälkeen ja henkilökunta suhtautui siihen suopeasti. Sijoitusaikana joillekin lastenkodista tuli koti, koska sijoitus kesti useita vuosia, joillain lähes koko lapsuuden. Siten lastenkoti korvasi monin tavoin perinteistä lapsuudenkotiä, jota tarinan kertojilla itsellään ei ollut. Se oli paikka, johon nuori saattoi lastenkodista lähdön jälkeen turvautua sosiaalisissa suhteissaan, yksinäisyyden tunteessaan tai muussa tuen tarpeessaan. Se korvasi jollain tavoin mummolaa, johon sai viedä oman lapsensa hoitoon, käydä syömässä ja yöpyä.

Lapsille ja nuorille muodostuu sijoituksen aikana kokemuksia lastenkodin arjesta, sen toiminnoista ja sosiaalisista suhteista. Näiden kokemusten seurauksina syntyy erilaisia merkityksiä, jotka seuraavat sijoitettuna olleen nuoren aikuisuuden arjessa läpi elämän. Aikuisiän arjessa vaikuttavat sekä kokemusten positiiviset että negatiiviset merkitykset. Se, mitä kokemuksia lapselle lastenkotisijoituksen aikana muodostuu ja miten nämä kokemukset seuraavat mukana aikuisuuden arkeen, riippuu osittain lastenkodin toiminnasta. Siitä, miten hyvin siellä noudatetaan sille määriteltyä perustehtävää lapsen hoidosta ja huolenpidosta. Työn tavoitteellinen tekeminen sekä henkilöstön sitoutuminen, ammattitaito ja hyvinvointi ovat keskeisessä asemassa lapsen hyvinvoinnin kannalta. Tärkeätä on myös sisarus- ja sukulaissuhteiden sekä muun läheisverkoston rakentaminen lapsen ja nuoren tukiverkostoksi. Läheisverkosto joko onnistuneena kannattelee lasta lastenkotiaikana ja aikuisuudessa tai olemattomana se jättää tämän selviytymään elämässään yksin.

Sosiaalityön tekemän sijoituksen oikea-aikaisuus ja oikeapaikkaisuus ovat keskeisiä, mutta haasteellisia tekijöitä. Jo 1960-luvulla aiheeseen kiinnitettiin huomiota. Salon (1967) mukaan huostaanottoa valmisteltaessa pitäisi kiinnittää huomiota siihen, että sijoituspaikka on oikea ja lopullinen. Myöhemmät sijaishuoltopaikkojen muutokset voivat aiheuttaa lapselle ongelmia aikuisuudessa. Sijoitusta tehtäessä tulee huomioida myös lapsen yksilölliset tarpeet. (Salo 1967, 87.) Myös sisarusket pitäisi sijoittaa samaan paikkaan, jotta heidän kiintyminen toisiinsa voidaan mahdollistaa ja säilyttää niin lapsuudessa kuin edelleen aikuisuudessakin. Myös Rannikko (2009, 53) toteaa, että lapsena rakentunut kiintymykseen perustuva tiivis sisarusuhde kestää useimmiten läpi elämän. Sillä, miten onnistunut sosiaalityön tekemä sijoitus on, vaikuttaa sijoitettuna olleiden elämässä erilaisin merkityksin läpi elämän.

Lastensuojelulakia on kehitetty viimeisten vuosikymmenten aikana valtavasti. Tutkimuksessani esiin tulleita ongelmakohtia on pyritty sen avulla korjaamaan. Kaikkialla laki ei kuitenkaan toteudu sen tarkoittamalla tavalla. Sen lisäksi tällä hetkellä lastensuojelun määrärahoja leikataan kunnissa runsaskätisesti. Ylhäältä alas tulevat määräykset esimerkiksi joidenkin lastensuojelulain (2007/417) määrittelemien toimenpiteiden rajoittamisesta tai ostopalveluiden käytön vähentämisestä aiheuttavat paineita sosiaalityöntekijälle tämän pyrkien eettisesti kestävään ja asiakkaan arkea tukevaan työskentelyyn ja päätöksentekoon. Toteutuuko lastensuojelulain (2007/417) tarkoittama henki, kun esimerkiksi nuorelle perustellaan, että hän ei saa haluamaansa jälkihuoltoa kunnan säästötoimenpiteistä johtuen ja hänelle tarjotaan sellaista palvelua, joka ei sisällöltään täytä nuoren tarpeita? Onko tarkoitus, että nuori ei käyttäisikään palvelua, johon hänellä on oikeus aina 21-vuotiaaksi asti? Nähtäväksi jää, että johtavatko säästötoimet siihen, että jatkossakin saamme vastaavanlaisia kokemusten merkityksiä kuin mitä tämä tutkimus esimerkiksi nuorten lastenkodista lähtemisen jälkeiseltä ajalta tuottaa.

Kuntien säästötoimenpiteistä puhuttiin myös 1960 - 70-luvuilla. Timperi (1970, 122) kirjoittaa, että monet kunnat hoitivat nuorten lastenkodista lähdön vaiheen hyvin, mutta joidenkin tapauksessa kunnan säästötoimenpiteistä johtuen lastensuojelulain (1936/52) velvoitus juuri ja juuri täyttyi. Yhteiskunnallisessa keskustelussa 1960-luvun lopulla kritisoiin vahvasti sitä, että laki ei ole riittävästi kuntia velvoittava. Timperi (1970, 122) jatkaa, että huonosti hoidetuissa tapauksissa saattaa käydä niin, että vuosien lastenkodissa lapsen kanssa tehty työ murenee ja koituu sosiaalilautakunnan maksettavaksi jossain toisessa muodossa. Ajattelu sopii hyvin myös tähän päivään. Lastenkotityö on korjaavaa, pitkäjänteistä työskentelyä. Keskeistä on, että lapsen tukitoimet sijoituksen jälkeen, on sitten kysymys kotiin palaamisesta tai itsenäiseen elämään lähtemisestä, ovat riittävät, jotta työskentelyllä saavutetut tulokset eivät mene hukkaan ja koidu uudelleen muodossa tai toisessa yhteiskunnan maksettaviksi.

Lastensuojelun sosiaalityön pitäisi puuttua perheiden tilanteisiin riittävän ajoissa ja tehokkaasti, jotta lapsen ongelmat eivät johda niin vaikeiksi, että niiden korjaaminen lastenkodissa kestää jopa vuosia tai niitä ei edes saada korjattua sijoituksen aikana eli lapsen ollessa alle 18-vuotias. Aiheesta keskusteltiin jo 1960-luvulla. Salo (1967, 88) kirjoitti, että sosiaalihuollon pitäisi määrätietoisesti pyrkiä ennalta ehkäisemään lapsen elämäntilanteen kärjistymistä siihen, että hänelle syntyy vaikeita ja korjaamattomissa olevia vahinkoja.

Tutkimukseni aineistona on viisi erilaista selviytymistarinaa. Erityisen mielenkiintoista tarinoissa on, että lapsuuden vahva yhteisöllisyys lasten välillä on muodostanut niiltä ajoilta pysyviä ihmissuhteita aikuisuuteen. Ongelmallista sen sijaan on, että mikäli sisarukset eivät olleet sijoitettuina samassa lastenkodissa, sisarussuhteita ei ylläpidetty. Joissain tapauksissa muiden sisarusten olemassa olemisesta ei edes kerrottu. Lapsuuden aikana huonosti hoidetuilla sisarussuhteilla on haasteellisia vaikutuksia läpi elämän. Tässä tutkielmassa sijaishuollossa olleiden sisarussuhteiden merkityksiä on käsitelty hieman, mutta se olisi sellaisenaan mielenkiintoinen tutkimusaihe, koska sosiaalityön kentällä sisaruksia sijoitetaan yhä eri sijaishuoltopaikkoihin. Olen havainnut myös tapauksia, joissa eri sijaishuoltopaikoissa olevien sisarusten välinen yhteydenpito on varsin kyseenalaista, jopa olematonta, vaikka lastensuojelulaki (2007/417) siihen velvoittaa. Se, miten yhteydenpito toteutuu, riippuu paljolti sosiaalityöntekijästä. Siitä, miten hän itse toimii ja miten hän velvoittaa sijaishuoltopaikan yhteydenpitoon. Ongelmallisena koen myös sijaisperheiden roolin. Onko heillä riittävää ammattitaitoa ja intressiä järjestää sisarusten välisiä tapaamisia sekä velvoitetaanko siihen edes? Sisarussuhteiden ylläpito voi monesta syystä olla haasteellinen tehtävä, mutta silti siihen pitäisi tehokkaammin pyrkiä.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Banks, Sarah (2001) Ethics and Values in Social Work. Second Edition. Palgrave.

Bardy, Marjatta (1989) Uhkat, uhrit ja arjen sankarit, Lastensuojelu tutkimuksen valossa. Sosiaalihallituksen julkaisuja 2. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 9.

Daniel, Brigid (2008) The concept of resilience, Messages for residential child care. Teoksessa Andrew Kendrick (toim.) Residential child care, Prospects and Challenges. Research highlights in social work 47. Jessica Kingsley Publishers. London and Philadelphia, 60 - 75.

Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa - Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, yhteiskunta ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2005) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Felski, Rita (2000) The Invention of Everyday Life. New Formations. Cool Moves, a Journal of Culture/Theory/Politics 39, 15 - 31.

Gilbert, Neil & Parton, Nigel & Skivenes, Marit (eds) (2011) Child Protection Systems. International Trends and Orientations. New York: Oxford University Press.

Goldstein, Joseph & Freud, Anna & Solnit, Albert J. (1980) Before the Best Interests of the Child. London: Burnett Books Limited.

Goldstein, Joseph & Freud, Anna & Solnit, Albert J. (1980) *Beyond the Best Interests of the Child*. London: Burnett Books Limited.

Heikkinen, Hannu L. T. (2010) *Narratiivinen tutkimus - todellisuus kertomuksena. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Juva: WS Bookwell Oy, 143 - 159.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2012) *Tutki ja kirjoita*. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Hänninen, Vilma (2010) *Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä*. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Juva: WS Bookwell Oy, 160 - 178.

Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Kitinoja, Manu & Pösö, Tarja (2006) *Ongelmia ja mahdollisuuksia -koulukotioppilaan uran moniaineistoinen tarkastelu*. Nuorisotutkimus 24 (2), 32 - 45.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Eeva (2003) *Arjen kyseenalaisuus*. Naistutkimus. Suomen naistutkimusseuran julkaisuja 1, 4 - 17.

Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.

Juhila, Kirsi (2004) *Leimattu identiteetti ja vastapuhe*. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 20 - 32.

Kaasila, Raimo (2008) *Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä*. Teoksessa Raimo Kaasila & Raimo Rajala & Kari E. Nurmi (toim.) *Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 41 - 67.

Keso, Heidi (1999) Suomalaisen lentokoneeteollisuuden sankarit ja konkarit, osaamisen diskursiivinen rakentuminen. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitos.

Komiteamietinnöt:

1973:86 Perheiden ja alaikäisten sosiaalihuollon järjestäminen.

1977:37 Lasten ja nuorten sosiaalihuoltotoimikunnan mietintö.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Monipolvinen hyvinvointi, Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 46, 153 - 167.

Laakso, Riitta (2009) Arjen rutiinit ja yllätykset - etnografia lastenkotityöstä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Laine, Timo (2010) Miten kokemusta voidaan tulkita? fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: WS Bookwell Oy, 28 - 45.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2008) Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämänkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Raimo Kaasila & Raimo Rajala & Kari E. Nurmi (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 106 - 151.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 8.4.1983/361.

Lammenranta, Markus (ei vuosilukua) Merkitysteoriat. Luentomateriaali. Helsingin yliopisto. Viitattu 14.8.2014. <https://matskut.helsinki.fi>

Lastensuojelulaki 17.1.1936/52 Suomen asetuskokoelma, Helsinki 1937.

Lastensuojelulaki 17.1.1936/52 Suomen laki II, 1982. Suomen lakimiesliitto. Helsinki: Suomen lakimiesliiton kustannus Oy.

Lastensuojelulaki 3.8.1983/683.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun keskusliitto (1977) Lastensuojelun kehittäminen -ongelmia ja kannanottoja. Lastensuojelun keskusliiton julkaisu no 51. Mikkeli: Oy Länsi-Savon offsetpaino.

Lindfors, Eila (2011) Hyvä arki lasten ja nuorten arvioimana. Teoksessa Päivi Marjanen & Eila Lindfors (toim.). Lapsen ja nuoren hyvä arki. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 41. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lämsä, Anna-Liisa (2009) Läheisten tuki ehkäisee syrjäytymistä. Nuorisotutkimus 27 (2). Kiintymys ja läheisyys, 48 - 50.

Matela, Kari (2013), YTL ja koulukoti Pohjolakodin johtaja. Ääni kaltoin kohdelluille. Talentia, 30 päivää -lehti lastensuojelun ammattilaisille 2, 22 - 25.

Mäkelä, Klaus (1967) Pakkoauttajat. Teoksessa Lars D. Eriksson (toim.) Pakkoauttajat. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Pasanen, Timo (2001) Lastenkodin asiakaskunta. Psykiatrinen tutkimus lastenkotilasten kehityksellisistä riski- ja suojaavista tekijöistä, oirehdinnasta sekä hoidontarpeesta. Lasten psykiatria, Turun yliopisto. Turun yliopiston julkaisuja. Turku: Painosalama Oy.

Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva (1987) Suomen lastensuojelun historia. Lastensuojelun keskusliitto. Kouvola: Kouvolan kirjapaino.

Päivähoitolaki 19.1.1973/36.

Pösö, Tarja (2012) Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. Teoksessa Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaranieniemi (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 75 - 97.

Rannikko, Ulla (2009) Yhteinen ja erillinen lapsuus. Nuorisotutkimus 27 (2). Kiintymys ja läheisyys, 51 - 54.

Reinikainen, Sarianna (2009) Nuorisokodista maailmalle, kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki: Yliopistopaino.

Saastamoinen, Kati (2008) Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edit Prima Oy.

Salmi, Minna (2004) Arkielämä kokoaa yhteen työn ja perheen. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Salo, Reino (1967) Sosiaalihuollon tutkimukset. Johdatus sosiaalihuollon ongelmiin nykytutkimuksen valossa. Sosiaalihuollon keskusliiton pienten julkaisujen sarja n:o 5. Vaasa: Vaasa oy:n kirjapaino.

Salo, Reino (1981) Sosiaalihuolto. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

Sinkkonen, Jari (2001) Lapsen puolesta. Juva: WS Bookwell Oy.

Sinko, Päivi (2004) Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Oppimateriaaleja 127. Yliopistopaino.

Sirén, Pirkko (1967) Ei kotia ei koulua. Teoksessa Lars D. Eriksson (toim.) Pakkoauttajat. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013) Epäkohdat ja kaltoinkohtelu lastensuojelun sijaishuollossa 1930 ja 80 -lukujen välisellä ajanjaksolla. Selvitystyön suunnitelma. Viitattu 13.9.2014.http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=40880&name=DLFE-26806.pdf

Suomen UNICEF-yhdistys ry (1990) Yleissopimus lapsen oikeuksista. Hyväksytty 20.11.1989 YK:n yleiskokouksessa.

Timperi, Hannu (1970) Lastenkoti - tehtävän ja toiminnan tarkastelua. Lastensuojelun keskusliiton julkaisu no 45. Helsinki: Keskuskirjapaino.

Törrönen, Maritta (1999) Lasten arki laitoksessa - Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: Yliopistopaino.

Törrönen, Maritta (1999) Lasten arki laitoksessa - Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Väitöstiivistelmä. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos. Viitattu 25.10.2013.
<http://www.notes.helsinki.fi/>

Törrönen, Maritta (1999) ”Tää on meidän koti” -lasten tila ja paikka lastenkodissa ja sairaalassa. Nuorisotutkimus, Lapsuus ja vanhemmuus 4/1999, 10 - 17.

Ukkonen, Taina (2006) Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää & Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) Muistitietotutkimus, Metodologisia kysymyksiä. Suomen Kirjallisuuden Seura. Helsinki: Hakapaino Oy. Tietoliipas 214, 175 - 198.

Vikman, Timo (1989) Lastenkoti - näin sen näen. Lastensuojelun keskusliitto. Lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisuja 2. Helsinki.

Vilén, Marika & Vihunen, Riitta & Vartiainen, Jari & Sivén, Tuula & Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli (2006) Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Watkins, Peter (2009) Mental Health Practice, a guide to compassionate care. Elsevier Limited.

LIITE 1**TUTKIMUSLUPA**

Marjo Aittokallio on Tampereen yliopiston opiskelija ja hän suorittaa sosiaalityön maisteriopintoja. Hänen opintoihinsa liittyvän pro gradu -tutkielman aihe on 1960 - 70-luvuilla lastenkodissa asuneiden kokemusten merkitykset aikuisiän arjessa. Tutkimusmenetelmänä käytetään narratiivista haastattelua, jolloin tutkittavat kertovat lapsuusiän arjen kokemuksistaan ja tulkitsevat niiden muodostamia merkityksiä nykyarjessaan. Tutkimus on laadullinen ja haastattelujen analyysissä käytetään narratiivista tutkimusmenetelmää. Haastatteluista kirjoitetaan yksi kokoava tarina.

Tutkimuksen aikana ja tulosten kirjoittamisessa käytetään vahvaa eettistä harkintaa. Haastateltavien henkilöllisyystietoja ei julkaista. Myöskään lastenkotia ei nimetä eikä asuinpaikkakuntaa mainita. Haastateltavien tunnistettavuus häivytetään siten tutkielmasta.

Suostun siihen, että Marjo Aittokallio hyödyntää minulta saamansa haastattelumateriaalin pro gradu -tutkielmansa tekemiseen yllä mainituin perustein.

Päiväys ja allekirjoitus

Haastateltavalla on mahdollisuus luovuttaa haastattelumateriaali Tampereen yliopiston tietokantaan erilaisten tieteellisten tutkimusten tekemistä varten, esimerkiksi. pro gradu -tutkielmin käyttöön.

_____ haastattelumateriaalin saa luovuttaa Tampereen yliopiston tutkimuskäyttöön

_____ haastattelumateriaalia ei saa luovuttaa Tampereen yliopiston tutkimuskäyttöön

---

Päiväys ja allekirjoitus